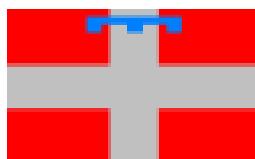

מלון
עָבֵרִי - פִּיאַמּוֹנְטִי
פִּיאַמּוֹנְטִי - עָבֵרִי

Cit dissionari dle lenghe
ebréa e piemontèisa

Con d'informassion gramaticaj e generaj
an sle lenghe ebréa e piemontèisa

Claudio Panero

[Pagina lasciata intenzionalmente bianca]

*Ai frej pì grand dij
cristian*
לאחים הגדולים
של הנוצרים

Proprietà letteraria riservata
Claudio Panero

© I edizione ottobre 2015 – 5776 תשי'ג

Ed l'istess autor: *Wörterbuch der deutschen und piemontesischen Sprache – Dissionari dla lenga alman-a e piemontèisa*

Claudio Panero

מלון
עֲבָרִי - פִּימֹונְטִי
פִּימֹונְטִי - עֲבָרִי

**Cit dissionari dla lenga
ebréa e piemontèisa**

për amparé a lese e capì an manera elementar
l'ebréo, con d'informassion an sla stòria, la
coltura e la religion ebréa an Piemont e an general

II

Indes

Introdussion an sla lenga ebréa	VI
Na manera diversa 'd pensé	VII
Ancaminoma con na paròla fàcila.....	VIII
Smijansa dle lenghe	IX
דְּמִיּוֹן אִיטָּלְקִית - פִּימָנוֹנִית - צְרָפִתִּית	X
Chi ch'a l'ha già vist na scrita an ebréo?	XI
Com'a va Michel?.....	XIV
Doe parole neuve	XVII
La sinagòga 'd Coni ..... בֵּית־הַכְּנֶסֶת בְּקוֹנָאו	XVIII
Ël segn	XXI
Le feste ebree.....	XXII
Cronologia e significà dle feste ebree	XXIII
Ël waw (ו) inversiv.....	XXIV
L'acent an ebréo	XXV
La stèila 'd Dàvid - מגן דוד	XXV
Ël mangé <i>kasher</i> (כָּשָׁר)	XXVI
Chiel/chila/ti	XXIX
Ël feminin e 'l plural	XXIX
Na canson	XXIX
EL AL (אל על) (compagnia dj'avion)	XXX
A propòsit dël dàghesh	XXX
A propòsit dël tratin ch'a uniss doe parole	XXX
La Bibia ebréa תנ"ך (Tanak)	XXXI

III

Riepìlogh èd le vocaj.....	XXXI
Ël nòm èd Nosgnor (יהוה)	XXXII
La <i>kippah</i> (כפָה)	XXXIII
Na curiosità	XXXIV
Shëmà Israel (שמע ישראל)	XXXV
Ël mòto a leu	XXXV
La negassion	XXXVI
Ël saba (שבת)	XXXVII
תלמוד - משנה	XXXVIII
Ij verb	XXXIX
Ël present	XXXIX
Present dël verb andé (הלך)	XXXIX
Ij verb <i>vorèj</i> e <i>podèj</i> – רצה - יכול	XL
Agetiv/pronòm anterogativ	XLII
Mi i më s-ciamo ... שממי	XLII
Simon Wiesenthal	XLIII
Avèj da manca	XLV
Pere ch'a fan antrapé	XLV
Marc Chagall	XLVI
Ij nùmer	XLVII
Che ora a l'ë? – מה השעה?	XLIX
Ij di dla sman-a – השבוע	XLIX
Ij mèis èd l'ann – השנה –	XLIX
La preposission <i>shel</i> של	L
ארכיכון יהודי טרצ'יני	L

IV

Paròle ch'as taco ansema	LI
Agetiv possessiv tacà a le parole	LII
Ij tìtoj dij liber èd la Tòràh (תורה)	LIII
Bet-Lekhem	LIII
The yeshivàh boys choir	LIV
Ij salut ('Aliyàh)	LV
La veja comunità dël Mondvì	LV
La sinagòga 'd Turin	LVI
Ij salut	LVII
מקומות בעלי עניין יהודי בפiemontese	LVIII
Israel – יִשְׂרָאֵל	LIX
L'inn israelian: התקווה	LX
La forma “costrutta”	LXII
Êl verb “Avèj”	LXII
Forma negativa dël verb “avèj” al present	LXIII
Êl verb “esse” al passà e al futur	LXIII
Nòm èd pérsonagi stòrich	LXIV
ההגויה הפיאומונטהית	LXV
הטעם בשפה הפיאומונטהית	LXVI
ידע	LXVI
Na precisassion a propòsit dj'artìcoj ebréo	LXVII
Na stòria véja	LXVIII
Rinàssita 'd na lenga	LXIX
Na piemontèisa ch'a l'ha dàit lustro a la region.	LXXII
N'àutra canson	LXXIII

V

יַד וָשֵׁם (museo Yad vashem)	LXXIV
Ëdcò a Auschwitz as parlava piemontèis	LXXV
Ël giardin dij giust a Turin	LXXVI
A propòsit èd <i>kasher</i>	LXXVII
Përsoneagi dël mond yiddish	LXXVII
Lë statut albertin.....	LXXVIII
Ël pronòm relativ.....	LXXIX
La sinagòga 'd Carmagnòla	LXXX
La sinagòga 'd Vërsèj	LXXXI
La sinagòga 'd Casal Monfrà	LXXXIV
Na cita stòria dël <i>Talmud</i>	LXXXV
Ël tempi 'd Gerusalem.....	LXXXVI
Ancora 'n cartel.....	LXXXVII
<i>Cit dissionari ebréo-piemontèis</i>	1
מלון פימונטי - עברית	69
תוספת - Gionta final	136
Ìndes analítich	151

Intròdussion an sla lenga ebréa

Êl but d'ës cit dissionari-si a l'é dë riesse a capì quàiche parole an ebréo o le scrite che a volte as vëddo 'dcò sì an **Piemont** e fesse përtant n'idèja dla lenga ch'as parla an **Israel**. A peul però 'dcò torné a taj a chi ch'a parla ebréo e a veul amparé a conosse 'n pò 'd piemontèis.

Prima 'd tut a venta dì che l'ebréo as les e a së scriv **da drita a snistra** (מימין לשמאל). Ij liber a l'han la covërtin-a al contrari dij nòstri liber: la prima pàgina a l'é al fond. Quand ch'as pòsa 'n liber an sla tàula a venta butelo al contrari e peui deurbe la prima pàgina che për nojàutri a l'é l'ùltima.

Êd sòlit a scrivo nen le vocaj*, ch'a son ij pontin e ij tratin ch'as treuvo sota, dzora e andrinta a le consonant. Però an certi test a ven-o scrite, për esempi ant ij dissionari o ant la Bibia, dësnò a l'é tròp dificil pòdej lese le parole. An Israel, anvece, a son abituà a lese sensa vocaj; ij giornaj a *Gerusalem* o a *Tel Aviv* a son èscrit mach con le consonant, ma j'ebréo a l'han oviamen gnu problem a lese.

Foma n'esempi ambelessì. Scrivoma la paròla *Gerusalem* (Yérushalaim):

sensa le vocaj:

ירושלים

con le vocaj:

ירוּשָׁלָם

Per adess a venta nen sbarovesse 'd tuti sti segn dròlo. A son mach ëd litre come ant ël nòstr alfabet.

*f. pl.: ëdcò / מְלָא: le vocal.

Na manera diversa 'd pensé

L'alfabet ebréo a l'é compòst da 22 consonant. E le vocaj? Come i l'oma notà ant la pàgina precedenta, a l'é nen necessari scrìvje.

El fàit dë scrive mach le consonant a l'é dovu a na manera differenta 'd pensé la formassion ëd le paròle.

Pijoma quatr consonant dj'alfabet ëd le lenghe indo-europenghe, e parèj 'dcò dël **piemontèis**: B N C H.

Se i formoma 'd paròle con se quatr litre-sì, i otenoma 'd significà different, ch'a l'han gnente a che fé tra lor: **bianch**, **banché**, **banch**, ...

An ebréo, anvece, an partend da tre consonant, pér es:

(↴ a fin ëd paròla) נ - ב - ל ↪

N - V(B) - L ↪

a ven-o formà diverse paròle con ëd significà ch'a fan riferiment a la paròla inissial.

Con le tre litre indicà dzora, i podoma formé l'agetiv **bianch**: נְבָנָה (*lavan*), an notand che, an ebréo, B e V a son l'istessa litra.

Da sta paròla-sì a na ven-o formà d'autre ch'a l'han sèmper a che fé con l'ideja dël color **bianch**.

↪ a l'é un-a dle manere 'd dì **lun-a** ↪ (*levanà*) נְבָנָה ↪

E sicoma la *lun-a* a l'é *bianca*, a së spiega pérché la

VIII

paròla an question a conten-a le consonant èd l'agativ *bianch*. Opura:

“la montagna bianca” ⇔ **Lìban** ⇔ (*lëvanòn*) בְּנָן ? ⇔

E s'i voroma, bele che ant ès cas-sì la còsa a l'é na forsadura: èl *làit* a l'é *bianch* e la radis a s'arconoss ancora an part andrinta a la paròla.

làit ⇔ (*khalav*) בְּלַי ⇔

E via d'ès pass-sì.

Ancaminoma con na paròla fàcila

Tuti i conossoma ij doi nòm èd la prima cobia an sla tera racontà ant èl liber èd la Génesi: Adam e Eva.

A l'é pròpi da **Adam** che i partoma, pérché as dis èdcò parèj an ebréo:

אֵלָמָה ⇔

Seguima l'órdin èd letura:

- 1) La consonant א (àlef) as les nen (gnun son).
- 2) ת = **a**
- 3) ב = **d**
- 4) ת = **a**
- 5) מ = **m** (a fin èd paròla)

Smijansa dle lenghe

A l'è nen na novità che le lenghe ch'a derivo da n'idiòma comun pì véj a së smìjo. A l'è curios notelo pér le lenghe neo-latin-e come 'l **fransèis**, l'**italian** o 'l **piemontèis**. E pér chi ch'a conoss tute tre le lenghe cità, a basta pijé 'd parole a cas e vardé come ch'a së smìjo. Nen mach: as peul noté come 'l piemontèis a fa da 'nterfacia tra l'italian e 'l fransèis. Pensoma a certi tèrmin ant l'órdin *italian – piemontèis – fransèis*: *coniglio – cunìj, lapin – lapin; tenda – tenda, ridò – rideau; strano – stran, dròlo – drôle; fratello – fratel, frel – frère.*

Oviament, l'istessa cosa a càpita 'dcò fòra dle lenghe neo-latin-e. Pér esempi, l'**olandèis** ch'a fa da cussinet tra **alman** e **inglèis**. Foma 'dcò ambelessì n'esempi ant l'órdin *alman – olandèis – inglèis: Brot – brood – bread* (pan).

A resta evident ch'i podoma osservé l'istessa cosa ant le lenghe semítiche. An efet l'**ebréo** a l'ha dë smijanse con l'**àrab**. Esempi: an ebréo *sol* as dis שֶׁמֶשׁ (*shémesh*) e an àrab شمس (*shams*). Le doe parole a së smìjo ant la pronunsia, ma 'dcò ant la scritura: la “s” a l'ha tre ponte vers l'àut ant tute le doe lenghe. *Frel / fratel* as dis אָחָה (*akh*) an ebréo e أَخٌ (*akh*) an àrab. Le prime doe litre piassà a drita a së s-ciamo **àlef** (**א**) an

X

ebréo e *alif* (א) an àrab. An tote le doe lenghe la litra a l'è muta e as pronunsia nen.

Nen mach: pijoma lë *swahili*, na lenga african-a “franca” ch'a mëss-cia la parlà bantó con l'arab e che a l'ha ancaminà a difondse a comincé dal sécol ch'a fa XII. Grassie a l'influensa àraba, lë *swahili* a l'ha acquisì d'element an comun èdcò con l'ebréo. Esempi: *spirit* as dis *roho* an swahili e (*רוּחַ*) (*ruakh*) an ebréo. La radis an comun a s'arconòss.

דִּמְיוֹן אִיטָלְקִית-פִּימָונֶתִית-צְרָפָתִית

צְרָפָתִית	פִּימָונֶתִית	אִיטָלְקִית	עֲבָרִית
lapin	lapin, cunìj	coniglio	ארנב
luge	lesa, slita	slitta	מְגַלְשָׁה
travailler	travajé, ---	lavorare	עבד
drôle	dròlo, stran	strano	מוזר
frère	frel, fratel	fratello	אח
sœur	seure, sorela	sorella	אהות
pas	(pa), nen	non	לא
lieu	leu, ---	luogo	מקום
madame	madama, ---	signora	גברתי
poivre	pèiver, ---	pepe	פלפל
midi	mësdì, ---	mezzogiorno	צהרים
creux	creus, ---	cavo, profondo	עמק
chaud	caud, ---	caldo	חם

Chi ch'a l'ha già vist na scrita an ebréo an Piemont?

Magara quajcun a l'ha mai faje cas, ma a basta vardé an àut quand ch'as passa dnans a na sinagòga come cola èd **Turin**, èd **Coni** o a **Casal Monfrà**. E pì anans i pijroma la còsa an considerassion.

I veul nen sté lì a straché gnum an presentand l'alfabèt ebréo da amparé an manera noiosa.

Partoma pitòst da 'n nòm piemontèis: **Michel**. Quajcun ch'a les, magara a së s-ciama pròpi Michel (e s'i l'eve faje cas an anglès a së scriv: **Michael**).

Ès nòm-sì a l'é d'orìgin ebréa. Ricordoma prima 'd tut, ancora na vira, che an ebréo as les **da drita a snistra**.

Adess, pijoma 'l prònom “**chi**”. As dis: **יְהִי** (*mi*).

Mentre che i soma, ancaminoma a 'mparé la consonant “m” ch'a së scriva parèj: **מ** (e an fin èd paròla: **מ**). Peui an sa paròla-sì a-i é 'l segn **י** (yod); a l'é na semivocal e tante vire as les nen, però a compagna soens la vocal “i”, ch'a sarìa 'l pontin sota la “m” **מ**. Quand ch'as deuv lese, prima as les la consonant e peui la vocal (él discors a l'é peui mach un pò particolar pér la consonant “v” **ו**, ma a l'é nen dificil).

ם = m   מ = m (a fin èd paròla)   י = y

Adess pijoma l'averbi “come” – קָה (k) [קָה (ka)].

I l'oma parej amparà n'àutra consonant: קָה (k).

Stavòlta i l'heu nen gavà 'l pontin andrinta, pérché a l'é nen na vocal. A veul dì 'nvece che la consonant קָה con èl pontin as les come na “k”, mentre se i gavo 'l pontin as les come la “ch” toscan-a (pér la trascrission as dòvra: *kh* o *H*). Èl segn ch'as treuva sota (a smija na cita τ): a l'é la vocal “a” e a së s-ciama *qàmes*.

E pér finì vardoma com'as dis “**Nosgnor**” (un dij sò nòm ch'a esisto an ebréo): אֱלֹהִים (EL). Come l'àrab, l'ebréo a l'é na lenga semitàca e certe parole a së smijo. Tutj a san che “**Nosgnor**” an àrab as dis “*Allah*” ﷺ e a l'ha l'istessa radix d' אֱלֹהִים .

אֵל = sa litra-sì a së s-ciama “àlef” e as les nen, a l'ha gnun son.

לְ = L - i doi pontin sota la אֵל a son la litra “e”.

Adess pijoma le 3 parole e butomije 'nsema (an lesand **da drita a snistra**):

אֵלְךָ (EL) קָה (ka) מִי (mi)

Cosa i lesoma?

Mi-cha-El → èl nòm Michel. E adess i podoma 'dcò dì 'd savèj cos ch'a veul dì:

Michel = *Chi (ch'a l'é) come Nosgnor?*

קָה = kh קָה (a fin èd paròla)

אֵל = (gnun son) לְ = L (L)

XIII

L'órdin èd letura dij caràter a l'é përtant èl seguent:

		5 3		
		7	6 4	2
1 = M	(מ)	ל	כ ב א ל	מ נ
2 = I	(י.)			
3 = K	(כ)			
4 = A	(א)			
5 = (<i>muta</i>)	(ח)			
6 = E	(ע)			
7 = L	(ל)			

Come i l'oma podù vëdde, ' (yod) as compòrta an manera 'n pò particolar, as fonda ansema al pontin (*i*) e praticament ant ès cas-sì as les nen.

Sensa fesse tràpi problema, a basta arcordé:

' . = i

' .. = e⁽ⁱ⁾¹

' .. = e⁽ⁱ⁾

נ י = av

E già che i soma sì che parloma d'ecessioñ ant la pronunsia, tnima 'dcò present lòn ch'a seguia:

- Ant ès dissionari-sì, soens i l'heu seguì la lenga moderna ch'a tenda a nen èscrive la semi-vocal ":" (ë), mentre èl test bíblich a tenda a dovrerà.
- E peui arcordoma 'ncora:

נ = v   י = ð   ו = o (*u italian-a*)

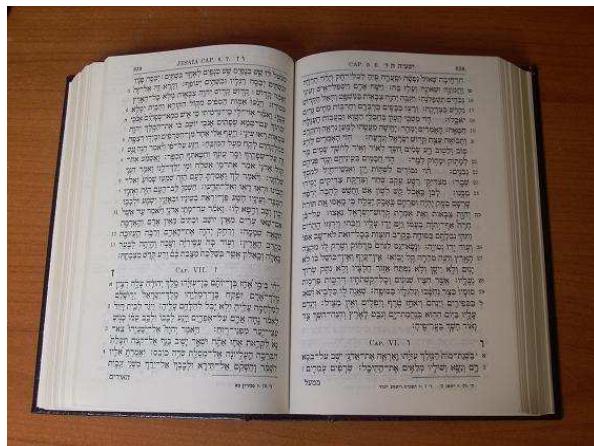
¹ Ij lìber a mostro che as dovrìa mach lese "e"; an realtà ant l'ebréo (modern) minca tant a fan sente 'dcò na cita "i". Pér es. ant la paròla נַשָּׁא.

“Com’ a va Michel?”

A l’è una dle prime còse che un a ciama quand ch’ a ’ncontra n’amis. Provoma a scrivlo an ebréo.

sensa le vocaj   מה שלוםך מיכאל?
 con le vocaj   מה שלוםך מִיכָּאֵל?

Antant i notoma sùbit che la pontegiatura a l’è come an piemontèis (ma la vìrgola a së scriv al contrari). Però a-i é ’n liber andova a ven-a nen èscrita la pontegiatura: la *Bibbia* (mach a la fin d’un perìod a scrivo “::”).

La Bibbia ebrea “TANÀK”

(a l’è pa a testa ’n giù... a smìja mach... a së scriv da drita a snistra)

I conossoma già com'as dis “**chi**” **חֵי** (*mi*).

Adess amparoma “**còsa**”: **חָמָס**. Provoma a lese...

ח = **m**, peui as les 'l tratin ch'a sta sota a la “m”, ch'a sarìa una dle manere dë scrive la vocal “a”. N'àutra manera dë scrive “a” i la conossoma già ant la paròla “come” = **קָה** (*ka*) **מָה** (*ma*); donch **ת** = a.

E pér finì a resta la consonant **ח** ch'as les nen: a l'é come n'**h** pér noiàutri.

Adess i podoma dì che “**còsa**” as dis: *mah*. E parej i l'oma amparà la prima paròla dla nòsta frase dla pagìna precedenta.

E adess la secona paròla. A l'é conossua da tanti:

שָׁלֹם = shalòm (*pas*)

A-i é da noté sùbit che i l'oma già ancontrà doe litre “m”, cola normal e cola a la fin èd paròla:

normal: **ח** = **m**

a la fin èd paròla: **ם** = **m**

Però quajcun a l'avrà già notà che ambelessì *shalòm* a l'é nen èscrit esatament come ant la pagìna precedenta.

As trata an realtà 'd doe paròle: **ח + שָׁלֹם**

Quand che doe paròle come cole dzora as fondo

ח מ

XVI

ansema a cambio 'n pòch (più che d'èstrare le vocaj).

Ambelessì la prima paròla i la conossoma già (*pas*), la seconda **תְּ** (kha) a l'é l'agetiv possessiv *tò, toa*, quand che 'l possessor a l'é mas-cc. Pér èl feminin as deuvra **תֵּ** (khë). A propòsit: èl son èd sa semivocal-sì «» a l'é come la litra ë an piemontèis. An ògni manera, la consonant an question a l'é l'istessa che i l'oma già amparà ant èl nòm Michel:

ך = kh (as prononsia come la “ch” toscan-a)

כ = k

תְּ = kh (an fond èd paròla)

Ma 'ndoma anans e vardoma tute le consonant èd la paròla *shalòm* (*pas*).

El prim caràter a l'é **שׁ** “s” o “sh” (*sc. italian-a*). Notoma sùbit: se 'l pontin dzora a l'é a snistra (**שׁ**) as les “s”, se 'l pontin dzora a l'é a drita (**שׂ**) as les “sh”, come la “sc” italian-a.

El second caràter i lo conossoma già (pàg. XII): **לְ**.

Èdcò èl ters caràter i lo conossoma (pàg. XI): **מְ**, **מִ**.

Adess i dovrò esse bon a lese la frase completa.

מַה שְׁלֹמָךְ מִיכָּאֵל ? Mah shlòmkhà Michael? ?
Com'a va Michel?

שׁ שׂ מְ מִ

XVII

Doe paròle neuve

Sì-sota as peul vëdde na targħetta ch'a l'é facile ancontré an gir quand ch'as trata d'istitussion ebrée.

Sercoma 'd capila:

מוֹזִיאוֹן עַבְרִי

מ	m		ע	---	
ו	u*	cfr. pàg. XIII	.	i	
ז	s	(pr.: reusa)	ז	v(ë)	
ר ..	e	cfr. pàg. XIII	ר	r	
א	---		ו ..	ì	cfr. pàg. XIII
ו	o*	cfr. pàg. XIII			
נ	n	(a fin paròla)	= museon* 'ivrì		

* trascrisson e pronunsia italian-a

XVIII

La sinagòga 'd Coni ב'ית הכנסת בكونאו

Andoma anans con quaicòs èd pì complicà.

Quand ch'i l'eve 'n pò 'd temp, andé fin-a an **via Mondvì** a Coni e serché la sinagòga. Peui vardé an àut. I vëddreve sta scrita-sì:

וְעַשׂוּ לֵי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹךְם

Ambelessì i l'heu scrivula con le vocaj, ma a Coni a l'é scrita mach con le consonant.

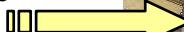
La prima paròla a l'é 'n verb. La forma base dij verb a l'ha quasi sèmper tre litre, compagnà da doe vocaj “a”. Ant ès cas-sì i l'oma 'l verb “fé”: **עֲשֵׂה**.

La prima litra a së s-ciama “ayin” **א** e as les nen.

La seconda a l'é la litra “s” **שׁ**. I l'oma già amparala a pag. XVI. Èdcò l'ùltima litra **ה** i l'oma già ancontrala a pag. XV. *I accordo torna che quand ch'as deuv lese, prima as les la consonant e peui la vocal* (él discors a l'é peui mach un pò particolar pér la consonant “v” **וּ**, ma a l'é nen dificil). Përtant i lesoma: assà. Fé as dis **assà** **עֲשֵׂה**.

An realtà as trata d'un passà, però ant ij dissionari a së scriv parèj (mentre noiàutri i scrivoma l'infinì).

*La scrita a l'é
ambelessì*

Sinagòga 'd Coni

Naturalment, ël verb a l'é a la tersa përson-a plural, ma la radis a s'arconòss. E peui dnans a-i é la litra נ (v): as trata dla congiunssion “e” ch'a ven-a tacà a la paròla ch'a segua.

נְעַשֵּׂנִי   =   נְעַשֵּׂנִי + נְעַשֵּׂנִי

“e am faran un santuari e mi i stareu an mes a lor”

Adess pijoma la seconda paròla: נְלֻזָּה

An realtà as trata 'd doe parole. נְלֻזָּה + נְלֻזָּה

נְלֻזָּה = a   נְלֻזָּה = mi   (spiegassion a pag. LI)

“e am faran un santuari e mi i stareu an mes a lor”

|| v = ó e = o u italián-a

An piemontèis adess a-i é l'articol indeterminativ “un”. An ebréo a esist mach n'**articol determinativ**: **אֲנָה** (a) (vèdde a pag. LXVI).

Apress d'«un» a-i é 'l nòm *santuari*: **שְׁנַדּוֹת**. Profitoma sùbit pér amparé l'agetiv corispondent *sant* **שְׁנַדּוֹת** (*kadòsh*).

“e am faran un santuari e mi i stareu an mes a lor”

Adess a-i é 'l verb **שָׁבֵן** (*sté*). Èdcò sì a-i é la congiunssion **וְ** (e) tacà dnans al verb, mentre 'l soget a l'é nen necessari scrivlo. I podoma 'dcò noté che il verb a finiss con la desinensa **וּ** ch'a l'é cola dla prima pérson-a singolar (*mi*) ant ël temp *passà*. Nojàutri i ampareroma nen a coniughé tuti ij verb. A l'é tròp complicà pér le nòste cite pretèise, però i podoma fesse n'ideja dle cose prinsipaj.

Praticament ambelessì i l'oma 'n passà ch'a ven-a tradòt an piemontèis con un temp futur, come a deuv esse. Pér capì mej la stòria 'd s'**inversion-sì**, vardé 'l capitol **Waw** (וְ) **inversiv** a pag. XXIV.

“e am faran un santuari e mi i stareu an mes a lor”

ת = ד ר = ק

ל = נ י = נ (a fin èd paròla) – ת = ט

בְּתוֹכָם

E adess l'ùltim tòch: “an mes a lor” : בְּתוֹכָם [בְּתוֹכָם] a l'é ël pronòm përsönal ëd la tersa përsöna plural maschil.

“e am faran un santuari e mi i stareu **an mes a lor**”

El segn **את**

An ebréo, minca tant a ven-a dovrà la paròla **את** dnans a 'n nòm. A l'é nen obligatòria, però quand ch'a-i é a sta a indiché 'n complement diret (acusativ).

An piemontèis as tradua nen, ma a l'é ùtil pér capì mej la frase.

את-נָתַן אֶל דָוִד	David	él	Natan	ét	Adònài	يְהוָה	Yeshéllakh	⇒
Dàvide	da	Natan	---		Nosgnor	E a l'avìa mandà		⇒
								⇒

Nosgnor a l'avìa mandà [ël profeta] Natan da Dàvide.

Riguard al tratin tra **את** e **נתן**, la spiegassion as treuva al fond ëd la pagìna XXX.

Le feste ebrée

Le feste ebrée pì 'mportante a son:

Pasqua	<i>Pesàch</i> ²	פסח
Pentecòste	<i>Shavuòt</i>	שבועות
Di dl'esiassion	<i>Yòm Kippur</i>	יום כיפור
Caban-e	<i>Sukkòt</i>	סוכות
Festa dle lus	<i>Hanukhàh</i> ³	חנוכה

ת = ch toscan-a
ר = r

Durant l'ann a-i é però 'dcò d'àutre feste come:

<i>Purìm</i>	a ven-a arcordà Ester ⁴	פורים
<i>Simchat Tòràh</i>	as ricomincia la letura dla Tòràh ⁵	שמחה תורה
Digiun dël 9 d'av (+/- agost)	As arcòrda la distrussion dël tempi 'd Gerusalem	
<i>Cap d'ann</i>	An géner ant ël mèis dë stèmber	ראש השנה

... e d'àutre ancora.

² Pér la trascrisson (vocaj) ëd le feste a l'é nen dovrà la grafia piemontèisa.

³ **The yeshivàh boys choir** a l'ha fàit na bela canson a propòsit ëd sa festa-sì. An gener a canto an ebréo, ma ant ès cas-sì ël test a l'é an inglèis. As peul serchesse “Those were the nights of Hanukkah (/Chanukkah)” dzora youtube.

⁴ A *Purìm* as les na véja stòria contnua ant ël ròtol (lìber) (מגלה) d'Ester.

⁵ La letura pùblica an sinagòga (בית הכנסת) as fa 'd saba.

XXIII

Cronologìa e significà dle feste ebrée

<p>La festa as ten ant ël mèis d'avril (בַּיִסְן). J'ebréo a accordo la surtìa da l'Egit (מִצְרַיִם).</p> <p>As fa la sin-a 'd Pasqua ch'a së s-ciama סֶעָדָה e as mangia 'l מַצָּה (pan sensa liévit), ch'a l'é 'l contrari dël חֵמֶץ (pan férmentà).</p>	פסח
<p>An sa festa-sì a s'arcòrda che j'ebréo a l'han arseivù la Tòràh (תּוֹרָה) set sman-e apress la surtìa da l'Egit (מִצְרַיִם).</p>	שבועות
<p>As trata dël di dl'espiassion. Pì che na festa a l'é na penitensa: as peul nen mangé, né beive pér 25 ore e a venta andé an sinagòga.</p>	יום כיפור
<p>Pér 7 di, l'ebréo a deuv mangé e deurme, sèmper che 'l temp a lo përmëtta, andrinta a na caban-a a l'aria duverta, con d'aperture ant ij cop ch'a consento 'd vëdde 'l cel. A càpita pì o meno ant ël mèis d'otóber e a serva a accordé 'l temp passà ant ël desert (מִדְבָּר) apress la surtìa da l'Egit (מִצְרַיִם).</p>	סוכות
<p>La festa ëd <i>Hanukhàh</i>, ch'a càpita pì o meno a dzember, a arcòrda quand che j'ebréo a l'avìo riessù a scacé j'invasor ëd la Grecia. Ògni di a ven-a viscà la lus d'un candelàber con eut brass.</p>	חנוכה

Ël waw (׀) inversiv

L'ebréo a l'è nen na lenga complicà come strutura. A l'ha pòche forme secondarie, bele che ant la lenga moderna le subordinà a son pì frequente rispet a la bibia.

Quand ch'a-i é na sequensa 'd verb con l'istess temp ant na frase (*a l'ha fait sossì, e a l'è andait là e a l'ha pijait quaicòs...*) (o adritura ant un perìod pì longh ëd na frase), ant la lenga ebréa bíblica a capita na còsa dròla:

- se 'l prim verb a l'è al passà, ël second verb ch'a dovria sèmper esse 'n passà a ven-a scrit con ël temp futur compagnà dal prefiss *waw* (׀ = *cong. e*), ch'a sè s-ciama *inversiv* pròpi pérché a fa invertì 'l temp dël verb. An piemontèis i dovoma però continué a traduilo con un passà.
- se 'l prim verb a l'è 'n futur, ël second verb ch'a dovria sèmper esse 'n futur a ven-a scrit con ël temp passà compagnà dal prefiss *waw* (׀). An piemontèis i dovoma però continué a traduilo con un futur.

Se peui i voroma dila tuta, la còsa a l'è 'ncora pì complicà, ma a nojàutri a n'anteressa nen rivé a tant.

L'acent an ebréo

An ebréo normalment l'acent a l'é sl'ùltima vocal. An certe parôle (ma a son nen tante), l'acènt a robata prima (a càpita 'dcò con certe përsone dle coniugassion dij verb). An particolar, a peul esse ùtil arcordé che l'acent a robàta sla prima "e" quand ch'a-i é 'd parôle formà da tre caràter e compagnà mach da doe vocaj "e". Es.:

סֵפֶר séfer (lìber)

La stèila 'd Dàvid - מגן דוד (Maghen David)

Sensa andé tròp andaré ant la stòria pér capì l'orìgin dël simbol (a esisto diverse teorie), i podoma dì che la stèila 'd Dàvid a l'é stàita adotà a la nàssita dlè stat d'Israel, quand che 'l drapò sionista a diventa col ufissial dël neuv stat.

׃שָׁרֶךְ “*kasher*”

Kasher a veul dì “aliment ch’ a l’ é adat a esse mangià”. A esist ’dcò la paròla **כִּשְׁרוֹת** (*kashérut*) pér indiché l’ ansema dle lej alimentar.

Pér lòn ch’ a riguarda la carn, pér es., as peul nen mangé ël lapin, ël crin o ’l caval, mentre as peul mangé la carn èd fèja. Tra i pèss a son pér es. vietà le anguile. E peui as peul nen mës-cé ’l làit con la carn (e parèj a l’ é vietà mangé pér esempi ’l filèt al bur), përtant èdcò pér ij piat a-i va ’n servissi pér la carn e n’ àutr servissi pér j’ aliment basà sël làit.

Pér la festa ’d **Pasqua** (פֶּסַח - *Pesach*) le régole an propòsit a son ancora ’d pì severe. La Tòràh a vieta ’d mangé **חמץ** (*khametz*), ch’ a sarìo ij prodòt derivà da la fermentassion èd certi cereaj (es.: gran, òrdi, etc.) ch’ a son vnùjt a contat con l’ eva o con d’ àutri líquid.

Përtant a son vietà ël pan, tuti ij tipo ’d farin-a, èd pasta, ij doss, etc. E peui a venta fé atension al sùcher, pérché ant la preparassion a peul esse dovrà **חמץ**.

Quand ch’ a riva **חַסְפָּה**, la preparassion a compòrta ’n bel pò ’d travaj. Prima ’d tut a venta polidé bin ij locaj andova a peul esse intrà **חמץ** durant l’ ann. Ël di prima dla vigilia ’d Pasqua, a n’ ora precisa, a venta fé la **בְּדִיקַת חַמֵּץ** (*bédikat khametz*), ch’ a l’ é l’ arserca dël **חמץ**. Però as deuv procede a lum èd candèila; mach ant j’ ambient gròss as peul dovré na pila elétrica.

Apress avèj recità la בְּרָכָה (*bérakhah*), ch'a veul dì *benedission*, prima d'ancaminé l'arserca, e fin-a dòp d'avèjla finì, as deuv pì nen parlé 'd gnum d'àutri argoment ch'a sio nen coi riguardant la בְּדִיקָה (*bëdiqah*⁶). Tut ël זְמַן trovà a deuv esse conservà fin-a al di apress.

Entro na certa ora dël dì dla vigilia ëd הַסֵּפֶת, a venta che ël זְמַן a sìa stàit eliminà o vendù a gent nen ebréa. Se pér cas a l'é staje ancora ëd זְמַן apress ëd l'ora stabilìja, a venta distruglo e as peul pì nen dovrelo an gnum-e manere, gnanca apress ëd הַסֵּפֶת.

A l'é vietà possede e mangé זְמַן fin-a a l'otav di 'd הַסֵּפֶת. Le prime doe sèire 'd הַסֵּפֶת, a venta peui mangé ël pan sensa liévit מצָה (*matzàh*).

Sa peul capitè che un a deuv andé an viage ant ël perìod ëd Pasqua, a l'é possìbil fé sgombré ël זְמַן da ca soa da quajcun d'àutri. L'istessa còsa as peul fesse se un a l'ha na seconda ca.

Èdcò pér ij recipient a-i é 'd régole precise. Prima 'd tut as peulo nen dovré le cassaròle ch'as dòvra normalment durant l'ann, pérché a son vnùjte a contat con ël זְמַן. Mej dovré piat, pèile e cassaròle neuve.

Però, s'as decida 'd dovré cole sòlite, a l'é possìbil

⁶ Normalment *bëdiqah* a veul di *vìsita*, ma sì as tradua *arserca, ricerca*. Ambelessì i l'oma scrit *bëdiqah*, mentre ant la pàgina precedenta a ven-a dovrà *bëdiqat*. As trata 'd la facenda dla forma “costrutta”, spiegà a pàg. LXII, an particolar ant la seconda riga dla tabela.

XXVIII

rendje **כָּשֵׁר** pér **פסח** (*kasher le-Pesach*) con él procediment éd l'**הַגָּלָה** (*hagalàh*), an sostansa feje beuje ant l'eva pér steriliseje (però a esist 'dcò él métod *Libbun*, a val a dì, quand ch'as peul, fejé passè dzora 'l feu). Ëdcò ambelessì a venta finì le operassion entro na certa ora dla vigìlia 'd Pasqua (**חַסְפָּה**).

Ël recipient dovrà pér sterilisé ij piat e le cassaròle a deuv a soa vira esse preventivament rendu **כָּשֵׁר** (*kasher*). Come fé? As proced parèj: mentre che l'eva a beuj, as campo ant él recipient 'd tòch éd metal ancandessent o na pera cha brusa, an manera che l'eva a seurt, a bagna le manoje e parèj a “purìfica” tut él recipient. L'operassion a va peui 'dcò ripetua apress avèj “sterilisà” ij piat, le cassaròle, le pèile, ... pérché oviament 'l recipient a l'é vnù a contat con lor.

A-i é peui ancora 'd régole pér él véder, ij forn normaj e a micro-onde. La tovaja dla tàula a deuv esse lavà, s'a l'é dë stòffa; anvece s'a l'é 'd plàstica a venta cambiela. As peulo nen dovré éd recipient éd porselan-a, ceràmica o sìmij, e gnanca éd recipient che normalment a ven-o dovrà pér conten-e farin-a (**קְמַח**) (*qemakh*) o pan (**לְחֵם**) (*lékhem*).

Pér lòn ch'a riguarda la lavapiat, as deuv fé 'n lavage a veuid. E via d'ës pas-sì.

Come i podoma constaté, le regole dla *Torah* e dj'insegnament dij studios ebréo a son stàit aplicà ant la vita moderna.

XXIX

“Chiel/Chila/Ti”

An ebréo as dà dël “ti” a tuti: **אֲתָּה נָא** (m.) / **אֲתָּה נָא** (f.).

Ël feminil e 'l plural

Për ël maschil plural as gionta **יִמְּנִים**. (-im).

Es. :   (l') *amis*   **חֲבָר**   (j') *amis*   **חֲבָרִים**

Për ël feminin as gionta **נָּת** (-a) al singolar e **וֹת** (-ot) al plural.

Es. :   *amisa***a**   **חֲבָרָה**   *amise***e**   **חֲבָרֹת**

Na canson

E adess pijoma 'l salm 84 al vërset 5, peui, chi ch'a l'ha, a deurba *youtube* e a serca: **Ah, Ah, Ah! The yeshivah boys choir**. E chi ch'a veul a canta ansema. Ambelessì le paròle:

“Content chi ch'a sta an toa ca, at loderan pér sèmper”

אֲשֶׁרִי יֹשֵׁבְיִ בַּיְתָה⁷ עוֹד יְהִלְלוּךְ סְלָה

⁷

Ant ël test present dzora a *youtube* sta paròla-sì a ven-a cambià. - La penùltima paròla a l'ha radis ëd “Alleluja”.

אַל־צָלָל

Pér vèdde sta frase-sì a venta volé, pérché as treuva an sla fiancà dj'avion. A l'é la scrita uffissial èd la compagnìa 'd bandiera d'Israel (ant èl títol a l'é sensa le vocaj). As les *El Al* e a veul dì «vers l'àut». E d'àutra part n'avion, quand ch'a pijà 'l vòl, a va *vers l'àut*.

I sai nen se a **Turin** (טורינו) a rivo 'dcò j'avion d'**Israel** (i penso nen) e an tute manere as vëddo 'd sicur ant ij pì 'mportant aeropòrt italian. A l'é na cita sodisfassian capì lòn ch'a-i é scrit dzora j'avion.

A propòsit dël דָגֵשׁ (*dàghesh*)

Ël dàghesh a l'é 'n pontin ch'a sta 'ndrinta a 'n caràter. Un temp a fasìa radobié 'l son ëd na litra (pér es. d → dd), ma al dì d'ancheuj an Israel as tenda pì nen a radobié. Përtant a l'é pì nen così 'mportant ant la pronunsia.

A propòsit dël tratin ch'a uniss doe parôle

Minca tant doe parole (una daré dl'àutra) a ven-o
unie da 'n tratin. Es. בֵּית־סְפִיר Ca dël liber (scòla).

La Bibia ebréa

I l'oma già vist a pàg. XIV che la Bibia ebréa a ven-a ciamà: **Tanàk** (תְּנָקֶן). Èl nòm a deriva da tre consonant: ת – נ – כ (ת a fin èd paròla). A son le inissiaj dle paròle:

lej, lege (primi sinch lìber èd la bibia) = תורה (תורה)

ij profeta = נִבְאָמִים (נביאים)

[dal verb (katav) = scrive] jë scrit = כתובים (כתובים)

Riepìlogh èd le vocaj

-	a	:	ë / (e)
τ	a	ׁ	ò
–:	a	.	i
τ:	ò	ׁ	o (<i>u ital.</i>)
..	é	ׂ	o (<i>u ital.</i>)
ׂ	è		

Ecession:

τ + dàghesh ant la litra ch'a segua	ò	τ + — (tratin che minca tant a uniss doe paròle).	ò
τ + : ant la litra ch'a segua	ò		

יהוָה

I soma già che una dle manere 'd dì Nosgnor an ebréo a l'é יהוה (EL). N'èutr nòm èd Nosgnor a l'é **Jahvé** (le litre dël titol, lesue da drita a sinistra, a son JHWH. A l'é scrit mach con le consonant). Sicoma j'ebréo a podio nen pronunsié ël nòm èd Nosgnor, quand ch'a vëddio sò nòm èscrit, a disio “**Adonài**”, che a veul dì leteralment “Nosgnor” e nen “D-o”⁸.

Ant ij sécoj ch'a fan ses e set, jë studios (*naqdanîm, masoreti*) a l'han butà le vocaj al test bíblich. Un dij pì famos èd si studios-sì a l'é *Aròn Ben Asher (Aleppo codex)*. Sicoma la paròla JHWH (יהוָה) a vnisìa sèmpre pronunsià “**Adonài**”, a l'han dovrà le vocaj d'Adonài con le consonant èd **Jahvé** (con èd cite variassion, pér rason gramaticaj che sai nen spieghé). Parèj a l'é vnu fòra: *Jehova*⁹.

Al di d'ancheuj, pér pronunsié ël nòm èd Nosgnor as deuvra soens: אלהֹה (ël Nòm).

⁸ Pér rispet a la sensibilità dj'ebréo a venta arcordé che quand che an italian o an piemontèis a së scriv “Dio” a venta scrivilo parèj: D-o.

⁹ La trascrisson con caràter latin èd le parole ebrée a l'é quasi mai fàita con grafia piemontèisa.

כְּפָה

La כְּפָה (*kippah*) a l'è la papalin-a che j'òm a deuvo butesse an testa. Certi ebréo a la pòrto durant tuta la giornà, ma a l'è obligatòria quand ch'as intra ant na sinagòga o 'dcò a Gerusalem dnans a la *muraja dël pior* (הַמִּזְבֵּחַ הַמִּעֲרָבִי).

La paròla ch'a-i é scrita dzora a sa kippah-sì as les *khày* e a veul dì: “viv, vivent” (חי). Kippah a l'è na paròla pitòst fàcil da accordé. Però an *yiddish*¹⁰ a l'è 'ncora pì fàcil. As dis: Kapel (*capel*).

---

¹⁰ Lë *yiddish* a l'è na lenga dl'Euròpa central, parlà da j'ebréo *ashkenaziti* [an ebréo “alman” as dis *ashkēnasi* (אַשְׁקֶנֶזִי)]. Pér fela curta, as peul disse ch'a l'era l'alman mës-cià con l'ebréo. Ant ij temp èd l'ùltima guera mondial, a circolava na canson trista an *yiddish* cantà da j'ebréo dla Polònja; èl titol a l'era *Unser shtetel brent*. Bele che un a conoss nen l'alman, as capiss sùbit la vicinansa dle doe lenghe (alman: *Unser Städtchen brennt: él nòst vilagi a brusa*).

XXXIV

Na curiosità!

A-i é 'n particolar nen èscrit ant ij lìber, ch'a l'é na còsa ch'a l'han an comun l'ebréo e ël piemontéis.

Pijoma na paròla an ebréo: שֵׁם (shém = nòm).

Quand che l'acent a së spòsta dzora a n'àutra vocal la “e”.. a diventa “ë” : שֵׁמֶךְ (shëmekhà¹¹ = tò nòm). An piemontèis a capita l'istessa còsa (almen an certe zòne dël Piemont); es.: perde, përdù¹².

Notoma 'dcò ambelessì che ant la lenga moderna, andova ch'a l'é possìbil, as tenda a tralassé “:” (ë) pérché a cambia nen la pronunsia. Përtant as peul scrive שֵׁמֶךְ, ma 'dcò שֵׁמֶשׁ (vëdde nòta 53).

---

¹¹ Ant la lenga moderna a capita soens èd sente sta paròla-sì (*shëmekhà*) pronunsià come *shimkhà*. A venta avèj passiensa: certe variassion pì o meno giustificà a son presente 'dcò an piemontèis (pensoma a *novità* pronunsià *noità*, o a *mnù* al pòst dë *vnù*). A venta peui arcordesse che *shëmekhà* as dòvra quand che un as arvolgia a n'òm, mentre s'as parla con na fomna a venta dovré *shëmekh*.

¹² Fin-a sì la règola: an pratica a capita però che, pròpi come a capita ant la sità 'd Turin pér ël piemontèis, j'ebréo a pronunsio certe vire “e” normal.

Shémà Israel: n'orassion pér l'ebréo credent¹³

<i>Scota Israel!</i>	שְׁמַע יְשָׁרִיל
<i>Nosgnor a l'é nòst(r) D-o,</i>	יְהֹה אֱלֹהֵינוּ
<i>Nosgnor a l'é mach un.</i>	יְהֹה אֶחָד
<i>It ameras Nosgnor, tò D-o</i>	וְאַהֲבָתְךָ אֶת יְהֹה אֱלֹהֵיךָ
<i>con tut tò cheur,</i>	בְּכָל־לְבָבְךָ
<i>(e) con tuta toa ànima</i>	וְבְכָל־נְפָשְׁךָ
<i>e con tuta toa fòrsa.</i>	וְבְכָל־מְאֹדָךָ

Ël mòto a leu

Na còsa nen dificil a l'é la formassion dël moto a leu.
Soens a basta gionté **ה** a la fin ëd paròla.

a snistra	שְׁמַאל ^ה	snistra	שְׁמַאל
a Tel Aviv	תִּל אָבִיב ^ה	Tel Aviv	תִּל אָבִיב
anans	קְדֻמָּה ^ה ¹⁴	prima	קְדֻם

¹³ As peul scoté ës test-sì cantà dzora a *youtube*, an sercand: *Shema Israel by Micha'el ben David*. Le paròle a son pijàite dal liber dël *Deuteron*. (**דברים** 6,4-5).

Riguard a la paròla **ה** dla 4ª riga, i l'oma parlante a pag. XXI.

¹⁴ I trovoma sta paròla-sì ant l'inn israelian a pag. LX.

La negassion

La negassion “**nen**” a s’espriim con **אֲלֹא**. Pér l’imperativ negativ però as dòvra: **אֲלֵא**.

Es.: falo nen! = אל תעשה את זה!
                                 !ze et ta'asséh al
                                 !lolì   fa   nen
                                 l'acusativi
                                 (segñ èd)

Quand ch'a-i é 'l verb "esse", as peul esprime la negassion an doe manere:

- 1) an dovrand normalment לאָ (lò);
  - 2) an dovrand אין (en) es.: אין. A la negassion as taco apopré le desidense airportà a pàg. LII.

שבת - El saba

El saba a l'è probabilment l'istitussion pì amportanta pér j'ebréo. Èd saba a venta nen travajé. A fa gnente se 'n travaj a l'è pesant o se a l'è na cita còsa come anvisché la luce, la radio, la television, scrive, o toché ij sòld. Apres ses di, Nosgnor a l'ha arposasse e 'dcò j'òm a deuvo arposesse **שבת ליהוה אלハイ** (*shabbat le-yahwe al-hayy*) ⇔ **ויום השבעה** (*yom hashavua*). Però lë *shabbat* a l'è nen un di 'd penitensa: pér esempi, èd saba as peul nen digiuné, pérché a l'è na festa (a fa ecession lë *yòm kippur*¹⁵). Sicoma 'nvisché quaicòs a l'è 'n travaj, a esist 'l problema 'd come mangé d'aliment càud èd saba. E alora a basta 'nventé quaicòs, come anvisché na piastra prima ch'a 'ncamin-a 'l saba e buté la ròba a scaudé dzora al moment ch'a serva.

Fòrse la cita cerimònia pì bela dël saba a l'è quand che la “padron-a” 'd ca a 'nvisca doe candèile, mentre ch'as fa neuit, èl vënner sèira, e apres as fa na bela sin-a ansema, ch'a 'ncamin-a con èl **Kiddùsh**¹⁵ (*שַׁבָּת*) (a veul dì *santification*) e la benedission dël pan. Sicoma a l'è bel sté an compagnìa, tante vire as finiss èdcò pér canté e discute.

¹⁵ Grafia nen piemontèisa. – A propòsit dël saba, la *Mishnà* (pàg. XXXVIII) a definis regole bastansa precise dzora lòn ch'as peul fé o nen fé 'd saba. Pér es. nen sposté na ròba a l'estern èd la ca pì che na certa distansa, nen scrive, nen tajé, nen costruì né demoli, etc. – *Yòm kippur* pàg. XXIII.

משנה - תלמוד

La **Mishnàh** (משנה), ch'a veul dì *ripetission* e a deriva dal verb **רַשְׁבָּנָה** (*ripete, arpete*), a l'é stàita scrita (o pér di mej, completà) da **Jehuda han-Nasi** (*ël prinsi*), ciamà 'dcò “ël sant” (*הקדוש – hakadòsh*)¹⁶ a la fin dël sécol ch'a fa doi.

A ancaminé dal sécol ch'a fa tre a l'é peui stàit scrit un coment (o mej ancora: l'*esegesi*) ch'a së sciama *Ghemaràh*. La *Mishnàh* ansema a la *Ghemaràh* a forma 'l **Talmud** (תלמוד) (piemontèis: Talmud), ch'a veul dì *insegnament*. A esist 'l *Talmud* palestinèis e 'l *Talmud* babilonèis (sécol ch'a fa sinch).

La *Mishnàh* a espon-a an manera precisa ij precet ëd la lej ebréa e a l'é formà da ses categorie:

- la sémna (régole pér ij travaj ant ij camp)
- le feste (régole ch'a riguardo 'l saba e le feste)
- le fomne (régole sël mariagi, ël divòrsio e la famija).
- ij dan (giurisprudensa penal e civil)
- le còse sante (la religion e j'aliment)
- le purificassion.

¹⁶ Sa paròla-sì i l'oma già 'ncontrala a pag. XX, quand che i l'oma parlà dla sinagòga 'd Coni. – Sémper sta paròla-sì a l'ha l'istessa radis ëd *Kiddùsh* cità a pag. XXXVII. D'autra part a signifco *sant* e *santification* e 'dcò an piemontèis a l'han l'istessa radis.

XXXIX

Ij verb

Quand ch'as serca 'n verb ant ël dissionari, a venta
nen serché l'infinì, ma la *tersa përsone-a del passà*.

L'infinì a 'ncamin-a sèmper con **ל** (*làmed*). Es.:

אני רוצחה ל��נות mi i veuj caté →

Ël present

Sicoma an ebréo a esist nen ël present, as dòvra ël partisipi present. Ëd conseguensa, a venta sèmper distingue tra maschil e feminin (come a capiterìa an piemontèis se 'dcò nojàutri i parleisso parèj).

Es. *mi parlant* (*m.*), *mi parlanta* (*f.*) etc.

אני מדבר אָנָּי מְדַבֵּר

Present dël verb *andé* (הַלְךָ)

אני הולך	mi i vado/von <i>m.</i>	 אנחנו הולכים	n. i andoma <i>m.</i>
אני הולכת	mi i vado/von <i>f.</i>	 אנחנו הולכות	n. i andoma <i>f.</i>
אתה הולך	ti it vade/vèi <i>m.</i>	 אתם הולכים	v. i andeve <i>m.</i>
את הולכת	ti it vade/vèi <i>f.</i>	 אתם הולכות	v. i andeve <i>f.</i>
הוא הולך	chiel a va	 הם הולכים	lor a van
 היא הולכת	chila a va	 הן הולכות	lor a van

Present dij verb vorèj e podèj

Vorèj - רצח

רֹצֶחָה	אֲנִי	mi i veuj (m.)
רֹצֶחָה	אֲנִי	mi i veuj (f.)
רֹצֶחָה	אַתָּה	ti it veule (m.)
רֹצֶחָה	אַתְּ	ti it veule (f.)
רֹצֶחָה	הֵוָא	chiel a veul
רֹצֶחָה	הֵיָּא	chila a veul
רֹצֶחיםָם	אַנְחָנוּ	nojàutri i vuroma (m.)
רֹצֶחותָם	אַנְחָנוּ	nojàutre i vuroma (f.)
רֹצֶחיםָם	אַתֶּם	vojàutri i veule (m.)
רֹצֶחותָם	אַתְּנוּ	vojàutre i veule (f.)
רֹצֶחיםָם	הֵם	lor a veulo (m.)
רֹצֶחותָם	הֵן	lor a veulo (f.)

Podèj - כוֹל¹⁷

יכֹל	אָנִי	mi i peuss (m.)
יכֹלֶה	אָנִי	mi i peuss (f.)
יכֹל	אַתָּה	ti it peule (m.)
יכֹלֶה	אַתְּ	ti it peule (f.)
יכֹל	הָוֹ	chiel a peul
יכֹלֶה	הֵיָא	chila a peul
יכֹלִים	אֲנָחָנוּ	nojàutri i podoma (m.)
יכֹלּות	אֲנָחָנוּ	nojàutre i podoma (f.)
יכֹלִים	אַתֶּם	vojàutri i peule (m.)
יכֹלּות	אַתָּנוּ	vojàutre i peule (f.)
יכֹלִים	הֵם	lor a peulo (m.)
יכֹלּות	הֵן	lor a peulo (f.)

N.B.

Costì a l'é 'n lliber

Ze séfer

זה ספר

Ës lliber-sì

Aséfer azé

הספר הזה

Come i vöddoma, la gionta dl'articol ה a fa cambié 'l sens ëd la frase.

---

¹⁷ Ës verb-sì a esist mach al present.

Agetiv e pronòm anterogativ

chi	מַיִם
còsa	מָה
andova (stat an leu)	אֵיפָה
andova (mòto a leu)	?אָנוֹ
col, chèl, qual	אֵיזָה
cola, chëla, qual	אֵיזּוֹ
còj, chëj, quaj	אֵילָג
cole, chële, quaj	אֵלָה
vàire ¹⁸	כְּמָה
pérché	לְמָה

Mi i më s-ciamo ...

I l'oma già amparà che l'agetiv possessiv as taca a la fin dël nòm. Sicoma an ebréo *mi i më s-ciamo* as dis *me nòm a l'é* e 'l verb *esse* as dòvra nen al present, a basta taché *me* a la paròla *nòm*.

(*Mi*) *i më s-ciamo* ...   ... מַיִם

---

¹⁸ Invariàbil an tute le doe lenghe.

Simon Wiesenthal

Simon Wiesenthal a l'era n'ebréo, nà a Buczacz ant ël 1908. Durant l'ùltima guera a l'avìo deportalo an diversi camp ëd concentrament. Con la fin ëd la guera a l'avìa stàit liberà (magg 1945). Da anlora a l'ha ancaminà n'euvra meritòria: rintracé e ciapé 'l nùmer pì gròss possìbil ëd nazista ancòra an circolassion ant ël mond apress ëd la guera. An tuta soa vita a l'ha riessù a ciapene pì che mila, comprèis Adolf Eichmann, ch'a l'é peui stàit condanà a mòrt ant ël 1962.

L'11 d'avril dël 1961, Eichmann a l'é costret a presentesse dnans a 'n tribunal a Gerusalem (ירושלים).

Quand ch'a intro ij giùdess, l'incaricà a dis fòrt: *Bèit Mishpàt* (leteralment: *a intra la giustissia/lej*). E peui ël president dël tribunal ch'a së s-ciamava *Landau* a dis: “*Adolf Eichmann bnò shel Adolf Karl Eichmann?*” e l'imputà a rispond an alman: “*Jawohl*”. A l'é na frase fàcil da capì, pérché a-i é mach le doe parole *bnò* (da נָכֵן *ben* = fieul) e *shel* (לְשָׁבֵךְ) (ch'a esprim ël complement dë specificassion: *ëd*). Pér sa preposission-sì, vëdde a pag. L.

Wiesenthal, con l'agiut ëd colaborator, a l'avìa 'dcò anteressasse dla vicenda 'd **Beuves** (*Bòves*) dël 19 dë stèmber 1943. Ij partisan a l'avìo caturà 'n grup ëd tedesch. Alora j'alman a l'avìo minacià 'd fé na

XLIV

rapresaja ant ël pais se ij përzoné alman a vnisò nen liberà. Parèj ij partisan a j'ero stàit costret a cede. Ij tedesch però a l'avìo nen rispetà la paròla dàita, an massand 32 pérson-e e an dasand feu al pais. Grassie a Wiesenthal e ai sò colaborator, a l'era stàit possìbil ciapé un dj'assassin alman: ël colonel Joachim Peiper.

Simon Wiesenthal a l'é accordà da na bela targa a Turin, an largh Orbassan.

Avèj da manca

(mi) i l'heu/hai da manca (<i>m.</i>)	אָנִי צְרִיךְ
(mi) i l'heu/hai da manca (<i>f.</i>)	אָנִי צְרִיכָה

Pere ch'a fan antrapé ... e pensé

Recentement a son èstàite piassà 'd pere arlongh dij marciapé **turinèis**. A arporto 'l nòm èd deportà a càusa dle vërgognose lèj rassiaj dël perìòd fassista dël 1938.

(fotografà an sël marciapé 'd na via 'd Turin)

Marc Chagall

Mai sentù parlé 'd *Moishé Segal* o 'd **Марк Захаирович Шагалов** (*Mark Zachairovič Šagalov*)? Difícil. Però dal títol i capima sùbit chi ch'a l'é 'l përsonagi. Ij doi nòm apòrtà sì dzora a son ji ver nòm dël famos pitor: col **ebréo** e col **russi**. Apen-a 'd là dël confin piemontèis, an Fransa, a-i é na cita gesia stërmà tra le montagne che andrinta a l'ha ëd dipint d'ës famos pitor-sì.

Come già a d'àutri pitor, ëdcò a Chagall a-j piasìa ël sud ëd la Fransa, con ij sò color (van Gògh a l'era ancantà dal giàun dël gran e dal celest intens dël ciel). Certi ëd lor a l'avìo trasferisse, pròpi pér la blëssa dla region. E parèj a l'avìa fàit Chagall, an fasand adritura diventé fransèis sò nòm. Chagall a l'era n'ebréo nà a Vitebsk an Bielorussia (7.7.1887). Apress ëd la guera (1949) a l'avìa trasferisse a *Vence*, un maravijos pais ëd la Provensa.

Come ebréo, da cit a l'avìa vissù l'atmosfera ëd sò ambient, dle celebrassion religiose, anfluenssand ëd conseguensa soa produussion artìstica.

Ij nùmer

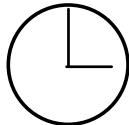
	(m.)	(f.)
un / un-a	<i>ekhàd</i> ¹⁹ אחד	<i>akhàt</i> אחת
doi	<i>shnàyim</i> שניים	<i>shtàyim</i> שתים
tre	<i>shloshàh</i> שלושה	<i>shalòsh</i> שלוש
quatr	<i>arba'àh</i> ארבעה	<i>arba'</i> ארבע
sinch	<i>khamishàh</i> חמישה	<i>khamèsh</i> חמיש
ses	<i>shishà</i> ששה	<i>shesh</i> שש
set	<i>shiv'ah</i> שבעה	<i>shéva'</i> שבע
eut	<i>shmonàh</i> שמונה	<i>shmònəh</i> שמונה
neuv	<i>tish'ah</i> תשעה	<i>tésha</i> תשע
des	<i>'asaràh</i> עשרה	<i>'éser</i> עשר
óndes	אחד עשר	אחד עשרה
dódes	שנים עשר	שתים עשרה
térdes	שלושה עשר	שלוש עשרה
quatòrdes	ארבעה עשר	ארבע עשרה
quìndes	חמישה עשר	חמש עשרה
sëddes	ששה עשר	שש עשרה

¹⁹ Trascrisson con grafia “anternassional”, nen piemontèisa.

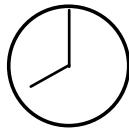
XLVIII

diset	שבעה עשר	שבע עשרה
disdeut	שמונה עשר	שמונה עשרה
disneuv	תשעה עשר	תשע עשרה
vint		עשרים
vintun	עשרים ואחד	עשרים ואהת
vint e doi	עשרים ושתיים	עשרים ושתיים
tranta		שלושים
quaranta		ארבעים
sinquanta		חמישים
sessanta		ששים
stanta		שבעים
otanta		שמונים
novanta		תשעים
sent		מאה
dosent		מאהיים
mila		אלף
doimila		אלפיים
desmila		עשרה אלפיים

מה ה'שע'ה? - Che ora a l'é?

A l'é tre **bòt**.
השעה שלוש.

A l'é eut **ore**.
الساعة سمعونة.

1-2-3 → **bòt**

4-5... → **ore**

A che ora a rivran?

בָּאֵיזוֹ שְׁעָה יִגְיֻעוּ?

La sman-a -		השבוע -	Ij mèis ²⁰	השנה -
2	lunes	יום שְׁנִי	gené(-fèrvé)	שבט
3	màrtes	יום שְׁלִיבִישִׁי	fèrvé(-mars)	אדר
4	mèrcol	יום רְבִיעִי	mars(-avril)	ניסן
5	giòbia	יום תְּמִישִׁי	avril(-magg)	אייר
6	vënner	יום שְׁשִׁי	magg(-giugn)	סיוון
7	saba	יום שְׁבַת	giugn(-luj)	תמוז
1	dumònica	יום רָאשֶׁון	luj(-agost)	אב
			agost(-stèmb.)	אלול
			stèmber(-otób.)	תשורי
			otóber(-nov.)	חשון
			novèmber(-dz.)	כסלו
			dzèmber(-gené)	טבת

²⁰ Ij mèis a coincido nen con coj dël nòst calendari: j'ebréo a dòvro ël calendari lunar. Ël cap d'an a l'é a stèmber: *ròsh hashanàh*.

L

La preposission *shel* (של)

Shel ad dòvra pér ël complement dë specificassion.
Es.: *ël giardin* ëd *David*:   **הַגְּדִיר שֶׁל דָבָר**

A pag. LI a-i é la spiegassion dël parôle ch'as taco ansema. Se, pér es. i voroma dì *me nòm*, as taco le doe parôle ansema: **שֵׁם מִן** (*shem* a veul dì *nòm* e peui as taca al fond ël suffiss '.ch'a l'é l'agetiv possessiv ëd la prima pérson-a singolar).

La lista dij suffiss a l'é a pag. LII.

An alternativa, as peul dovré ***shel***. Se pér es. i voroma dì *toa màchina*, *toa vitura*:

הַמְכֹנִית שֶׁל   (*la màchina 'd ti*)

Noté l'espression: **שֶׁל מִי הַסְּפִיר הַזֶּה?**

Ëd chi a l'é ës liber-sì?

אֲרָכִיוֹן יְהוּדִי טְרָצִ'ינִי

Archivi ebréo “Terracini”

L'archivi “Terracini” a cheuj na quantità considerévol ëd document ch'a proven-o da diverse comunità ebrée piemontéise (Carmagnola, Coni, Lissandrìa, Mondvì, Salusse, Turin), comprèisa na colession ëd contrat ëd mariagi, pian pér restauré le sinagòghe piemontéise, varie stampe e d'àutr ancora. Ël Minister Italian dij Bin Cultural a l'ha definìlo “ëd notévol anteresse stòrich”.

LI

Paròle ch'as taco ansema

An ebréo certe congiunssion, agetiv possessiv, pronòm pérsonaj o sìmij as taco ansema a la paròla prinsipal, an formand parèj na paròla única pì longa.

Pijoma pér esempi la preposission **אל** (*el*) (vers, a)²¹ e 'l pronòm pérsonal **הוָא** (*u*²²) (chiel).

Se i voroma dì “*a chiel*”, i tacoma anseme le doe cite parole:

לוֹא־אַל־הוָא, ma'dcò:

Opura pijòma la preposission ch'a ìndica il complement diret: **תְּאַזֵּן** (an piemontèis as tradua nen) e peui ël sòlit pronòm pérsonal **הוָא** (chiel). Quand ch'as taco ansema, a risulta sta paròla-sì:

אוֹתָה־הוָא

An tuti doi ij cas a venta nen vardé le trasformassion che le parole a subisso quand ch'as taco ansema²³. L'important a l'é arconòsse la radis ëd le doe parole pér podèj capì 'l significà e fòrse a conven-a amparé *elàv* (**אֶלְיוֹן**) e *òtò* (**אוֹתָן**) già combinà ansema.

---

²¹ Sa preposission-sì a l'é l'istessa ch'as treuva a pàg. XXI e a la vos corispondenta ant ël dissionari.

²² Grafia italian-a.

²³ A pàg. LII a son elencà ij suffiss ch'as dòvro quand che as deuv taché n'agetiv possessiv.

N'àutr esempi frequent a l'é la congiunssion “e” ? ch'a ven-a tacà a la paròla seguenta. Provoma a dì: *café e torta*:

קְפָה נַעֲמָה
cafè = קְפָה e = נַעֲמָה torta = נַעֲמָה

N'esempi con la congiunssion ? i l'oma già ancontralo quand che parlavo dla sinagòga 'd Coni a pag. XIV.

Agetiv possessiv tacà a le parole

Ij suffiss (agetiv possessiv) al singolar²⁴, da taché ai nòm a son ij seguent²⁵:

’.	me/mia	נוּגָה	nòst(r)/nòst(r)a
ת	tò/toa (<i>ëd chiel</i>)	וּבָם	vòst(r)/vòst(r)a
ת	tò/toa (<i>ëd chila</i>)	וּבָן	vòst(r)/vòst(r)a
ל	sò/soa (<i>ëd chiel</i>)	וּבָרֶךְ	sò/soa (<i>ëd lor</i>)
ל	sò/soa (<i>ëd chila</i>)	וּבָרֶתֶת	sò/soa (<i>ëd lor</i>)

Es.: **לְקְפָה** = lìber   **מִקְפָּרִי** = me lìber

²⁴ Sicoma a l'é trop complicà arcordessee tut, al **plural** a conven-a nen ampare la lista completa. A basta pensé che soens a-i é mach na ' prima dla desinensa (al maschil) e 'תָה (al feminil).

²⁵ Purtrop a-i é diverse ecession/variassion, ma la radix a s'arconòss sèmper.

Ij tîtoj dij lìber èd la Tòràh (תורה)

Tuti a san che ij primi sinch lìber èd la Tòràh a së s-ciamo an italian: *Genesi, Esodo, Levitico, Numeri, Deuteronomio.*

An ebréo ël titol a ven-a dàit da le prime parole dël lìber. Pér esempi, la Genesi a 'ncamina con “An prinsipi” בראשית, ch'a diventa ’dcò ’l nòm dël lìber.

Genesi = בראשית *an prinsipi*

Esodo = נאלה שמות²⁶ *costi-sì a son ij nòm*

Levitico = ניקרא *e a l'avija ciama*

Numeri = במדבר²⁷ *ant ël desert*

Deuteronomio = אלה הבקרים²⁸ *coste-sì a son le parole*

Bet-Lekhem

La sità 'd Betlem a l'è bin conossùa da tuti. A l'è formà da doe parole: *ca בית* (ch'as trasforma an *bet* quand ch'a l'è aplicà ant ël discors) e *pan לחם*.

²⁶ Ant ës cas-sì, as dòvra mach la paròla שמות.

²⁷ Ant ës cas-sì, a l'è nen la prima paròla, ma la quinta.

²⁸ Ant ës cas-sì, as dòvra mach la paròla דברים.

The yeshivah boys choir

Prima 'd tut, cosa ch'a l'é la *yeshivàh* (ישיבת)? A veul dì *riunion* (ëd *travaj*). Ma a sta 'dcò a indiché l'**Academia talmùdica**²⁹, o pér dovré 'n nòm pì sempì: la **scòla religiosa**. E a noiàutri a n'interessa ant ës sens-sì. La paròla a deriva dal verb: **לִשְׁבַּת** (*setesse, esse setà*) e a veul indiché che jë scolé a stan tut ël di setà a scòla.

Da 'n pò d'agn a l'ha pijàit vita 'n còr [an inglèis **choir** (pr.: *quàiar*)] ëd cit pì o meno grand, ch'a canto canson an ebréo/inglèis e ch'a l'han derivà ël nòm da *yeshivàh*. Pér rendse cont ëd come ch'a son verament brav (a-i é ëd cit ch'a canto da professionista), a basta andé dzora *youtube* e serché ***The yeshivah boys choir***.

Ambelessì, l'elench ëd pòchi titoj con ij caràter latin pér podèj sercheje eventualment dzora *internet*:

- Ad olàm ³⁰	<i>Pér sèmper</i>
- Ashrey	<i>Content</i>
- Yi-ha-li-lu	---
- Yesh tikvà	<i>A-i é speransa</i>
- Avìnu Malkéinu	<i>Nòst(r) Pare, nòst(r) Re</i>
- Am ekhàd	<i>Un pòpol ùnich</i>
- Shimkhà lò nishkakh	<i>Tò nòm a l'é nen èstàit dësmentià</i>

²⁹ Vëdde a pag. XXXVIII.

³⁰ Ij titoj a son apòrtà con grafia italian-a, nen piemontèisa. Nen tuti a son cantà da *The yeshivah boys choir* (*Avìnu Malkéinu*: Barbra Streisand).

עליה

Cos'a l'é l'**Aliyàh**? A veul dì: *la montà*. An pratica, però, sta paròla-sì a ven-a dovrà pér indiché l'imigrassion vers Israel. Quand che n'ebréo dla *diàspora* a artorna a sté an Israel, as dis ch'a fa l'**aliyà**.

La veja comunità dël Mondvì

An via Vico 65, al Mondvì, as treuva 'l véj ghetto ebréo. La trista stòria dij ghetto a l'era ant ès cas-sì rendua 'n pò dossa dal fàit che 'l ghetto as trovava ant la part àuta dla sità, da andova as gòda 'd na bela vedua an sle **Langhe**. La data dla fondassion dël ghetto a l'é 'l 1724.

La via, anvece, a l'é una 'd se strajòle véje con le muraje dle ca marcà dal temp. A mérita fé na vísita an sël pòst, an savend ch'a son leu restà a testimoniansa 'd na comunità ch'a l'é ormai sparìa.

A-i é 'd testimonianse dla presensa dla comunità fin-a dal sécol ch'a fa sëddes.

Da fòra as nòta gnente 'd particolar (pér colpa dl'intoleransa 'd sì temp là), ma andrinta as peulo amiré 'l matroneo, la sala dle celebrassion, e tuti j'ared pressios, le cornis, le coloni travajà a man.

בֵּית־הכָּנֵסֶת בְּטוּרִינוּ La sinagòga 'd Turin

Costa-sì a l'é la scrita (*Isaia 56,7b*) ch'a-i é an sla faciada dla sinagòga 'd Turin (sì sota aportà con le vocaj):

בֵּית־תְּפִלָּה לְכָל־הָעָם

ij pòpoj	pér tutti	a sarà ciamà	(d') orassion	ca	Mia ca
----------	-----------	--------------	---------------	----	--------

“Mia ca a sarà ciamà ca d'orassion pér tutti ij pòpoj”

Provoma a arconòsse certi element gramaticaj:

- Le prime doe parole a son quasi istesse, ma a la fin èd la prima paròla a-i é na ' an pì. A l'é l'agetiv possessiv a la prima pérson-a singolar, che come i l'oma amparà a pag. LII as taca al nòm èd riferiment.
- **בֵּית** (*bet*) a veul dì “ca” (già ant la forma aplicà andrinta al discors; an italiano as dis: *forma costrutta*) e a l'é na paròla che i conossoma ant él nòm èd la sità Betlem (Bet

Lekhem - pàg. LIII).

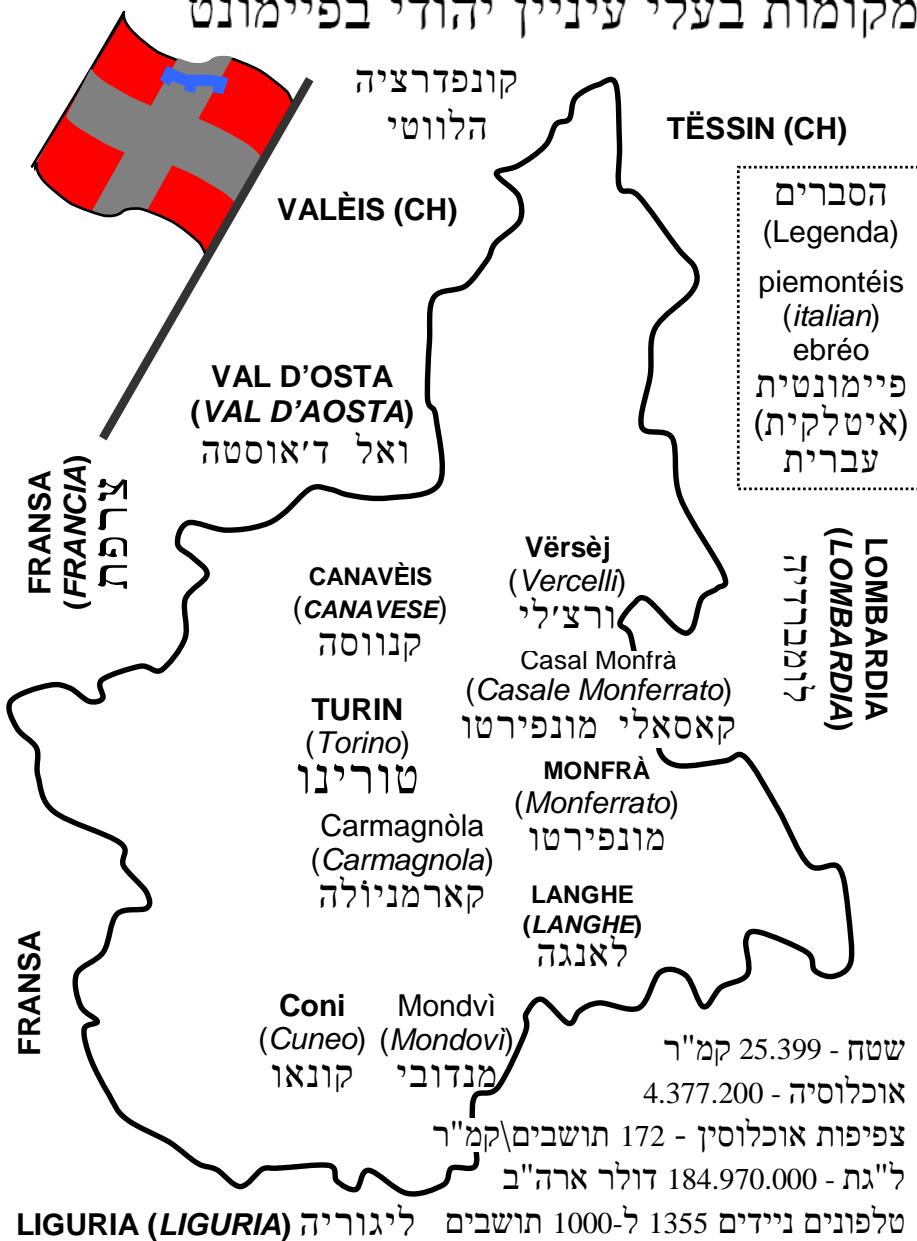
- La terza paròla **תְּפִלָּה** (*tëfillàh*) a veul dì *oration*. Gnente 'd particolar. Però a peul esse che quajcun a conoss già na paròla ch'a jë smìja (bele ch'as trata 'd n'àutra còsa): *tëfillin*. As trata ëd cite scatolëtte 'd coram nèir ricavà da n'animal *kasher*, con ëd cinghie fissà da na part, che j'ebréo 'd sòlit a pòrto a còl quand ch'a prego a la matin.
- Ant la quarta paròla as peul arconòsse la radis dël verb *ciamé*: **קָרַא** (*karà'*).
- La penúltima paròla i l'oma ancontrala a pàg. XXXV andrinta a lë *Shèmà Israel*: **כָּל** (*kòl*: *tut*).
- E pér finì a-i é **עַמ** (*am*), ch'a veul dì *pòpol*. Ambelessì a l'é al plural maschil e përtant a gionta *-im* (כֵּי) a la fin. La **וְ** ch'a-i é a l'inissi ëd la paròla a l'é l'articol, che an ebréo a l'é 'nvariàbil.

Ij salut

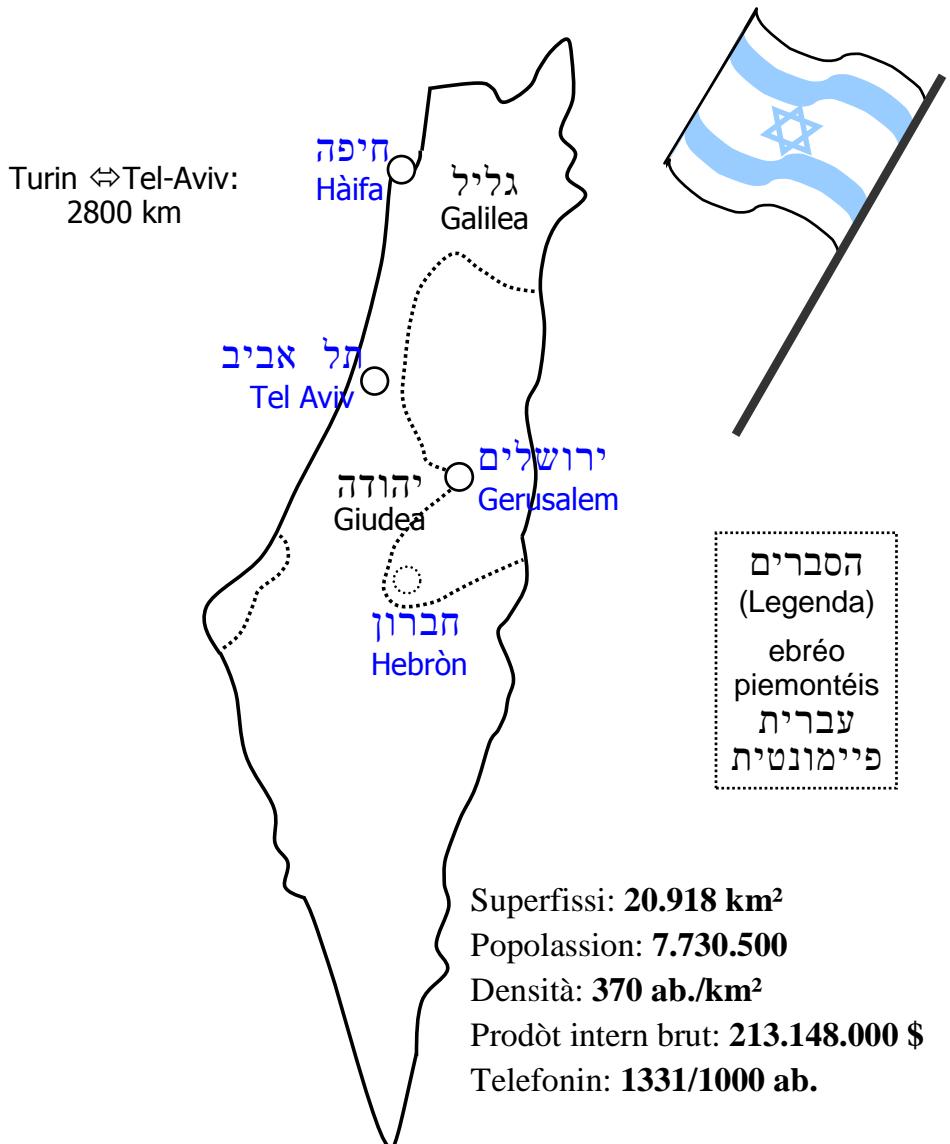
Bondì (<i>matin</i>)	<i>bòqér tòv</i>	בּוֹקֶר תּוֹב
Bon-assèira	<i>érev tòv</i>	עָרֵב תּוֹב
Bon-aneuit	<i>lailà tòv</i>	לִילָה תּוֹב
Arvèdse	<i>löhiträhòt</i>	לְהִתְרָאֹת
Cerea	<i>shalòm</i>	שָׁלוֹם
Ciau	<i>shalòm, halò</i>	שָׁלוֹם הָלוֹ

מקומות בעלי עניין יהדי בפiemונטה

ישראל – Israel

L'inn israelian³¹

La speransa – הַתְקִוָה

Prima stròfa	Seconda stròfa
<p><i>Kol³² od balevav pénimàh Néfesh Yéhudi homiya Ulfa'atei mizrach kadimàh Ayin l'Tziyon tzofiyàh.</i></p>	<p><i>Od lo avah tikvatenu Hatikvah bat sh'not alpayim Lihyot am chòfshi bë'artze(i)nu Eretz Tziyon viyrushalayim.</i></p>
<p style="text-align: center;">כל עוד בלבב פנימה נפש יהודי הומיה ולפאתני מזרח קדימה עין לאיון צופיה</p>	<p style="text-align: center;">עוד לא אבדה תקונתנו התקווה בת שונות אלפיים להיות עם חפשי בארץנו ארץ ציון וירושלים</p>
<p>Fin-a a che, ant èl profond dèl cheur l'anima 'd n'ebréo a sent nostalgìa Anans, a la fin èd l'Orient l'euja varda vers Siòn.</p>	<p>Nòsta speransa a l'é 'ncora nen mòrta la speransa 'd doimila agn esse 'n popol liber ant la nòsta tera la tera 'd Siòn e 'd Gerusalem.</p>

Bele che nen tut, sercoma 'd capì quaicòs dèl test an
ebréo: pér esempi a-i é la paròla del titol, ch'a artorna 'dcò
ant la seconda riga dla seconda stròfa: הַתְקִוָה. Come i l'oma
dit a pag. LI, certe paròle a s'unisso ansema. Ambelessì,
l'articol **ה** a l'ha tacasse al nòm **הַתְקִוָה** (*speransa*). Peui
pijoma la tersa paròla dla prima riga (1ª stròfa): **בְּלֹבֶב**. Ant

³¹ As peul scoté èl test cantà dzora *youtube* an sercand: *Hatikva – The National Anthem of Israel*.

³² La grafia dovrà ambelessì a l'é nen cola piemontèisa, ad ecession èd la semivocàl “ë”.

ës cas-sì a-i é adritura tre paròle tacà ansema: *ant èl cheur*. בְּ a l'é l'union èd la preposission בְּ e dl'articol בָּ; e peui a-i é 'l nòm בְּבָבְּ? (*cheur*), ch'as peul èdcò disse בְּבָבְּ.

בְּנַפְּתַחְ, ant la seconda riga, a veul dì tante còse a seconda dèl contest³³. Ambelessì a va bin tradue con *à anima*. מִזְרָחְ (tersa riga) a veul dì *orient*. עַיִן (quarta riga) a l'é l'euj.

בְּאֶרֶץְ, ant l'ùltima riga dla seconda stròfa, a veul dì *terra*. Ant la riga precedenta, apen-a na paròla prima, a-i é בְּאֶרֶצְנוּ. Ant ës tèrmin-sì a së stérma sèmper la paròla אֶרֶץ ('eretz). Come i l'oma già amparà, certe preposission e ij pronòm possessiv as taco dnans e daré a la paròla principal. E parèj ambelessì i l'oma:

נָעַ (nu: *nòsta*) + אֶרֶץ ('eretz: *terra*) + בְּ (bë: *an*) ←
= *bëarëtzenu - ant la nòst(r)a tera*.

ירוֹשָׁלָם, sèmper ant l'ùltima riga dla seconda stròfa, ambelessì già separà da la congiunsion ל, i l'oma già ancontrala a l'inissi del dissionari, a pag. VI.

---

³³ A l'é da sta parola-sì che ij Testimon èd Géova a son partù pér definì soa dotrina dzora la trasfusion dèl sang.

LXII

La forma “costrutta”

Quand che le parole as treuvo an mes dël discors (pi che d'autr, pér él complement dë specificassion), an ebréo as dòvra na forma particolar (“*costrutta*”). Le parole a peulo:

- varié andrinta:	(la) ca	בֵּית	בֵּית
- gionté na “t” ת	(la) torta	עֲוָגָה	עֲוָגָה
- nen varié	(él) cuciar	כְּפָר	כְּפָר

Pijoma la prima parola “ca”, ant la forma “*costrutta*” (*bet*). A pag. XXX, i l'oma amparà che **scòla** as dis: *bet-séfer* = “ca dël liber”. Adess se i voroma dì “*la ca dël liber*” a venta dì parèj: “**bet haséfer**”. I l'oma praticament tacà l'articol **ה** (*ha*) a la seconda paròla ch'a resta normal (*séfer*), mentre la prima paròla a l'é an forma “*costrutta*”. N'alternativa pér formé él complement dë specificassion a l'é *shel* (pag. L).

El verb “Avèj”

mi i l'heu/hai	יִשְׁלַׁי	(a-i é a mi)
ti it l'has (m.)	יִשְׁלַׁחַ	(a-i é a ti)
ti it l'has (f.)	יִשְׁלַׁחַת	(a-i é a ti)
chiel a l'ha	יִשְׁלֹזֶה	(a-i é a chiel)
chila a l'ha	יִשְׁלֹחַה	(a-i é a chila)
nojàutri i l'oma	יִשְׁלַׁנוּ	(a-i é a nojàutri)
v. i l'eve (m.)	יִשְׁלַׁכְמָה	(a-i é a vojàutri)
v. i l'eve (f.)	יִשְׁלַׁכְנָה	(a-i é a vojàutre)
lor a l'han (m.)	יִשְׁלַׁחַם	(a-i é a lor)
lor a l'han (f.)	יִשְׁלַׁחַנָּה	(a-i é a lor)

LXIII

Forma negativa dël verb “avèj” al present

Pér fé la forma negativa dël verb *avèj* al present a basta dovré la negassion *a-i é nen* אֵין (*én*).

I l'hai gnuñ lìber (<i>A-i é nen a mi lìber</i>)	אֵין	לִי סְפָרִים <i>En lì sëfarim</i>
---	------	--------------------------------------

Ël verb “esse” al passà e al futur

Ël verb “esse” a esist nen al present. Sì sota a son apòrtà ’l **passà**³⁴ e ’l **futur**.

(mi) i son ëstàit/a	<i>hayìti</i>	הִיִּתִי
(ti) it ses ëstàit	<i>hayìta</i>	הִיִּתָּה
(ti) it ses ëstàita	<i>hayìt</i>	הִיִּתָּה
(chiel) a l'ë stàit	<i>hayàh</i>	הִהָּה
(chila) a l'ë stàita	<i>haytàh</i>	הִתְהִתָּה
(nojàutri) i soma ëstàit/e	<i>hayìnū</i>	הִיִּנּוּ
(vojàutri) i seve ëstàit	<i>hayitém</i>	הִיִּתְמָם
(vojàutre) i seve ëstàite	<i>hayitén</i>	הִיִּתְנָמָם
(lor) a son ëstàit/e	<i>hayù</i>	הִיּוּ

---

³⁴ An ebréo a comprenda: impèrfet, passà pròssim (e bele ch'a anteressa nel ël piemontèis, ël passà remòt). – Grafia dle trascrissonen piemontèisa.

LXIV

(mi) i sareu	<i>ehèyéh</i>	אהיה
(ti) it saras (<i>m.</i>)	<i>tihèyéh</i>	תהייה
(ti) it saras (<i>f.</i>)	<i>tihèyì</i>	תהיי
(chiel) a sarà	<i>yihèyeh</i>	יהיה
(chila) a sarà	<i>tihèyéh</i>	תהייה
(nojàutri) i saroma	<i>nihèyeh</i>	נהיה
(vojàutri) i sareve	<i>tihèyù</i>	תהיין
(lor) a saran	<i>yihèyù</i>	יהין

Nòm èd përsonagi stòrich o còse amportant cità ant la bìbia ebréa

Ràmses (II)*	רַמְסֵס	<i>Ra'amses*</i>	Es. 1,11
Nabucodònoser	נָבֻכָּדְנוֹצָר	<i>Nèvukhadènetzar</i>	2 Re 25,1
Ciro (Pérsia)	קוֹרֵשׁ	<i>Koresh</i>	2 Cr. 36,22
Arca santa	אָרוֹן הַקְדֵּשׁ	<i>Aron haqodesh</i>	2 Cr. 35,3
Lìber èd la lèj	סֵפֶר תּוֹرָה	<i>Sefer Torah</i>	Dt. 29,20

* Ji nòm a son **nen** èscrit con grafia piemontèisa.

Na cita curiosità: an scritura geroglífica 'l nòm Ramses/Ramesse a së scriva parèj: . Ant ès cas-sì as les da drita a snistra, come an ebréo, però a l'era possibl scrive 'dcò da snistra a drita e an vertical, da l'aut vers ël bass. Pér capì an che sens as dovia lese, a bastava vardé da che part le bestie disegnà andrinta ai geroglífich a vardavo.

 = **Râ** (parèj a së s-ciamava 'l "dio sol"). = **mes** (ch'a l'é 'l verb *nasse*).

 = **s**. E sicoma chi ch'a nass a l'é fieul, ël nòm a veul di *fieul dël dio sol*, an confermand la convinsion egissan-a dla divinità dël faraon. Ël nòm a l'é pér es. aportà ant ël tempi 'd *Luxòr*, èscrit però da snistra a drita e con la gionta d'autri element a la fin.

ההגי הפיימונטי

עברית	פיימונטית	עברית	פיימונטית
a ³⁵	א	n-	= -ng → Achtung (אשכני)
e	אָ	h	ה
é	אֵ	s-c	(s+chat) ← ch+
è	אֶ	b	בּ
ë	אַ	d	דּ
i	אִ	f	פּ
ò	אֹ	l	לּ
o, ó	אָוּ	m	מּ
u	אָשכני	n	נּ
eu	אָשכני	p	פּ
j	יְ	qu	קוּ
gh/g(+a-o-u)	גּ	r	רּ
g (+e-i)	jet ← כמו	s	סּ (stop) = סּ (rose) = אָנְגָלִי (England)
ch	קּ	ss	סּ
c (+a-o-u)	קּ	t	טּ
c (+e-i)	chat ← כמו	v	בּ
gn	גּוּ	z	זּ

35 כאשר האות "a" מודגשת היא נגativa כמעט כמו "ò", בערך כמו "a" שווייצרית

הטעם בשפה הפימונטית

בד"כ הטעם מופיע במפורש (לדוגמה: *caté* – קנה / *lìber* – ספר).

אם הטעם אינו מופיע במפורש הוא נמצא על התנועה האחרונה אם המילה מסתiyaת בעיצור (לדוגמה: *anans* – קדימה) הטעם נמצא על התנועה הלפנוי אחרונה אם המילה מסתiyaת בתנועה (לדוגמה: *cicolada* – שוקולד).

ידע

	èl – (<i>ël liber</i>) 'l – (<i>pijé*</i> 'l liber) lë – (<i>lë strass</i>) l' – (<i>l'*uss</i>) la – (<i>la stra</i>) l' – (<i>l'arbra</i>)	תנועה * תנועה *	
	ij – (<i>ij liber</i>) jë – (<i>jë strass</i>) j' – (<i>j'*uss</i>) le – (<i>le stra</i>) j' – (<i>j'arbre</i>)	תנועה *	

LXVII

Na precisassion a propòsit dj'articoj ebréo

I conossoma già la vocal “_” (*a*) ch'a së s-ciama *patàh*. Sicoma an ebréo a esisto diverse manere dë scrive “*a*” (doe a son cole prinsipaj), i podoma accordé che almeno ambelessi, a val a dì con l'articol, la vocal “*a*” ch'a accompagna la consonant **ת**, a l'é “_”. La litra ch'a segua a pijà 'l *dàghesh* ch'a l'è 'l pontin andrinta a chila. Es.

orassion	תְּפִلָּה
l'orassion	תְּפִלָּה

Eccession: se la prima litra dël sostantiv a l'é **ר – ע – ח – נ – נ**, quasi sèmper la vocal as trasforma an “**ת**” e la prima litra dël sostantiv a pijà pì nen ël *dàghesh*. Es.

tera	אֶרֶץ
la tera	אֶרֶץ

LXVIII

Na stòria véja

La stòria dj'ebréo an **Piemont** a vanta richëssa 'd tradission, èd cultura e dë studi e an pì a l'è moto bin antica. Èl vësco *Massimo*, ant le soe prédiche a fa 'd citassion ch'a testimonierò la presensa dj'ebréo fin-a dal sécol ch'a fa sinch.

Pér na datassion pì precisa a venta però andé anans fin-a al 1394, quand che j'ebréo a j'ero stàit mandà via da la Fransa³⁶, un pò come ij valdèis, e a l'avìo ansediasse a **Savijan** e peui da lì a l'avìo spostasse èdcò a **Turin**. Pér lòn ch'a riguarda **Carmagnòla**, a-i è 'd testimonianse dla presenza ebréa antorn al 1470. La comunità a diventa peui pì numerosa a l'inissi dël sinchsent.

L'insediament dj'ebréo a **Ivrèja** a data a la fin dël sécol ch'a fa quatòrdes. Un document del 1395 (Archiv dlë Stat èd Turin) a conten-a la condan-a d'un maslé, ch'a l'avìja ansultà *Girardo Judeo*, a paghé na tàja (multa). Ès fàit-sì a dimostra parèj che j'ebréo a j'ero present an sità.

Na testimoniansa dël 1417 a riferiss peui dla presensa dj'ebréo a **Coni**.

---

³⁶ An Fransa, j'ebréo a j'ero stàit mandà via già ant èl 1182; peui a l'avìjo riciamaje. Ant èl 1240 a l'avìjo brusà 'l **Talmud** (piemontèis: *Talmod*) (rògo) (vèdde pàg. XXXVIII) a Paris. Apress d'ës fàit-sì, ancora èd persecussion e espulsion ant èl 1306. “*Anans e 'ndrè'*, a l'avìjo torna stàit riciamà e pér finì ant èl 1394 la comunità a j'era stàita mandà via definitivament.

LXIX

Rinàssita 'd na lenga

Ai temp ëd Nosgnor an sla tera, l'ebréo a l'era già diventà na lenga literaria e religiosa. Ant le sinagòghe an Siria, Babilònia e Palestin-a, ëd saba (שבת - *shabbat*), ij test a vnisio lesù an ebréo, ma la gent a parlava l'*aramàich* (un po' come na vira an Piemont, andova na part ëd la gent a parlava mach ël *piemontèis* e an gesia as dovrava 'l *latin*) e parèj a l'era necessari 'n tradutor, ël *metìrgheman*³⁷ (dal verb תרגם – *tirghem*: tradùe).

Ant lë 70-73 (apress la nàssita 'd Nosgnor), as verìfica na prima arvòlta dj'ebréo contra ij roman. *Tito*, ch'a sarà peui imperator a Roma, a distrugia Gerusalem. J'ebréo a organiso l'ùltima resistensa contra ij roman a **Masada**. Atualment as peulo visité ij rest dla fortëssa andova a l'avìjo artirasse j'ebréo. Ancheuj a-i é na funivìa ch'a pòrta su, ma anlora a l'era quasi inacessìbil, tant che ij roman a l'avìo dovù costruì na gròssa rampa pér podèj conquisté la fortëssa. Però j'ebréo, pitòst ëd robaté an man dj' invasor roman a l'avìjo massasse.

Tra ël 132 e ël 135 a scòpia na seconda arvòlta, mentre a Roma a l'è imperator Adrian. Ël cap ebréo a së s-ciama *Bar Kokheba* o *Bar Kokhba* (ël *fieul* ëd la

---

³⁷ Grafia italian-a, nen piemontèisa.

stèila; – כוכב – kokhav³⁷: stèila).

Ant le soe strèite vëddùe, Adrian a veul proibì la circoncision (ברית מילָה – *bérith milàh*) e andova ch'a-i era 'l tempi èd Gerusalem (distrugiù dai roman ant la prima arvòlta) a veul costruì 'n tempi a Giòve. Na còsa oviament nen acetàbil da part èd j'ebréo.

A l'inissi, l'arvòlta a smìja fonsioné, ma peui ij roman a l'han la méj e a arpìjo an man la situassion.

Già con le deportassion dël Regn dël Nòrd (*Israel*) da part èd l'Assìria antorn al 722-721 (*Sargòn II*) prima dla nàssita 'd Gesù Crist e con cola dël Regn dël Sud (*Giuda*) (597-586 – *Nabucodonosor³⁷* [Nëvukhadënetzar]), j'ebréo a ancamin-o a alontanesse an part da soa pàtria, bele che peui an part a torno a Gerusalem e a ricostruisso 'l tempi (andova che ancheuj a-i é la moschéa con ij cop d'or).

Con le doe arvòlte pì recente (70 e 132), la còsa as fa però pì consistenta e j'ebréo as disperdo an tut él mond. Ant ij païs andova ch'a rivo, a amparo la lenga local. An Centro Euròpa a pijà vita lë *yiddish*, n'idiòma che an sostansa a mës-cia *alman* e *ebréo*.

Ij sécoj a passo e j'ebréo a son strach èd pérsecussion. Quajcun a pensa seriament èd torné an soa pàtria. Un personagi, ch'a së s-ciama *Theodor Herzl* a dà vita al *sionism* (dal nòm èd la colin-a 'd Gerusalem: *Sion³⁷*). Ant èl 1897 as ten-a 'l prim congress sionista.

An sì agn-sì, an Palestin-a a rivo le prime ondà d'ebréo (da: Rùssia, Polònìa, Romanìa, etc.). A son lor ch'a fan la prima 'Aliyàh³⁸.

Ël 14 magg dël 1948 a nass lë Stat d'Israel. Ël prim President a së s-ciama *Ben Gurion*³⁷.

A l'é 'l moment èd fé rivive la véja lenga ebréa, ch'a l'ha conservasse ant la Sacra Scritura e ant la literatura arlongh dij sécoj. Però doimila e passa agn fa, a-i ero nen le paròle moderne dël di d'ancheuj. E alora a basta anventéje. Pér es.:

- כדורגל (*kaduréghel*³⁷): gieugh dël balon, formà da le paròle: *kadur* (balon) e *réghel* (pé, gamba).
- מחשב (*makhshev*): computer, derivà dal verb *khishev* (calcolé).
- טלפון (*telefòn*): ant ès cas-sì a l'é stàita mantnùa la paròla internassional.

---

³⁸ Vëdde a pag. LV.

**Na fomna piemontèisa èd siènsa ch'a l'ha dàit
lustro a la Region: “Rita Levi Montalcini”**

Rita Levi Montalcini a l'é nà 'l 22 d'avril dël 1909, ansema a sua gemela *Pàola*. Ij so familiar a j'ero gent studià; soa mare a dipingìja, sò frel a l'era adritura rivà a mosté a l'università 'd **Turin**. Sò pare, ch'a l'era angegné e matemàtich, a la pensava 'n pò a l'antica e a vorava che le fije as prepareisso a diventé 'd brave mare, pitòst che fé cariera.

Rita a l'era nen d'acòrdi con so pare e, apress avèj përfessionà jé studi an matemàtica, latin e grech, a l'avìja iscrivusse a la facoltà pér diventé médich, a **Turin**. Ant ël '36, Rita a pìja la làurea *cum laude*. Le discriminassion rassiaj dël '38 a costringio la Montalcini a trasferisse an *Belgio*, ma quand che j'alman a conquisto la sità 'd *Bruxelles*, Rita a artorna a **Turin**.

La passion pér sò travàj a-j përmëtta ed buté su 'n ver e pròpi laboratòri sientific amprovisà ant soa stansa, ch'a riorganissa 'dcò quand ch'a l'é costreta a scapé an campagna an occasion dij fòrt bombardament èd **Turin**. Apress èd l'8 stèmber dël 1943 a deuv torna scapé, sta vira a Firense. Apen-a a rivo j'americani a vëddo ch'a l'han a che fé con na përsone-a valida e, an qualità 'd médich, a la 'ncarico d'arginé pericolose epidemie e malatie.

Finìja la guera, Rita a peul finalment torné a **Turin**.

LXXIII

Ant èl '47, un professor dla *Washington University of Saint Louis* a la 'nvita ant ij Stat Unì. A Saint Louis a j'assegno la catedra 'd neurologia fin-a ant lë '77. Ant èl 1986 a arsèiva 'l premi Nòbel ansema a l'americani Stanley Còhen. Rita a l'è stàita mèmber èd l'*Académia Pontificia*, dla *National Academy of Sciences*, èd la *Royal Society*, e d'àutre ancora.

Rita Levi Montalcini a l'è mancà recentement, ma ij benefissi portà da sò impegn e soa determinassion a continuo a esse present a favor èd tuti.

N'àutra canson

Pijoma 'ncora le parole d'un salm (133,1), peui, chi ch'a l'ha, a deurba *youtube* e a serca: ***Hine ma tov***. A-i è 'd version pì alegre e d'àutre pì tradissionaj. Fòrsi la version pì bela a l'è costa-sì: *Hine ma tov (Mirad cuan bueno) – Lehakat Halal Brajòt*.

Ambelessì 'l curt test:

“*Vualà, come ch'a l'è bel e doss che ij frèj a stan ansema*”

הנה מה טוב ומה נעים שבת אהים גם יחד ⇔
Hine ma tov uma nà'im shévet ahim gam yàkhad ⇔

מוציאון “יד ושם”

Ël mùseo **Yad Vashem**, a l'è 'l mùseo dl'Olocàust ch'as treuva a Gerusalem.

Ant ël lìber d'Isaìa (56,5) as les:

ונתתי לחם בבייתי ובחוותי **יד ושם** טוב מבנים
ומבנות שם עולם אתךלו אשר לא יכרת.

“Mi i concedereu an mia ca e andrinta a mie muraje 'n monument e 'n nòm pì pressios che fieuj e fije; i dareu a lor un nòm etern ch'a sarà mai cancelà”.

Come as peul vëdde ant ël pass a son contrùe le paròle **יד** (yad) e **וָשֵׁם** (vashem). Ël prim significà 'd *yad* a l'è *man*, ma a veul èdcò dì **monument, memorial**. E peui i conossoma già bin la paròla *shem*, ch'a significa **nòm**, oltra a la regola che la congiunssion “e” (1) as taca al tèrmin ch'a segua: v(a)+shem = *vashem*. Përtant, *yad vashem* a veul dì: *un memorial e 'n nòm*.

Êdcò a Auschwitz as parlava piemontèis

Lorens Peron (Lorenzo Perrone) a l'é na ant ël 1904 a Fossan e ant l'istessa sità a l'é mancà ant ël 1952 pér maladìa. A l'era nen n'òm studià. A fasìa 'l murador. Però a conossìa bin ij valor ëd la vita e a savìa lòn ch'a dovìa fé. Tanti a lo conòssso pérché a na parla 'dcò *Primo Levi* ant sò lìber “**Se costì a l'é n'òm**”: “*Pér mérit ëd Lorens a l'é capitame 'd nen dësmentié che'dcò mi i son n'òm*”.

Ant ël '44, Lorens a travajava a Auschwitz come murador, pérché soa dita a l'era stàita ciàmà a fé d'œuvre 'd muradura pér slarghé 'l camp.

Un di, Primo Levi a sent Lorens mentre ch'a parlava con un colega: da Turinèis a capiss sùbit ch'a l'é **piemontèis**. A divento amis e Lorens, vira pér vira, a taca a passeje na part ëd soa rassion. Levi as salva 'dcò grassie a la generosità 'd Lorens.

Ansema a chiel, d'àutri piemontèis e l'han arseivù '*nòm etern ch'a sarà mai cancelà*,

	שֵׁם עַולְם אֲתֹנְלֹו אֲשֶׁר לֹא יִכָּרֵת
	shem olàm eten lò asher lò yikaret

ant ël **vial dij giust** vzin a lë *Yad vashem*.

Pér esempi, **Carlo Angela**. Carlo Angela a l'era 'l pare 'd Piero Angela, médich e antifassista piemontèis. A travajava ant n'ospidal dël Canavèis. An fasand finta ch'as tratava 'd malavi, a l'avìa stërmà numeros ebréo e antifassista. La còsa a l'avìa peui stàita

LXXVI

dësmentià pér quasi sinquant'ani, ma peui n'autor
ebréo a l'avìa contalo ant un dij so liber e parèj la còsa
a l'ha risautà fòra.

E coste-sì a son mach doe pérson-e tra tute cole che
ël mond e an particolar lë Stat d'Israel a onora ancora
al di d'ancheuj.

El giardin dij giust a Turin

Come tante d'àutre sità, 'dcò **Turin** a l'ha êl so
parch dij giust. As treuva ant na part dël parch
Colonnetti, vzin a *via Artom*. L'obietiv a l'é rende
onor ai piemontèis (e 'dcò ai nen-piemontèis) ch'a
l'han giutà j'ebréo a evité la catura da part dij nazi-
fassista, an arzigand soa vita.

LXXVII

A propòsit ëd kasher (כשר)

A-i é na cita e véja stòria ebréa ch'a conta parèj:

Un di, 'n nòbil ungherèis a 'nvita a sin-a 'n famos rabin (רב) ant sò castel. Èl nòbil a savìa che soa religion ebréa a-j proibìja certe pietanse e përtant a l'avija faje parié 'd piat ritual ebréo.

Setà a fianch dël rabin a-i era 'l vësco 'd Debrecen. La sin-a a va anans tra 'n discors e n'àutr. A na certa mira, 'l vësco a dis al rabin: “Monsù rabin, quand ch'a l'é che 'dcò chiel a mangerà le bon-e pietanse che mangioma nojàutri?”

“Al disné 'd sò mariagi”, a rispond èl rabin.

Përsonagi dël mond yiddish (אילן)

Le tìpiche figure dël mond yiddish a l'ero:

1	rav*	A l'é praticamente èl prèive dla religion ebréa.
2	shadkhen	A l'é col ch'a procura ij mariagi, bon a "trasformé" 'n "brut" / na "bruta" an na përson-a special pér èl "fortunà mortal" ch'a lo/la pìja.
3	shnorrer	A l'é la figura dël mendicant, ma 'dcò 'n pò 'l grulo dël païs.
4	mame	A l'è la mare ch'a stravëdd pér sò fieul.
5	goym	A son ij "gentij", ij nen-ebreo.

---

*Rebbe (an yiddish) – Tuti ij nòm a son scrit con grafia nen piemontèisa.

Lë statut albertin

Bele che ij Savòia a l'avisso dimostrasse na frisa pì anans rispet a d'àutri ant le idée 'd libertà e egualiansa social, a l'é nen che prima dlë *statut albertin* a-i fussa n'ategiament èd toleransa ant ij confront dj'ebréo. Èl vissi dl'umanità 'd buté n'etichëtta a quajcun, ch'a l'era sèmper un pò meno istess che la magioransa, a-i era 'dcò anlora an Piemont. E parèj j'ebréo a doviò porté na stèila giàuna. Le disposission legaj a stabilìo: “*Tutti gl'Ebrei di qualunque sesso, stato, grado o condizione si sieno, tosto che saranno giunti all'età d'anni quattordici, dovranno portare scopertamente sopra la giubba, o 'l giubbarello, tra'l petto, e 'l braccio destro un segno di color giallo dorato, che sia di seta, o di lana, [...] talmente che possano manifestatamente distinguersi da' Cristiani, sotto pena di lire venti cinque ...*”.

Èl test a l'era 'dcò aportà an fransèis: «*Tous les juifs de quelque sexe, état, et condition qu'ils soient, ...*», segn che, come d'àutra part as sa, 'l fransèis a l'avìa soa difusion èdcò an Piemont. L'istess Cavour, ch'a s'eprimìja mej an franseis, a scrivìa parèj ant na litra dël 1835: “*La lenga italian-a a l'é restame, fin-a al di d'ancheuj, completament forëstera. Nen mach i savrà nen dovrela con elegansa, ma am sarìa 'mpossibil evité 'd fé d'eror numeros e grossolan*”. Quajcun a l'ha scrit: “*Cavour a l'avìa ampegnasse ant l'unità*

LXXIX

d'un païs dont a l'era gnanca bon a parlé la lenga".

An tute manere, 'l ghetto èd **Turin** as trovava vzin a via *San Francesco da Paola*, via *Maria Vittoria*.

Prima dij Savòia a l'era stàit Napoleon a porté toleransa ant ij confront dj'ebréo e egualiansa con j'autri sitadin. A ancaminé dal 1° èd mars dël 1816, j'ebréo a deuvo pì nen porté 'l segn distintiv.

Finalment, èl 4 èd mars dël 1848, *Carlo Alberto* a eman-a lè *Statut Albertin*. A l'era stàit an part costret a emanelo sota le fòrte pression popolar. La religion catòlica a l'era considerà la religion èd lè stat, ma a j'ero tolerà j'autre religion esistente e përtant èdcò cola dla comunità ebréa.

El pronòm relativ

El pronòm relativ “**che**” a l’è fàcil. A l’è ’nvariàbil e as peul dì an doe manere: **אשר** (*asher*) e **הָ** (*she*, come prefiss tacà a la paròla).

בֵּית־הכָּנֵסֶת בְּקַרְמַנְיֹולָה La sinagòga 'd Carmagnòla

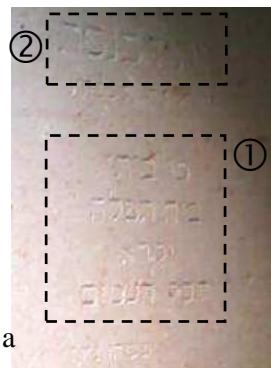
La sinagòga 'd Carmagnòla as treuva an via Bertini, na straiòla 'n pò stërmà, ch'a arcorda 'ncora 'l véj ghetto. Da fòra a smìja quasi n'edifissi normal, ma andrinta a l'ha d'aredament tra ij pì béj. La presensa dj'ebréo a Carmagnòla a risal al sécol ch'a fa XV, ma la sinagòga atual a l'è dël 1724.

②
Bele ch'as les pòch
ant la fotografia, a
s'intuiss ch'a-i é
scrit *sinagòga*:

בֵּית־הכָּנֵסֶת

La scrita ch'a l'è apòrtà 'd fianch a la pòrta dla sinagòga 'd **Carmagnòla**, a l'è l'istessa 'd cola dla sinagòga 'd **Turin** (vèdde a pag. LVI). An pì, ambelessì a-i é mach, a l'inissi. la congiunsion "pérché (*poiché*)" : **כִּי** : **"Pérché mia ca a sarà ciamà ca d'orassion pér tuti ij pòpoj"**. ①

Sinagòga 'd Carmagnòla

A l'intern, specc e lampadari a creo na luminosità gradévola e giusta pér n'ambient dël géner; tut antorn a-i é 'd banch ëd bòsch dzora an paviment ëd pianele

véje. Èl pòst d'onor a l'è oviament riservà a l'*Arca Santa* (ארון הקודש), sistemà arlongh èd la muraja girà vers orient. D'autri element a son la *bimah* (pùlpit) e 'l *matroneo* (galerìa dle fomne).

Fòra dla sinagòga, ma sèmper a l'intern èd la cort, al pian teren, a-i é na galerìa con pòrte 'd véder e assel.

Con èl perìod èd le lej rassiaj, la sinagòga a ven-a pì nen dovrà, as degrada an manera evidenta e mach an temp pì recent a l'è stàita recuperà e a l'è visitàbil.

בית הכנסת בורצ'לי

La sinagòga 'd Vërsèj

La sinagòga 'd Vërsèj (via Foà) a l'è dël sécol ch'a fa XIX.

L'architet ch'a l'ha progetala a l'è l'istess ch'a l'ha progetà d'autre sinagòghe an Italia. L'edifissi a l'è pitòst grandios e a sò temp a l'avio dovù campé giù na part dël ghetto pér fé spassi al neuv tempi.

Apress èd la secon-

da guera mondial, la sinagòga a l'avìa degradasse, certi aredament a l'avìo stàit portà a Turin e l'edifissi a l'avìa stàit sarà pér tant temp. Ant j'agn pì recent, la sinagòga a l'é stàita restaurà. Atualment a presenta bin e, pér na sità nen tant gròssa come Vërsèj, a l'é n'edifiss 'd na certa amportansa, ch'a l'ha pòch da 'nvidié a la sinagòga 'd Turin.

La faciada a l'é an pera arenaria a color alternà, bele ch'a son pì nen tant brilant. Come la sinagòga 'd Turin, a l'ha mantnù n'aspet legerment oriental, con le cùpole a siola e 'dcò i disegn dzora le arcade a l'han la tìpica forma ch'a arcòrda ij lontan pais d'orient.

Al centro, dzora le arcade, a-i é le tàule dla lej (ij des comandament).

Doma n'ucià al test. Antant ancaminoma a lese

d'ant ël canton an àut a drita e peui, come al sòlit, da drita a snistra. Notoma mach certi particolar:

- la prima paròla **אנכי** (*anòchì = mi*) a l'è n'alternativa a **אני** (*anì = mi*).
- Peui i notoma che le righe a taco soens con **לא** (*lò*) ch'a l'è la negassion “*nen*”. Consideroma sta paròla-sì, pér es. ant la terza riga a snistra: **לא תגנוב it ruberas nen.**

Vardoma'dcò le doe scrite ch'as treuva a snistra e a drita dle tàule dla lej. A snistra i trovoma sta scrita-sì.

A l'è l'istessa scrita ch'as treuva an sla faciada dla sinagòga 'd Coni: *vë'assù li mikëdash vëshakhanëti bëtocham* (la grafia dla trascrisson a l'è nen piemontèisa). Pér la spiegassion a basta vardé a pag. XVIII e seguente.

La scrita a drita a l'è la seguenta:

A l'è pijàita dal lìber èd la Génesi (28,17) e si sota a l'è arportà con le vocaj:

אֵין זֶה כִּי אָמֵן בֵּית אֱלֹהִים

Costa-sì a l'è pròpi la ca 'd Nosgnor

Notoma an particolar le ùltime doe paròle: *bet*, che, come i l'oma amparà, a l'é la forma “*costrutta*” èd *bait* (*ca*). E peui *Elohim* (grafia nen piemontèisa) = *Nosgnor*; i soma ’dcò già che –im a indica ’l plural maschil; ambelessì as trata d'un plural d'ecelensa.

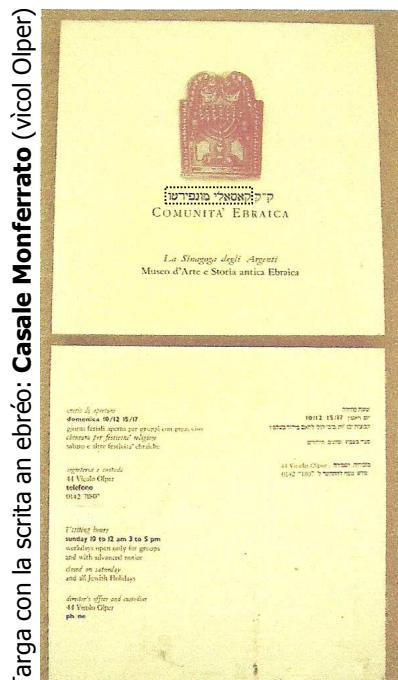
בית הכנסת בקאסאל מונפירטו

La sinagòga 'd Casal Monfrà

La comunità ebréa 'd Casal a l'é sèmper èstàita numerosa ant ij sécoj e përtant la sinagòga a risal adritura a la **fin dël sinchsent**.

Lë stil a l'é baròch e 'l paviment an marm. Con lë statut albertin, ch'a concedìja la toleransa ant ij confront èd le religion diverse da cola catòlica, la sinagòga a l'avìa podù esse amplià.

Ant la prima part dël sécol ch'a fa vint, la comunità a l'avìa perduisse bastansa e diventà pì cità, e parèj, con èl temp, la sinagòga a l'ha ancaminà ad avèj da manca d'esse restaurà. Apress ij travaj, a l'é diventà

monument nassional.

Moto bin anteressant a l'è 'l museo ch'as treuva a l'istess indiriss (*vìcol Olper*).

Naturalment an Piemont a-i è 'ncora d'àutre sitadin-e andova as treuvo o as trovavo 'd sinagòghe, pér es. Cher, Salusse, Ivreja.

Na cita stòria dël Talmud (piemontèis: Talmud)

Un di, ël fieul ëd Rabbi Yehoshua ben Levi a l'era svenù. Quand ch'a l'ha arpiasse, so pare a l'ha ciamaje: “Cos’it l’has vist, quand ch’it ses svenù?”. E 'l fieul a l'ha rispondùje: “I l’hai vist un mond al contrari. Le pérson-e amportante a stasìo an bass e le pérson-e ùmij a l’ero an àut. E so pare a l'ha ribatu: “Col ch’it l’has vist a l’è ’n mond struturà an manera lògica!”.

Ël tempi 'd Gerusalem

I l'oma vist che le diverse sità a l'han soa sinagòga, pont èd ritreuv pér riunisse e preghé. Ël **tempi**, anvece, a l'é un sol, o mej, a l'era un sol: col èd Gerusalem, vzin al pòst andova ancheuj as treuva la muraja dël pior.

Tra 'l 1030 e 'l 931 a.C., (fin-a al moment èd la division tra Israel (nòrd) e Giuda (sud)), Israel a l'ha finalment ij sò re: **Sàul, David e Salomon** che pér ël moment a governo dzora 'n pais unì. Salomon a fa costruì 'n tempi splendid e grandios. Quand che però, pì che d'àutr, tra 'l 597 e 'l 587 a.C. a rivo i babilonèis, a distrugio 'l tempi e mach apress a l'artorn an pàtria, dòp che ij përsian a l'avio përmettulo, a l'é possìbil costruì 'n second tempi.

A sarà peui Eròde 'l Grand*, ant ël 19 a.C. a ancaminé ij travaj pér un ters tempi. A l'avìja andaje tanti agn pér completelo bin. Ma quand che ant ël 64 d.C. ël tempi a l'era finì, as pariava già 'l temp pér n'àutra distrussion. An ocasion èd l'arvòlta dlë 70-73 d.C., ël tempi a ven-a distrugiù dai roman che, “come al sòlit”, a lo sachegio.

Quand che, ant lë 79 d.C. ël vulcan *Vesuvio* a eruta

* Eròde 'l Grand a l'é col famos èd la strage dj'incident. A vëddia nemis d'ampërtut e a fasìa massé ij sospet a manca e a drita, comprëis ij familiar, tant ch'a circolava la vos ch'a l'era mej esse 'n crin che un dij sò fieuj (as giovava an sle parole an grech ὑς (*us*) (crin) e νιός (*uiόs*) (fieul)).

LXXXVII

e a distrug *Pompei* e *Ercolano*, an massand j'abitant, j'ebréo a l'avìo ritenù ch'a l'era la conseguenza pér la distrussion èd Gerusalem e dèl tempi da part dij roman.

Blòch èd pera dèl périod d'Eròde a son ancora visibij an sla part sud-est èd la sità.

A Roma, an sl'arc èd *Tito* a vëdda 'ncora al di d'ancheuj la scultura dij roman ch'a pòrto an spala èl **candelàber a set brass** apress al sachegi ch'a l'avìjo fàit al tempi ant lë 70 d.C.

Ancora 'n cartel

Ormai 'l termin i lo conossoma già: as trata dèl plural èd:

בֵּית־הַכְּנָסֶת

מלון עברי – פימונטי

חלק ראשוני

עברי – פימונטי

קלאודיו פנירו

DISSIONARI DLE LENGHE EBRÉA E PIEMONTÈISA

Prima part

Ebréo – Piemontèis

Claudio Panero

[Pagina lasciata intenzionalmente bianca]

א

(**àlef** – pron.: gnun son)

(<i>ël</i>) pare	אבָּבָּה
(<i>ël</i>) papà	אָבָּא
protege (v.)	אָבְּטָחָה
(<i>la</i>) prima (<i>stagion</i>)	אָבִיב
• <i>Tel aviv</i> = <i>ël brich èd la prima</i>	תֵּל אָבִיב
fòrt (<i>ag.</i>)	אָבִיר
ma, però (<i>cong.</i>)	אָבָּל
(<i>la</i>) pera	אָבָּוּ
(<i>ël</i>) lagh	אָגָם
• <i>Lagh d'Orta</i>	אָגָם שֶׁל אֹרֶתָה
ross (<i>ag.</i>)	אָדָם
diventé (<i>v.</i>) ross (<i>ag.</i>)	אָדָם

(l') òm	אָדָם
(la) tera	אַדְמָה (אֶרְץ <i>edcò</i>)
(l') architet	אַדְרִיכָל
vorèj bin, amé (v.)	אַהֲבָה
(l') amor	אַהֲבָה
o (<i>cong.</i>)	אוֹ
(l') aria	אוּירָה
(l') avion, (l') aparechio	אוּירָוֹן
fòrse, fòrsi (<i>av.</i>)	אוּלִיָּה
coragi!	אוּמָץ!
(la) nav	אוּגִינָה
Australia	אוּסְטָרֵלִיהָ
(la) bici	אוּפְנִים
(la) lus, luce	אוֹרָה
(ël) segn	אותָה
alora (<i>av.</i>)	אוֹזָה
(l') orìja	אוֹזָן
(ël) citadin, sitadin	אוֹזָרָה

(la) citadinans	אַזְרָהוֹת
(ël) frel, (ël) fratel; (l') anfermé	אָח
un (<i>numer</i>)	אַפְּנָד
(la) seure, (la) sorela	אַחֲוֹת
àutr (<i>ag.</i>)	אַחֲר
ùltim (<i>ag.</i>)	אַחֲרוֹן
apress (<i>prep.</i>)	אַחֲרִיָּה
(l') ìsola	אי
impossìbil!	אי אַפְּשָׁר!
yiddish	אַידִיש
Italia	אַיְטָלְיַה
italian (<i>ag.</i>)	אַיְטָלְגַּי
(la) qualità	אַיְכּוֹת
a-i é nen	אין
andova (<i>pr.int. - stat an leu</i>)	איַפָּה
Europa	אַיְרּוֹפָה
(l') òm	אַיְש
mangé (<i>v.</i>)	אַכְל

(<i>ël</i>) paisan	אָכָר
vers, a (<i>prep.</i>)	אַל
Nosgnor	אַל
costi ...-sì, coste ...-sì	אַלְהָ
eletrònich (<i>ag.</i>)	אַלְקָטְרוֹנִי
• כתובת אַלְקָטְרוֹנִית	
• <i>indiriss èd pòsta eletrònica</i>	
(<i>la</i>) mare	אַם
se (<i>cong.</i>)	אַם
(<i>la</i>) mama	אָמָא
(<i>la</i>) fé	אַמּוֹנָה
(<i>l'</i>) art	אַמְנוֹת
dì (<i>v.</i>)	אָמֵר
(<i>la</i>) paròla	אָמֶר
América, Mérica	אַמְרִיקָה
(<i>la</i>) veritatà	אַמְתָה
vèj (<i>av.</i>)	אַמְתָה
jer sèira	אַמְשָׁה

anglèis, inglèis (<i>ag.</i>)	אַנְגָּלִי
(<i>la</i>) pérson-a	אֲנוֹשׁ
nojàutri (<i>pron. pers. sog.</i>)	אֲנוֹחָנוּ
ìnternet	אַנְטֶרֶנט
mi (<i>pron. pers. sog.</i>)	אֲנִי
(<i>ël</i>) ram	אֲנָרָף
(<i>l'</i>) anciova	אֲנֵשׁוּבִי
Asia	אַסִּיה
(<i>ël</i>) nas	אָף
adritura (<i>av.</i>)	אֲפָלוּ
Africa	אַפְרִיקָה
possìbil (<i>ag.</i>)	אָפְשָׁר
(<i>ël</i>) dil	אָצְבָּע
(<i>l'</i>) academia	אָקְדָּמָה
(<i>ël</i>) leon	אֲרִיה
long (<i>ag.</i>)	אָרְךָ
(<i>l'</i>) archeòlogh	אֲרְכִּיאוֹלֹגָה
(<i>ël</i>) sapin	אָרְן

(la) tera	(ëdcò: אֶדְמָה	אַרְצָה
(ël) feu		אַשׁ
(la) fomna		אַשָּׁה
• <i>mia fomna</i>		אַשְׁתִּי
(ël) fò		אַשׂוֹר
(l') assicurassion		אַשׂוֹר
che (<i>cong.-pron.</i>)		אַשָּׁר
ti (<i>pron. pers. sog. f.</i>)		את
ti (<i>pron. pers. sog. m.</i>)		אתה
vojàutri (<i>pron. pers. sog. m.</i>)		אתם
jer (<i>av.</i>)		אַתְמֹול
vojàutri (<i>pron. pers. sog. f.</i>)		אתנו
(la) pastasùita		אַטְרִיוֹת

בּ

(**be**t - pron. : בּ = b / בּ = v)

an (<i>prep.</i>)	בּ
(la) spiegassion	בּאוֹר
spieghé (<i>v.</i>)	בּאָר
andé (<i>v.</i>), rivé (<i>v.</i>)	בּוֹא
(la) pàuta	בּוֹז
(la) matin	בּוֹקָר
• <i>bondì</i> (<i>bon-a matin</i>)	• בּוֹקָר טֻוב
• <i>ëd matin</i>	• בּבוֹקָר
antramente che (<i>cong.</i>)	בּזְמַן שֶׁ-
fòra (<i>av.</i>)	בּחִוֵּץ
(ël) plandron	בּטְלָן
tra, fra (<i>prep.</i>)	בּין

anternassional (<i>ag.</i>)	בִּינְלָאוֹמִי
(<i>la</i>) bira	בִּירָה
genà (<i>ag.</i>)	בִּישָׁם
(<i>la</i>) ca	בֵּית
• (<i>la</i>) scòla	• בֵּית־סֶפֶר
• (<i>l'</i>) ospidal	• בֵּית־חֹלוֹם
pioré (<i>v.</i>)	בְּכָה
(<i>ël</i>) pior	בְּכִי
ambrojé (<i>v.</i>)	בְּלַגְּלָל
(<i>ël</i>) disórdin, (<i>ël</i>) rabel	בְּלָגָן
sensa (<i>prep.</i>)	בְּלִי
anvece (<i>av.</i>)	בְּמַקּוֹם־
(<i>ël</i>) fieul	בָּנוֹ
• <i>j'israelit</i>	• בָּנִי יִשְׂרָאֵל
• <i>vàire agn it l'has?</i> (<i>m.</i>)	• בָּנוֹ כַּמָּה אַתָּה ? (m.)
	• אָנִי בָּנוֹ חֲמִישִׁים (m.)
• <i>mi i l'heu/hai sinquant'agn/ani</i> ³⁹	

³⁹ Pér esprime l'età, an ebreo as dòvra l'espression: “*mi (i son) fieul/fija vint e sinh*”. An efet, se un a l'ha na certa età, a veul dì ch'a l'é fieul o fija da quand ch'a l'é na.

(la) banca	בנק
aserb (ag.)	בָּסֶר
apopré (av.)	בְּעִירָה
(la) siola	בָּצָל
(la) bota, botelia	בקבוק
prest, tra pòch	בקרוב
ciamé (v.) (<i>për oten-e quaicòs</i>)	בקיש
creé (v.)	ברא
• <i>an prinsipi, Nosgnor a l'ha creà 'l cel e la tera</i>	ברא אֱלֹהִים את הַשְׁמִים וְאת הָאָרֶץ
(l') ania	ברוז
(ël) fer	ברזל
(l') aleansa	ברית
(ël) ginoj	ברך
(l') alòsn, (la) lòsna	ברק
abolì (v.)	בטול
andrinta (av.)	בתוך-

(**ghìmel** – pron. : gh)

(la) geografia	גָאוֹגְרַפִּיה
(la) schin-a	גֵב
(l') ass, (la) taula	גֵב
àut (ag.)	גְבוֹה
(l') autëssa	גְבֵה
(ël) formagg	גְבִינָה
madamin (f.), madama (f.)	גְבָרָת
• <i>ch'a scusa, madamin</i>	סְלִיחָה גְבִירָתִי
cop (pl.)	גָג
• <i>an sij cop, dzora ij cop</i>	עַל גָג
gròss, grand (ag.)	גְדוֹל
(ël) destin	גּוֹרֶל

(<i>ël</i>) gas	גָז
(<i>la</i>) caròta	גֶזֶר
(<i>la</i>) brasa	גְּחִילִים
(<i>l'</i>) età	גִיל
(<i>ël</i>) giss	גִיר
(<i>la</i>) roa	גְלִיל
ëdcò (<i>cong.</i>)	גִם
(<i>ël</i>) camel	גְּמָל
(<i>ël</i>) giardin	גַן
• <i>paradis, giardin èd l'Eden</i>	• גַן עֵדָן
(<i>ël</i>) làder	גְּנָב
stërmà (<i>ag.</i>)	גְּנוּז
(<i>la</i>) pieuva	גְּשָׁם
(<i>ël</i>) pont	גְּשָׁר

ל

(**dàlet** – pron. : d)

(la) tristëssa	לְאַבָּה
(l') ors	לֵב
parlé, discute (v.)	לִכְרֹר
(l') avìja	לִבּוֹרָה
(l') amel	לִבְשָׁה
(ël) pess	לְגַם
(la) bandiera	לְגַלְגָּל
(l') esempi	לִגְמָה <small>וְלִוְגָמָה</small>
(ël) zio, barba	לוֹד
(la) magna, zia	לוֹדוֹה
urgent (ag.)	לְחוֹרֶף
possé (v.)	לְמַרְפָּה

bòn!	כִּי!
(la) dieta	דִּיאָטָה
• <i>an dieta</i>	בְּדִיאָטָה
(l') inciòstr	דִּיוֹ
(l') apartament	דִּירָה
(la) cossa	דְּלֻעָת
(la) pòrta	דְּלַכְתָּה
(ël) disco, disch	דִּיסָק
(la) lerma, làcrima	דְּמַעַתָּה
(la) pàgina	דְּפָ
(la) stra	דְּרָה

ה

(**he** - pron. : gnun son)

ël, lë, la, ij, le (art.)	הָ
chérde (v.)	הַאֲמִין
(la) frità	הַבִּיתָה
mné (v.)	הַזְּבִיל
capì (v.)	הַבִּין
• i capiss nen (m.)	• אָנִי לֹא מְבִין
• i capiss nen (f.)	• אָנִי לֹא מְבִינָה
(la) festa	הָגָ
• Bon-a festa!	• הָג שְׁמַתָּה!
agrandì (v.)	הַגְּדִיל
(ël) volant, timon	הַגָּה
anvisché (v.)	הַקְּלִיק

guidé (v.)	הדריך
Tigri (<i>fium</i>)	הטקל
chiel (<i>pron. pers. sog.</i>)	הוא
anvité (v.)	הזמן
anvejé (v.)	הזמןינו
decide (v.)	החליטית
chila (<i>pron. pers. sog.</i>)	היא
esse (v.)	קייה
• <i>avèj</i> (v.) ⁴⁰	• קייה ? -
ancheuj	היום
ampresté (v.)	הלווה
caminé (v.)	כלך
lodé (v.)	כלל
(l') assegna	המספקה
“voilà”, vualà, ecco	הבה
(l') acòrdi	הסכם
(l') arzigh	הסתכנותה

⁴⁰ Vëdde a pag. LXII.

anterompe (v.)	הַפְסִיק
salvé (v.)	הַצִּיל
(l') atension	הַקְשָׁבָה
(la) montagna	הר
tant (<i>ag. indef.</i>)	הַרְבָּה
• <i>tanta eva</i>	מֵים ⁴¹ • הַרְבָּה
arposé (v.)	הַרְגִּיעַ
andurmì (v.)	הַרְדִּים
slarghé (v.)	הַרְחִיב
bagné (v.)	הַרְטִיב
(l') aventura	הַרְפַּתְקָה
sente (v.)	חַשּׁ
nojesse (v.)	הַשְׂתָּעִים
anrabiesse (v.)	הַתְּרָגֹזֶן

⁴¹ Ambelessì as peul noté che la semivocal “:” (lë *shëvà sempì*) (= ë) a l’è sparìa rispet a l’istessa paròla ch’as treuva na riga dzora. An realtà a son giuste tute doe le manere. Ant la lenga moderna as tenda a gavé sta semivocal-sì, quand ch’as pronunsia nen. Parèj a diventa pì facile lese. Per capì, a l’è come se, anvece dë scrive “*pérchë*” an piemontèis, i scrivisso “*prchë*”, ma la diferenza d’pronunsia a resta mìnima. Ant ël test bíblich anvece “:” a ven-a sèmper èscrit.

ר

(**vav** – pron. : וְ=v / וּ=o / וַיְ=u it.)

e (*cong.*)

אֵ

(la) vitamin-a

וִיטָמִין

(ël) whisky

וִיסְקִי

(la) reusa

וַרְזָ

(**zàyin** – pron.: s come an reusa)

(<i>ël</i>) luv	זְאֵב
sta ...-sì, sa ...-sì	זָאת
• cosa ch'a l'é? (<i>sa còsa-sì</i>)	מַה־זָאת?
(<i>la</i>) zebra	זֶבְרָה
sto ...-sì, ës ...-sì	זֹה
• cosa ch'a l'é? (<i>ës còso-sì</i>)	מַה־זֹה?
(<i>ël</i>) binari	זּוֹגִי
(<i>ël</i>) véder	זְכֻכִית
arcordesse (<i>v.</i>)	זְכָר
(<i>ël</i>) mas-cc	זְכָר
(<i>ël</i>) temp (<i>cronol.</i>)	זָמָן
che stri! che scheur!	זָפָת!

(la) barba

זָקָן

vej (ag.)

זָקָן

(ël) brass

זְרוּעַ

lëvanâh
לבנה
lun-a

bàyt – • בית – ca

perakh – • פֶרֶח – fior

rakévet – • רַכְבָת – treno

shémesh – • שֵׁמֶשׁ – sol

yam – • יָם – mar

ח

(**Het** - pron.: come ch toscan-a)

darmagi!	חָבֵל
ambrassé (v.)	חָבֵק
(<i>ël</i>) compagn	חָבֵר
(<i>la</i>) compagnìa	חָבְרָה
Hebron (<i>sità</i>)	חָבְרוֹן
(<i>la</i>) stansa	חָצֵר
neuv (<i>ag.</i>)	חָצֵשׁ
• <i>novità?</i>	• סִהְרָה ?חָצֵשׁ
(<i>ël</i>) mèis	חָזֵץ
Eva	חָנוּה
malavi (<i>ag.</i>)	חָזֶלֶת
(<i>la</i>) spiagia, riva dël mar	חָוף־יַם

(la) vacansa	חופשה
• <i>bon-e vacanse</i>	חופשה געימַה
lìber (ag.)	חופשי
(l') invern	חורף
torné (v.)	קָזֵר
(la) revision	תְּזִקָּה
(ël) gran	חָטָה
viv, vivent (ag.)	חַיִּים
vive (v.)	חַיָּה
(la) bestia	חַיָּה
(la) vita, (l') esistensa	חַיִּים
Haifa	חִיפָּה
(ël) làit	חַלְבָּן
(la) fnestra	חלון
scusé (v.)	חַלְחָה
(la) part	חלק
càud (ag.)	חַם
(ël) bur	חַמָּאָה

(l') aso	חָמֹר
àcid (ag.)	חָמַץ
la) violensa	חָמָס
(ël) pan fërmentà	חָמֵץ
(la) zanziva	חָנִיא
manché (v.)	חָסֶר
(l') arserca	חָפוּשׁ
serché, sërché (v.)	חָפֵשׁ
(l') agricoltura	מְקֻלָּאות
cru (ag.)	חָרִיףׁ
(la) bòia, (l') inset	חָרָק
lauré (v.)	חָרְשׁ
pensé (v.)	חָשֵׁב
amportant, important (ag.)	חָשׁוֹב
(ël) gat, ciat	חָתָיל
(le) nòsse, (ël) mariagi	חָתוֹנָה, חָתָנָה
ancaminé (v.)	הָתְחִיל

ט

(**tet** - pron.: t)

(la) natura	טבע
(l') anel	טבעה
(ël) tabach	טבח
bon (ag.); bin!	טוב
• <i>bondì</i> (<i>bon-a matin</i>)	בונקר טוב
• <i>bon-assèira</i>	ערוב טוב
• <i>bon ann!</i>	שנה טובה!
(la) bontà	טוב
(l') umidità	טחוב
(ël) mulin	טחינה
(ël) vol	טייסה
(ël) castel	טירה

(<i>ël</i>) telefon	טלֵפּוֹן
(<i>ël</i>) telefonin	טלֵפּוֹן גִּינְד
(<i>ël</i>) ténnis	טֶנִיס
(<i>l'</i>) acent	טָעַם
(<i>la</i>) stissa	טֶפֶה
(<i>la</i>) medicassion	טֶפּוֹל
(<i>ël</i>) gadòla, (<i>ël</i>) fòl	טֶפִּישׁ

י

(**yod** – pron.: i/gnun son)

(la) man	יָד
(l') amis	יָדִים
(l') amicissia	יָדִידות
(l') anformassion	יָדִיעָה
savèj, conòsse (v.)	יָדַע
(ël) diamant	יָקְלֹם
(lë) yògurt	יָוגָרֶט
(ël) di	יּוֹם
• <i>di dl'espiaßion</i>	• יּוֹם כְּפֹור
• <i>aniversari</i>	• יּוֹם-הַשְׁנָה
tròp (av.)	יוֹתֵר מִזְבֵּחַ
ansema (av.)	יְחִידָה

ùnich (ag.)	ייחיד
(ël) vin	יין
podèj (v.)	יכould
	• את יכולה לעזור ? ?
• it peule giuteme? (f.)	
(ël) cit, (la) masnà	ילך
(ël) mar	ים
• al mar	בימים
(la) drita	ימין
• a drita	ימינה
(la) destinassion	יעוד
esse strach	יעוף
bel (ag.)	יפה
• che bel!	ויפה!
seurte (v.)	יצא
(la) surtìa	יציאה
car (ag.) (costos/afet)	יקבר
Gerusalem	ירושלים

(la) lun-a	יָרֵם
verd (ag.)	יְרַק
esse setà, sté	יִשְׁבָּן
deurme (v.)	יִשְׁנָן
Israel	יִשְׂרָאֵל
• <i>j'israelit</i>	בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
israelian (ag.)	יִשְׂרָאֵלי
(ël) zanzarin	יתוֹשׁ

כ

(**kaf**, **khaf** - pron.: k, kh asp.)

come (<i>av.</i>)	כֵּן
(<i>lë</i>) siass	כְּבָרָה
(<i>ël</i>) gieugh dël balon	כְּדוֹרֶגֶל
(<i>la</i>) stèila	כּוֹכֶב
(<i>ël</i>) bicer	כּוֹס
(<i>la</i>) poltron-a	כּוֹרֶסֶה
celest (<i>ag.</i>)	כְּחֹול
përché, sicoma	כִּי
(<i>la</i>) mica ('d pan)	כְּפֶרֶר-לְחַם
tut (<i>ag. indef.</i>)	כָּל
• <i>tut ël di</i>	כָּל הַיּוֹם
• <i>tuti ij di</i>	כָּל יּוֹם

(<i>ël</i>) can	כֶּלֶב
completament (<i>av.</i>)	כְּלִיל
general (<i>ag.</i>)	כָּלְלִי
vàire (<i>ag./pron. inter.</i>)	כָּמָה
come (<i>av.</i>)	כָּמוֹ
(<i>la</i>) quantità	כָּמֹות
quasi (<i>av.</i>)	כְּמַעַט
sé, é, sì (<i>av.</i>)	כֵּן
(<i>la</i>) riunion	כְּנֶסֶת
• (<i>ël</i>) Parlament (<i>Israel</i>)	• הַכְּנֶסֶת
• (<i>la</i>) sinagòga	• בֵּית־כְּנֶסֶת
(<i>la</i>) cadrega	כְּפִא
(<i>l'</i>) argent, (<i>ij</i>) sòld	כְּסֶף
brut (<i>ag.</i>)	כְּעוֹזָר
(<i>ël</i>) cuciar	כֶּפֶף
(<i>la</i>) papalin-a	כְּפֶה
(<i>la</i>) brin-a	כְּפֹרֶד
(<i>ël</i>) boton	כְּפָתָר

(la) cuverta	כְּסֻוי
(ël) bijèt	כְּרַטִּיס
(ël) zafran	כְּרָכֶם
(l') otin, (la) vigna	כְּרֵם
kasher (<i>vëdde introdussion</i>)	כְּשֵׁר
scrive (v.)	כְּתֹב
(la) muraja	כּוֹתֶל

(**làmed** - pron.: l)

nen, nò	לא
pian (av.)	לאט
andova (<i>pr.int. - moto a leu</i>)	לאן
• <i>andova it vas?</i> הולך?	לאן אַתָּה
(ël) cheur	לב
• <i>מִי שְׁלַבּוֹ צָר לְשׂוֹנוֹ רַחֲבָה</i>	
• <i>Chi ch'a l'ha 'l cheur strèit a l'ha la lenga larga</i> (proverbi ebréo)	
bianch (ag.)	לבן
veste, vëstì (v.)	לבש
arvëdse!	להתראות!
(ël) pan	לְחַם

(la) neuit	לִילָה
(ël) limon	לִימֹן
amparé, studié (v.)	לְמַד
• <i>אַתָּה לוֹמֵד עֲבָרִית?</i> ?	לְמַד
pérché	לְמָה
mai (av.); pér sèmper	לְעוֹלָם
soens (av.)	לְעַתִּים קְרוֹבּוֹת
minca tant	לְפֶעָמִים
pijé, pié (v.)	לְקָח
(l') uffissi	לְשִׁבָּה

מֵם

(**mem** – pron. : m)

(<i>ël</i>) sécol	מָאָה
tant (<i>av.</i>)	מָאָד
• <i>ambelessì a fa tant càud</i>	פָּה מַם מָאָד
da andova	מָאַיִן
• <i>da andova it rive?</i> (<i>m.</i>)	מָאַיִן אֲתָה בָּא?
(<i>la</i>) pronunsia	מְבֻטָּא
(<i>ël</i>) suvaman	מְגַבֶּת
(<i>ël</i>) ròtol	מְגִילָּה
(<i>la</i>) slita (lesa : גָּמָּה)	מְגַלְּשָׁה
(<i>ël</i>) desert	מְדָבָר
(<i>la</i>) mzura	מְדָה
(<i>ël</i>) marciapé	מְדָרְכָה

(<i>ël</i>) prà	מדישָׁאָה
còsa (<i>pron. inter.</i>)	מה
• <i>com'a va?</i>	• מה־גְּשֵׁמָה?
dròlo (<i>ag.</i>)	מיוזֶר
(<i>la</i>) fortun-a	מַזְלָל
• <i>Auguri!</i>	• מַזְלָל טוֹב!
(<i>la</i>) fotlin-a, forciolin-a	מַזְלָג
pòch (<i>ag./av.</i>)	מַזְעָר
(<i>ël</i>) salm	מַזְמֹור
(<i>la</i>) region	מִחְוֹזָה
(<i>l'</i>) ùja	מַחְטָה
(<i>ël</i>) pressi	מַחְיֵיר
doman (<i>av.</i>)	מַחְרָה
(<i>la</i>) slòira	מַחְרָשָׁה
(<i>ël</i>) comp(i)uter	מַחְשָׁב
(<i>la</i>) ramassa	מַטְאָטָא
(<i>la</i>) cusin-a (<i>local</i>)	מַטְבָּח

(<i>ël</i>) let	מְטַה
• <i>i rifass</i> <i>ël</i> let	אָתְהָ הַמְּטַה ⁴²
sbalià (<i>ag.</i>)	מְטַעַת
(<i>ël</i>) fassolet	מְטִפְחָת
chi (<i>pron. inter.</i>)	מֵי
(<i>la</i>) màja	מִיאָה
(<i>l'</i>) eva	מִים
quajcun (<i>pron. indef.</i>)	מִיְשָׁהוּ
(<i>la</i>) patela	מֶקֶה
(<i>la</i>) màchina, vitura	מְכוֹנִית
• <i>an màchina</i>	בְּמְכוֹנִית
(<i>le</i>) braje	מְכֻנִּים
vende (<i>v.</i>)	מִכָּר
(<i>ël</i>) cuercc	מְכַשֵּׂה
(<i>la</i>) litra	מְכַתֵּב
ampinì (<i>v.</i>)	מְלָא

⁴² Èl dàghesh (ël pontin andrina a na litra, ch'a serva a fé capì che 'l son a l'é "esplosiv" come pér na litra dobia) a ven-a soens eliminà ant la scritura dla lenga moderna.

(l') àngel	מֶלֶךְ
spòrch (ag.)	מֶלַכְלָד
(ël) melon	מֶלֹון
(ël) dissonari	מֶלֹון
(la) sal	מֶלֶחֶת
(ël) re	מֶלֶךְ
ansima, dzora (av./prep.)	מֶעֶל
(la) mùsica	מֶגִינָה
(ël) mandarin	מֶנְדרִינָה
evité (v.)	מֶנה
(l') arpòs, (ël) ripòs	מֶנוּשָה
(la) ferovìa	מֶסְלָתָה-בֵּרֶזֶל
bastansa (av.)	מֶסְפִיק
(ël) nùmer	מֶסְפֵר
(l') assenseur	מֶעֲלִית
anteressant (ag.)	מֶעֲנִינוּ
nìvol (ag.)	מֶעֲנָן
amprovis (ag.)	מֶפְתִיעַ

trové (v.)	מִצָּא
(ël) pan sensa liévit	מַחַת
(ël) precèt, comandament	מְצֻוָה
• <i>festa dël bar mitzvah</i> ⁴³	• בֶּרֶת מְצֻוָה
(ël) cassul	מְצַקֵּת
Egit	מְצֹרְבִים
(l') anticip	מְקֻדָּמה
(ël) santuari	מְקֻדָּשׁ
(ël) leu	מְקוּם
(la) distansa	מְרַחֵק
	• בְּמְרַחֵק שֶׁל שְׁלוֹשָׁה מְטָרִים
• <i>a tre méter èd distansa</i>	
(la) mnestra	מְרַקֵּב
(la) crisi	מְשִׁיבָר
quaicòs (<i>pron. Indef.</i>)	מְשִׁיחָה
(la) famìja	מְשִׁפְחָה
(la) giustissa, (la) lej	מְשִׁפְט

⁴³ Madurità religiosa dij cit a l'età 'd tèrdez agn.

adat (<i>ag.</i>)	מַתָּאִים
doss (<i>ag.</i>)	מַחְזָק
quand (<i>av.</i>) (<i>int.</i>)	מַתִּי
(<i>ël</i>) regal	מַפְנָה
• <i>un regal për ti</i>	• מַפְנָה בְּשִׁבְילֵךְ

נָ

(**non**^{*} – pron.: n)

(<i>ël</i>) profeta	נְבִיא
suvé (<i>v.</i>)	גַּתְתָּה
(<i>ël</i>) guidator	גַּדְעֹן
(<i>ël</i>) fium	גַּדְרָה
Alora?!	נוּ?!
(<i>l'</i>) òasi	נוֹהָ – מִזְבֵּחַ
(<i>la</i>) vacansa	נוֹפֶשׁ
(<i>l'</i>) aram	גְּחִישָׁה
(<i>la</i>) carta	גִּירָה
intré (<i>v.</i>)	גְּכִינָה

---

* (*nun* Italian-a).

bass (<i>ag.</i>)	גָּמוֹךְ
(<i>l'</i>) aeropòrt	גַּמְלָה-קָעוֹפָה
(<i>ël</i>) miràcol, prodigi	גִּסְ
(<i>ël</i>) viagi	גֶּסִיעָה
robaté (<i>v.</i>)	גַּפְלָה
polid (<i>ag.</i>)	גְּזֵרִי
(<i>la</i>) candèila	גִּרְ
(<i>ël</i>) ginojèt	גְּרָקִיס
basé (<i>v.</i>)	גַּשְׁקָה
dé (<i>v.</i>)	גַּתְןָה

ס

(**sàmekh** – pron.: s)

maravijos (<i>ag.</i>)	סְבָאַבָּה
antorn (<i>av.</i>)	סְבִיב
(<i>la</i>) passiensa	סְבָלְנוֹת
saré (<i>v.</i>)	סְגָר
(<i>l'</i>) ancuso	סְקָנו
(<i>l'</i>) órdin; la sin-a 'd Pasqua	סְדָר
• <i>tut a pòst!</i>	• בְּסָדָר!
asdrisé (<i>v.</i>)	סְזָר
(<i>ël</i>) sùcher	סְוָקָר
(<i>ël</i>) caval	סְוָס
(<i>la</i>) fin	סְוָף
• <i>finalment!</i>	• סְוָף סְוָף!

(<i>ël</i>) cotel	סְכִין
(<i>la</i>) antipatìa	סְלִידָה
(<i>ël</i>) përdon, (<i>la</i>) scusa	סְלִיחָה
(<i>la</i>) salada	סְלָתָה
(<i>l'</i>) autorità	סְמִכּוֹת
(<i>lë</i>) strass	סְמֶרְטוֹת
(<i>lë</i>) scrieul	סְגָאֵי
(<i>la</i>) randolin-a	סְנוּגִית
(<i>la</i>) spogna	סְפּוֹגָה
(<i>ël</i>) dubi	סְפָקָה
(<i>ël</i>) barbé	סְפָרָה
(<i>ël</i>) lìber	סְפָּרָה
(<i>lë</i>) stopon	סְתִּים

עַזְבָּן

(`ayin - pron. : gnun son)

(ël) travaj	עֲבוֹדָה
travajé (v.)	עֲבָד
ebréo (ag.)	עֲבָרִי
• אֵיךְ אָזְמָרִים בְּעַבְרִית?	
• com'as dis an ebréo?	
(la) tomatica	עַגְבָּנִיה
(l') orcin	עַגְיל
rotond (ag.)	עַגְל
ancorageé (v.)	עַזְזֵד
(la) torta	עַזְגָּה
ancora, 'ncora, torna	עַזְד

• <i>ancora nen</i>	עַזְרָה
(<i>ël</i>) mond; (<i>l'</i>) eternità	עוֹלָם
• <i>për sèmper</i>	עַד־עוֹלָם
• <i>al mond</i>	בָּעוֹלָם
(<i>la</i>) crava	עַז
giuté (v.)	עַזְרָה ?
	• אתה יכול לסייע לך?
• <i>it peule giuteme? (m.)</i> ⁴⁴	עַזְרָה
agiut (m.)	עַזְרָה
(<i>l'</i>) euj	עַזְרָה
strach, stofi (ag.)	עַזְרָה
• <i>i son stofi</i>	אָנָּה עַזְרָה
(<i>la</i>) sità	עַזְרָה
ampedì (v.)	עַזְבָּה
(<i>l'</i>) aragn	עַזְבָּה

⁴⁴ Come i l'oma spiegà a pàg. XXXIX, ij verb al present a l'han ël **maschil** e 'l **feminin**. Përtant l'esempi apportà ambelessì (*attà yakhòl la'azòr li?* = *it peule giuteme?*) as dòvra quand ch'as parla con n'òm. An parland con na fomna, as dis: *at yèkhòlà la'azor li?*

(<i>ël</i>) giari	עַכְבָּר
(<i>la</i>) digestion	עַפְוָל
adess (<i>av.</i>)	עַכְשָׁו
su, dzora (<i>prep.</i>)	עַל
(<i>ël</i>) pòpol	עַם
• <i>ël pòpol d'Israel</i>	עַם יִשְׂרָאֵל
con (<i>prep.</i>)	עַם
• <i>con chi?</i>	עַם מַיְ?
ancreus (<i>ag./av.</i>)	עַמְקָה
(<i>l'</i>) ùva	עַנְבָּב
pòver (<i>ag.</i>)	עַגְבִּי
(<i>la</i>) nìvola	עַגְנוֹן
(<i>l'</i>) erbo; (<i>ël</i>) bòsch	עַז
(<i>ël</i>) consèj	עַצָּחָה
istess (<i>ag.</i>)	עַצְמוֹן
sèira (<i>f.</i>)	עַרְבָּה
• <i>ëd sèira</i>	בַּעֲרָבָה
(<i>ël</i>) baron	עַרְמָה

(la) nebia	ערפּל
fé (v.)	עַשְׂה
rich (ag.)	עַשְׂיר
(ël) giornal	עתון
antich (ag.)	עתיק

פֿתַח

(**p**e, **f**e - pron.: פֿ = p / פֿ = f)

(la) part	פֿאָה
(l') ancontr	פֿגִיְשָׁה
ancontré (v.)	פֿגִשָּׁה
(la) boca	פֿה
ambelessì, sì	פֿה
Pò (<i>fium</i> - נַהֲרָה)	פֿוּ
(la) política	פֿוֹלִיטִיקָה
(la) por, (la) pau	פֿחָד
(le) ciancie	פֿטְפּוֹטִים
ciaciare (v.)	פֿטְפּּטָה
(ël) pigiama	פֿיזְמָה

Piemont	פִּימוֹנֶט
piemontèis (<i>ag.</i>)	פִּימוֹנֶטִי
• אָני לוֹמֵד פִּימוֹנֶטִית	
• <i>i amparo 'l piemontèis</i>	לְקַה אָתָה לֹא לוֹמֵד פִּימוֹנֶטִית?
• <i>përché it ampare nen ël piemontèis?</i>	אַיך אָמְרִים בִּפִּימוֹנֶטִית?
• <i>com'as dis an piemontèis?</i>	
(<i>l'</i>) assel	פְּלַדְה
(<i>ël</i>) povron(in), (<i>ël</i>) pèiver	פְּלַפְּל
(<i>la</i>) Palestin-a	פְּלַשְׁתִּינָה
(<i>ël</i>) temp lìber	פְּנָאי
(<i>la</i>) facia	פְּגִים
• <i>dnans a</i>	לְפִנֵּי
• <i>alora Mosè a l'ha stërmass-</i> פְּנִינוּ <i>se la facia (Es. 3,6)</i>	נוֹסְטָר מְשָׁה
intern (<i>ag.</i>)	פְּנִימִי
(<i>la</i>) Pasqua	פְּסָח

• <i>Bon-a Pasqua!</i>	הַג פֶּסֶח שְׁמָה!
antelligent, furb (<i>ag.</i>)	פְּקָה
(<i>la</i>) fruta	פְּרוֹת
(<i>ël</i>) parpajon, (<i>la</i>) farfala	פִּרְפָּר
deurbe, durbì (<i>v.</i>)	פֶּתֶח

צ ז

(tsàdi - pron.: tz)

(la) giustissia	צדק
(ël) còl	צָנָאָר
giust (ag.)	צְוִיךְ
(ël) digiun	צּוֹם
rìje, grigné (v.)	צַחַק
disegné (v.)	צִיר
brajé (v.)	צַעַק
giov (ag.)	צְעִיר
(ël) ringret, regret, dëspiasi	צְעָר
(la) fotografìa, (l') imàgin	צְלוּם
(ël) piat	צְלַחַת

(la) tërsa

צִמָּה

(ël) ravanin

צְנוֹגִינִית

Fransa

צְרָפַת

*délet – דֶּלֶת • pòrta**agam – אָגָם • lagh**'ale
עַלְה
feuja**séfer – סֵפֶר • liber**'iparòn – עִפָּרוֹן • matita*

(**kōf** - pron. : q/k)

kebab, kebap	קְבָּב
(<i>ël</i>) kibbutz (village agr.)	קִבְּוִץ
arsèive (<i>v.</i>)	קִבְּלָה
sant (<i>ag.</i>)	קָדוֹשׁ
(<i>la</i>) santification	קָדוֹשׁ
anans (<i>av.</i>)	קָדֵימָה
(<i>la</i>) comunità	קַהֲלָה
• <i>la comunità 'd Turin</i>	• קַהֲלָה בֶּטּוּרִינָה
(<i>la</i>) vos	קוֹל
(<i>ël</i>) cinema	קוֹלְנוּעַ
Qumran (<i>Mar Mòrt</i>)	קוּמְרָאן

(<i>ël</i>) frèid	קור
cit (<i>ag.</i>)	קְטוֹן
(<i>l'</i>) istà	קִיז
(<i>la</i>) muraja	קִיר
fàcil (<i>ag.</i>)	קָל
(<i>la</i>) farin-a	קַמָּה
(<i>l'</i>) avarissia	קַמְצָנָוִת
caté (<i>v.</i>)	קְנָה
(<i>l'</i>) articiòch	קְגָרָס
(<i>ël</i>) café	קְפָּה
curt (<i>ag.</i>)	קָצָר
frèid (<i>ag.</i>), (<i>ël</i>) gelato	גר
ciamé (<i>v.</i>); lese (<i>v.</i>)	קְרָא
avzin (<i>prep.</i>)	קְרוּב
• <i>prest, tra pòch</i>	בקְרוּב
(<i>ël</i>) carton	קְרָטוֹן
(<i>ël</i>) circo	קְרָקָס
dificil (<i>ag.</i>)	קְשָׁה

atent (*ag.*)

קְשׁוֹב

(*ël*) grop

קָשַׁר

(*ël*) giambon

קִתְּלָה

(**r̥esh** - pron. : r)

vëdde (v.)	רָאַה
(la) testa, (ël) comandant	רָאֵשׁ
• <i>cap d'ann</i>	רָאֵשׁ הַשְׁנִית
prim (ag.)	רָאֵשׁוֹן
(l') inissi	רָאֵשִׁית
• <i>an prinsipi, a l'inissi</i>	בָּרָאֵשִׁית
tant (ag.)	רָבָּה
• <i>tante grassie</i>	תּוֹךְהָ רָבָּה
(ël) rabin	רָבָּה
(ël) maestro	רָכֶנוּ
(ël) quartié	רָבֶּעָה

(ël) pé, (la) gamba	רָגֶל
avèj por, avèj pàu	רַכְבָּה
(lë) spìrit, (ël) vent	רוֹחַ ⁴⁵
• e lë Spirit èd Nosgnor as librava sla superfissi dl'eva (Gen. 1,2b)	וְרוֹחַ אֱלֹהִים מִרְחַפָּת
(ël) romanç	רָוֵן
bujent (ag.)	רָוֹתָה
(ël) mister, (ël) segret	רָזָה
màir (ag.)	רָזֵה
lontan (ag.)	רָחוֹק
• a l'é tant an fòra?	וְזֹה רָחוֹק מָאָד?
(la) pietà	רְחַמִּים
(ël) treno	רְכֻבָּת
(ël) brich; (ël) livel	רָמָה
• ij brich dël Gòlan	וְרָמָת הַגּוֹלָן

⁴⁵ **Ecession èd pronunsia:** se i rispetoma l'ordin èd letura indicà a pag. VIII e al fond èd pag. XI i dovrò lese: **ruHà**. Anvece ambelessì a-i é n'ecession èd pronunsia; al les: **ruàH** ($\Leftarrow$ *grafìa italian-a, nen piemontèisa*). (Ël discors a val èdcò pér d'àtre paròle, es. *lun-a*).

(<i>ël</i>) semàfor	רְמֹזָר
(<i>ël</i>) tron	רַעַם
(<i>le</i>) stabi (stala :מִגְמָא)	רֶפֶת
vorèj (v.)	רְצֵה
mach (av.)	רכ

(**shin** - pron.: שׁ = sc⁴⁶ / שׁ = s)

che (<i>cong.-pron.</i>)	- שׁ
amprumé (<i>v.</i>)	שׁאל
(<i>la</i>) domanda	שׁאלָה
(<i>la</i>) sman-a	שׁבּוּעַ
Pentecoste	שׁבּוֹעָות
s-ciapé (<i>v.</i>)	שׁבר
(<i>ël</i>) saba	שׁבתָּה
(<i>l'</i>) eror	שׁגִיאָה
(<i>ël</i>) camp	שׁלֵךְה
torna (<i>av.</i>)	שׁובּ

---

⁴⁶ “sc” italian-a.

(<i>ël</i>) valor	שְׂנִי
(<i>l'</i>) aj	שָׁוּם
(<i>ël</i>) mërcà	שְׂוִיק
(<i>la</i>) cicolada	שְׂוַקּוֹלֶד
(<i>ël</i>) beu	שְׂוָר
noè, novè (<i>v.</i>)	שְׁחָה
nèir (<i>ag.</i>)	שְׁחוֹר
(<i>l'</i>) ator	שְׁחַקּוֹ
dësmoresse, gieughe (<i>v.</i>)	שְׁחַק
• אֲחֵי לֹא מְשֻׁחָק כְּדוּרָגָל	
• <i>me frel a gieugh nen a balon</i>	
(<i>l'</i>) ambrun, (<i>l'</i>) alba	שְׁחָר
(<i>l'</i>) aluvion	שְׁטָפּוֹן
(<i>ël</i>) bisson	שְׁיחַ בְּסֶבֶת
(<i>ël</i>) cant, (<i>la</i>) canson, poesìa	שְׁיר
cioch (<i>ag.</i>)	שְׁכֹור
dësmentié (<i>v.</i>)	שְׁכִיחַ
(<i>la</i>) cicolada	שְׂוַקּוֹלֶד

(l') afit	שְׁכַר־דִירָה
ëd, dë (prep.)	שֶׁל
(la) fiòca	שֶׁלָג
(la) pas	שֶׁלּוֹם
• <i>com'a va?</i> (mach m.)	• מה שֶׁלּוֹם?
cerea!	שֶׁלּוֹם!
mandé (v.)	שֶׁלָח
(la) tàula	שֶׁלְחוֹן/שְׁוֵילְחוֹן
amposté (v.)	שֶׁלְשֶׁל
ambelelì, ambelelà	שֶׁם
(ël) nòm	שֶׁם
• <i>come it të s-ciame?</i>	• מה שֶׁמֶךְ? (f.)
• <i>come it të s-ciame?</i>	• מה שֶׁמֶךְ? (m.)
buté (v.)	שֶׁם
(l') agetiv	שֶׁם־תָאָר
(la) snistra	שֶׁמֶאל
• <i>a snistra</i>	שֶׁמֶאלָה
ùtil (ag.)	שֶׁמוֹשִׁי

content (<i>ag.</i>)	שְׁמַנֵּה
(<i>l'</i>) alegria	שְׁמַדְתָּה
(<i>ël</i>) cel	שְׁמִים
grass (<i>ag.</i>)	שְׁמַן
(<i>l'</i>) euli	שְׁמַן
scoté (<i>v.</i>)	שְׁמַעַן
(<i>ël</i>) sol	שְׁמַשְׁתָּה
(<i>ël</i>) dent	שְׁנָן
(<i>l'</i>) ann	שְׁנָה
• <i>bon ann!</i>	• שְׁנָה טוֹבָה!
• <i>aniversari</i>	• יּוֹם-הַשְּׁנָה
anual (<i>ag.</i>)	שְׁנָתִי
(<i>l'</i>) ora	שְׁעָה
(<i>la</i>) neuja	שְׁעֻמִּים
(<i>la</i>) lenga (<i>lengagi</i>)	שְׁפָה
(<i>la</i>) ponta	שְׁכִיאֵץ
strocioné (<i>v.</i>)	שְׁפֶשֶׁר
(<i>ël</i>) sach	שְׁקָה

(<i>ël</i>) sachèt	שְׁקִית
(<i>ël</i>) silensi	שְׁקָט
canté (<i>v.</i>)	שַׁר
(<i>la</i>) mània	שְׁרוּוֹל
(<i>la</i>) radis	שְׁרֵשׁ
(<i>la</i>) caden-a	שְׁרֶשֶׁת
bèive (<i>v.</i>)	שְׁתָה
• <i>cos ch'it bèive?</i> (<i>m.</i>)	שׂוֹתָה?

ת

(**tav** – pron.: t)

(l') aptit	תָּאַבּוֹן
• <i>bon aptit!</i>	בְּתָאַבּוֹן!
(la) data	פָּאַרִיךְ
(l') univers	תָּבֵל
(ël) té	תָּה
grassie, mersì	תָּזְקָה
• <i>tante grassie</i>	תָּזְקָה רְבָה ⁴⁷
• <i>ët ringrassio</i>	תָּזְקָה לְךָ
(la) dissendensa	תָּזְקָה
(la) lej, (ël) pentatèuch	תָּזְרָה
(l') abitant	תָּזְשָׁבֶן

---

⁴⁷ Èl pontin ch'a-i é andrinta a la ת (T) inissial èd sa lista-sì èd paròle a l'è bastansa inùtil. Soens a ven-a nen èscrit.

(la) stassion	תחנה
(la) colin-a	טל
Tel Aviv	תִּל אָבִיב
s-cianché (v.)	תְּלַשׁ
(ël) quàder	תְּמוֹנָה
sèmper (av.)	תְּמִיד
(ël) forn	תְּנוּר
(ël) document	תְּעֵדָה
(ël) portugal, përtugal (<i>fruta</i>)	תְּפֻזָּה
(ël) pom	תְּפֻוח
(l') orassion	תְּפִלָּה
(la) speransa	תְּקִוָה
(ël) gal	תְּרִבְגּוֹל

[Pagina lasciata intenzionalmente bianca]

DISSIONARI DLA LENGA EBRÉA E PIEMONTÈISA

Seconda part

Piemontèis – Ebréo

Claudio Panero

מלון פיימונטי - עברי

חלק שני

פיימונטי – עברי

קלאודיו פנירו

[Pagina lasciata intenzionalmente bianca]

A

a (<i>prep.</i>) (<i>moto a leu, compl. term.</i>)	לְאַל-
a (<i>prep.</i>) (<i>stat an leu</i>)	בָּ
abitant (<i>m.</i>)	טוֹשֵׁב
abolì (<i>v.</i>)	בִּתְלָ
academia (<i>f.</i>)	אֲקָדָמִיהָ
acent (<i>m.</i>)	טֻעַם
àcid (<i>ag.</i>)	חַמּוֹץ
acòrdi (<i>m.</i>)	הַסְכָּם
adat (<i>ag.</i>)	מִתְאִים
adess (<i>av.</i>)	עַכְשָׁו
adritura (<i>av.</i>)	אַפְלוֹ
aeropòrt (<i>m.</i>)	גֶּמְלָה-תַּעֲוֹפהָ
afit (<i>m.</i>)	שְׁכֶרֶת-זִירָה

Africa	אָפִרִיקָה
agetiv (m.)	שֵׁם־תְּאֵר
agiut (m.)	עַזְּרָה
agricoltura (f.)	סְקָלָאות
aj (m.)	שֻׁום
ala (f.)	כֶּנֶף
aleansa (f.)	בְּרִית
alfabet (m.)	אַלְפָה־בֵּית
alman (ag.)	גַּרְמָנִי אֲשֶׁר־כָּנָזִי
alora (av.)	אָז
• e alora?!	וְנוּ?!
alòsn (m.) (lòsna : גָּמָן)	בְּרֵק
aluvion (f.)	שְׂטָפּוֹן
ambelelì	שָׁם
ambelessì	פָּה
ambrassé (v.)	תְּבִקָּה
ambrojé (v.)	בְּלִבְּלָה
ambrun (m.)	שְׁחָר

amé (v.)	אָהֶב
amel (m.)	קְבַשׁ
América	אַמְרִיקָה
amicissia (f.)	יְדִידּוֹת
amis (m.)	יְדֵיָם חֲבָר
amor (m.)	אַהֲבָה
amparé (v.)	לְמַד
• <i>it ampare l'ebréo?</i> עַבְרִית?	אָתָה לוֹמֵד
• <i>i amparo 'l piemontèis</i>	פִּיאִימָונְטִית
ampedì (v.)	עַכְבָּר
ampinì (v.)	מַלְאָה
amportansa (f.)	חַשְׁיבָּה
amportant (important : גָּמָן)	חַשְׁוֹב
amposté (v.)	שְׁלִישָׁל
ampresté (v.)	הַלְּנָה
amprovis (ag.)	מִפְתַּחְיָה
amprumé (v.)	שָׁאל

an (<i>prep.</i>)	בָּ
anans (<i>av.</i>)	קְדִימָה
ancaminé (<i>v.</i>)	הַתְּחִיל
ancheuj	הַיּוֹם
anciova (<i>f.</i>)	אֲנָשׁוּבִי
ancolé (<i>v.</i>)	הַדְּבֵיק
ancontr (<i>m.</i>)	פֶגִישָׁה
ancontré (<i>v.</i>)	פֶגֶשׁ
ancora	עוֹד
• <i>ancora nen</i>	• עֹוד לֹא
ancoragé (<i>v.</i>)	עֹזֶד
ancreus (<i>ag./av.</i>)	עַמְקָ
ancuso (<i>m.</i>)	סְדוּן
andaré (<i>av.</i>)	אַחֲזָר
andé (<i>v.</i>)	בְּלֹךְ בָּזָא
andova (<i>pr.int. - stat an leu</i>)	אַיִפָּה
• <i>andova a l'é Bepe?</i>	• אַיִפָּה יָזְרָף?
• <i>da andova</i>	• מְאִין

- מָאִין אֲתָה בָּא? (m.)
andova (pr.int. - móto a leu)
לֹאַן ?
- לֹאַן אֲתָה הַוִּילְך? (m.)
andrinta (av.)
בְּתוֹךְ
- הַרְדִּים
andurmì (v.)
- טְבֻעָה
anel (m.)
- אָח
anfermé/anfërmé (m.)
- יְדִיעָה
anformassion (f.)
- הַצְטִינָוֹת
anfreidor (m.)
- מְלָאָה
àngel (m.)
- אַנְגָּלִי
anglèis (ag.)
- הַגְּדוּלָה
agrandì (v.)
- בְּרָזֶז
ania (f.)
- גְּפַשׁ
à anima (f.)
- יוֹם-הַשְׁנָה
aniversari (m.)
- שְׁנָה
ann (m.)
- שְׁנָה טֹובָה!
• bon ann!
- בְּן כִּמָּה אֲתָה? (m.)
• vàire agn it l'has?

• *mi i l'heu/hai sinquant'agn/ani*

• אָנִי בֵּן חֲמִישִׁים⁴⁸ (m.)

• *chila a l'ha sinquant'agn/ani*

• הַיָּא בַּת חֲמִישִׁים

anrabiesse (v.)

הַתְּרַגּוֹז

ansema (av.)

יְחִדָּה

ansima (av.)

מְפֻעָל

antelligent (ag.)

פָּקָה

anter (ag.)

כָּל

anteressant (ag.)

מְעַבֵּן

anternassional (ag.)

בִּינְלָאוּמִי

anterompe (v.)

הַפְּסִיק

antich (ag.)

עַתִּיק

anticip (m.)

מְקַדְמָה

antipatìa (f.)

סְלִידָה

antorn (av.)

סְבִיב

⁴⁸ Pér esprime l'età, an ebreo as dòvra l'espression: “*mi (i son) fieul/fija vint e sinch*”. An efet, se un a l'ha na certa età, a veul dì ch'a l'é fieul o fija da quand ch'a l'é na e përtant da 'n temp ch'a corisponda a j'agn ch'a l'ha.

antramentre (<i>cong.</i>)	בזמן ♪-
anual (<i>ag.</i>)	שנתה
anvece (<i>av.</i>)	במקום-
anvejé (<i>v.</i>)	הזקין
anvisché (<i>v.</i>)	הקליק
anvité (<i>v.</i>)	הזמן
aparechio (<i>m.</i>) (avion)	אווירון
apartament (<i>m.</i>)	דירה
apògg (<i>m.</i>)	מישען
apopré (<i>av.</i>)	בערך
apòsta (<i>av.</i>)	בקונגה
apress (<i>prep.</i>)	אתרי
aptit (<i>m.</i>)	תאבורן
• <i>bon aptit!</i>	• בתי אבון!
aragn (<i>m.</i>)	עכבייש
aram (<i>m.</i>)	נחשת
archeòlogh (<i>m.</i>)	ארכיאולוג
architet (<i>m.</i>)	אדריכל

arcordesse (<i>v.</i>)	זכור
argent (<i>m.</i>)	כְּסֶף
aria (<i>f.</i>)	אוֹיר
arpòs (<i>m.</i>) (ripòs : גָּמָן)	מנוחה
arposé (<i>v.</i>)	הַרְגִּיעַ
arsèive (<i>v.</i>)	קְבֵּל
arserca (<i>f.</i>)	הַפּוֹישׁ
art (<i>f.</i>)	אַמְנוֹת
articiòch (<i>m.</i>)	קְנָרָס
arvëdse	לְהַתְּרָאֹות
arzigh (<i>m.</i>)	הַסְּפִּיכְנוֹת
asdrisé (<i>v.</i>)	סִידָר
• <i>i son an camin ch'i asdriso</i>	• אַנְיִ מִסְדָּר
aserb (<i>ag.</i>)	בְּסֶר
Asia	אַסִּיה
asil (<i>m.</i>)	חַמְץ
aso (<i>m.</i>)	חַמּוֹר
ass (<i>m.</i>) (<i>tàula</i>)	גָּבָג

assegn (m.)	הַמְּחָאָה
assel (m.)	פֶּלְדָּה
assenseur (m.)	מַעֲלִית
assicurassion (f.)	אַשּׁוֹר
atension (f.)	הַקְּשָׁבָה
atent (ag.)	קְשֻׁוֹב
ativ (ag.)	פְּעִיל
ator (m.)	שְׁתִּכְנוֹן
auguri!	מְזֻלְּ טֹובָה!
aumenté (v.)	הַגְּדוֹלָה
Australia	אֹוסְטָרְלִיָּה
àut (ag.)	אֲבוֹתָה
autëssa (f.)	גְּבָהָה
autorità (f.)	סְמִכּוֹת
àutr (ag.)	אַחֲרָה
avarissia (f.)	קְמַצְנּוֹת
avèj (v.)	קֵיהַ לְּ ⁴⁹

⁴⁹ Vëdde a pag. LXII.

aventura (<i>f.</i>)	פְּרִפְתָּקָה
avìja (<i>f.</i>)	צְבֹּרָה
avion (<i>m.</i>) (aparechio) גֶּמֶן :	אֲנוֹיְרָזָן
avzin (<i>prep.</i>)	קַרְזָבָן

B

babi (<i>m.</i>)	ברפדה
babòja (<i>f.</i>)	חרק
bagna càuda ⁵⁰	בנינה כאוּדה
bagné (<i>v.</i>)	הרטיב
balon (<i>m.</i>) (<i>gieugh</i>)	כדינְרגל
bandiera (<i>f.</i>) (drapò גמ: גם)	צגל
banca (<i>f.</i>)	בנק
barba (<i>m.</i>) (zio גם: גם)	דוד
barba (<i>f.</i>)	זקן
barbé (<i>m.</i>)	ספר
baron (<i>m.</i>)	ערמן

---

⁵⁰ מתכוון (פיימונט).

basé (v.)	בָּשֵׁךְ
bass (ag.)	גַּמְוֹךְ
bastansa (av.)	מִסְפִּיקָה
bèive (v.)	שְׂתַחַתָּה
• <i>cos ch'it bèive?</i> (m.)	• מַה אֲתָה שׂוֹתָה?
bel (ag.)	יְפֵה
• <i>che bel!</i>	• יְוֹפֵה!
benedì (v.)	בְּרַךְ
bero (m.)	טַלְּהָ
bestia (f.)	מִינָה
beu (m.)	שָׁוָר
bianch (ag.)	לְכָנוֹ
bicer (m.)	פּוֹס
bici (f.)	אוֹפֶנְגִּים
bijèt (m.)	כְּרֻטִּיס
bin!	טוֹב!
binari (m.)	זָוגִי
bira (f.)	בִּירָה

bisson (m.)	שִׁיחַ בְּסֶבֶךְ
bleu (ag.)	כָּחֹל
boca (f.)	פֶּה
bòia (f.)	צָרָק
bòn!	דֵּי!
bon (ag.)	טוֹב
bon-assèira	עַרְבָּ טוֹב
bondì	בּוֹקָר טוֹב
bonèt (קְמַתְקָה) (m.)	בוֹנְגָת
bontà (f.)	טוֹב
bòsch (m.)	עַז
bota (f.) (botelia : גָּמָן)	בְּקַבְוֵיק
botelia (f.) (bota : גָּמָן)	בְּקַבְוֵיק
boton (m.)	כְּפִתּוֹר
braje (f. pl.)	מְכֻנְסִים
brajé (v.)	צַעַק
brasa (f.)	גְּחַלִּים
brass (m.)	זְרוּעַ

brich (m.)	רַמָּה
• <i>ij brich dël Gòlan</i>	הַגּוֹלָן
brichel (m.)	גְּפִרּוֹר
brin-a (f.)	כְּפֹור
bròd (m.)	מֶרְקָם
brut (ag.)	כְּעֹור
bujent (ag.)	רוֹתֵחַ
bur (m.)	חַמָּאָה
busta (f.)	מְעֻטָּףָה
buté (v.)	שָׁם

C

ca (f.)	בֵּית
caden-a (f.)	שִׁרְשָׁרָה
cadrega (f.)	כֶּפֶא
café (m.)	קְפַה
camel (m.)	גַּמְלָה
caminé (v.)	הַלְךָ
camp (m.)	שְׁדָה
candèila (f.)	גַּרְ
can (m.)	כְּלָבָה
canson (f.)	שִׁירָה
canté (v.)	שָׁרָה
capí (v.)	הַבִּין
• <i>i capiss nen</i> (m.)	• אָנָּי לֹא מַבִּין

• <i>i capiss nen</i> (f.)	אָנִי לֹא מְבִינֶה
car (ag.) (<i>costos/afet</i>)	יקָר
caròta (f.)	גַּזְר
carta (f.)	גִּיר
carton (m.)	קְרֵטוֹן
Casal Monfrà (עיר)	קָאָסָאַלִי מַוְנֶפְּרָטוֹ
cassul (m.)	מַצְחָת
castel (m.)	טִירָה
caté (v.)	קְנָה
càud (ag.)	חַם
caval (m.)	סֻס
cel (m.)	שְׁמִים
celest (ag.)	כְּחֹול
cerea!	שְׁלוּם!
che (cong.- pron.)	אֲשֶׁר ^{שָׁ-}
chérde (v.)	הַאֲמִין
cheur (m.)	לִב
chi (pron. inter.)	מַי

chiel (<i>pron. pers. sog.</i>)	הוֹא
chila (<i>pron. pers. sog.</i>)	הִיא
ciaciareé (<i>v.</i>)	פֶּטְפֶּט
ciamé (<i>v.</i>)	קָרָא
ciamé (<i>v.</i>) (<i>për oten-e quaicòs</i>)	בְּקַשׁ
ciancie (<i>pl.</i>)	פֶּטְפּוֹטִים
ciav (<i>f.</i>)	מְפֻתָּח
cicolada (<i>f.</i>)	שְׂוֹקוֹלָד
cinema (<i>m.</i>)	קוֹלְנוּעַ
cioch (<i>ag.</i>)	שְׁכֹור
circo (<i>m.</i>)	קְרָקֵס
cit (<i>ag.</i>)	קְטֹן
cit (<i>m.</i>)	יְלָד
citadin (<i>m.</i>) (<i>sitadin : גָּם :</i>)	אֲזָרָה
citadinansa (<i>f.</i>)	אֲזָרָהוֹת
col (<i>ag. dim.</i>)	הַהְיוֹא
còl (<i>m.</i>)	צְנוֹאָר
cola (<i>ag. dim.</i>)	הַהְיָא

colin-a (f.)	כל
come (av.)	כֵּם כמו
compagn (m.)	חבר
compagnìa (f.)	חברה
completament (av.)	כליל
compliment!	• כל הכבוד
computer (m.)	מחשב
comunità (f.)	קהילה
• comunità 'd Turin	• קהילה בטורינו
con (prep.)	עם
• con chi?	• עם מי?
Coni (עיר)	קוניגאו
conòsse (v.)	ידע
consèj (m.)	עצה
conté (v.)	ספר
content (ag.)	שמח
cop (pl.)	גיג
• an sij cop, dzora ij cop	• על גג

coragi!	אוֹמֶץ!
còsa (<i>pron. inter.</i>)	מה
cossa (<i>f.</i>)	דְּלֻעָת
costi ...-sì, coste ...-sì (<i>pr. dim.</i>)	אֲלִיה
cotel (<i>m.</i>)	סְכִין
crava (<i>f.</i>)	עֵז
crisi (<i>f.</i>)	מְשִׁיבָר
creé (<i>v.</i>)	בְּרַא
ru (<i>ag.</i>)	חַרִיף
cuciar (<i>m.</i>)	כַּפָּ
cuercc (<i>m.</i>)	מְכַשֵּׂה
curt (<i>ag.</i>)	קָצָר
cusin-a (<i>f.</i>) (<i>local</i>)	מְטֻבָּה
cuverta (<i>f.</i>)	כְּסֹוי

D

da (<i>prep.</i>)	מֵין <small>מִי-</small>
darmagi!	חָבֵל
data (<i>f.</i>)	תְּאַרְיֵד
dé (<i>v.</i>)	נְתַן
dë (<i>prep.</i>)	שֶׁל
decide (<i>v.</i>)	הַחְלִיט
dent (<i>m.</i>)	שְׁן
desert (<i>m.</i>)	מִזְבֵּר
dësmentié (<i>v.</i>)	שְׁכַח
dësmoresse (<i>v.</i>)	שְׁחַק
dëspiasì (<i>m.</i>)	צָעַר
destin (<i>m.</i>)	גּוֹרָל
destinassion (<i>f.</i>)	יעַד

deurbe (v.) (durbì)	פֶתַח
deurme (v.)	יִשְׁן
dì (v.)	אָמֵר
di (m.)	יּוֹם
diamant (m.)	יְהֻלָם
dieta (f.)	דִיאָטָה
• <i>an dieta</i>	בְדִיאָטָה
difícil (ag.)	קָשָׁה
digestion (f.)	עֲכֹול
digiun (m.)	צָום
dil (m.)	אָצְבָע
dirit (m.)	מַשְׁבֵט
disco (m.) (disch)	דִיסְק
disegnè (v.)	ציִיר
disórdin (m.)	בְלָגָנו
disordinà (ag.)	בְלָגָנִית
dissendensa (f.)	תּוֹלְדוֹה
dissionari (m.)	מַלְזָן

distansa (f.)	מַרְחָק
• <i>a tre méter éd distansa</i>	• בֶּמַרְחָק
dnans a (prep.)	לִפְנֵי
document (m.)	תְּעִינָה
doman (av.)	מַחָר
domanda (f.)	שְׁאָלָה
doss (ag.)	מַתּוֹךְ
drita (f.)	גִּמְזוֹן
dròlo (ag.)	מַזְרָעָה
dubi (m.)	סְפָקָה
dur (ag.) (<i>difícil</i>)	קָשָׁה
dzora (prep.)	עַל

E

e (<i>cong.</i>)	אֵ
ebréo (<i>ag.</i>)	עַבְרִי
ebréo (<i>pérson-a</i>)	יְהוּדִי
ëd (<i>prep.</i>)	שֶׁל
ëdcò (<i>cong.</i>)	גָם
Egit	מִצְרַיִם
ël (<i>art. m. sing.</i>)	הָ
eletrònich (<i>ag.</i>)	אַקְטְּרוֹנִי
• <i>indiriss ëd pòsta eletrònica</i>	• כְּתוּבַת אַקְטְּרוֹנִית
erbo (<i>m.</i>)	עַז
eror (<i>m.</i>)	שְׁגִיאָה
ës ...-sì (<i>ag. dimostr. m.</i>)	זֶה

esempi (m.)	הַגְּמָה
• <i>për esempi</i>	לִמְשָׁל
esistensa (f.)	חַיִם
esse (v.)	קִיָּה
• <i>a-i é nen</i>	אֵין
età (f.)	גִּיל
euj (m.)	עַזְן
euli (m.)	שְׂמֹן
Eufrate (<i>fium</i> - נהר)	פְּרָת
Europa	אִירּוֹפָה
eva (f.)	מִים
Eva	סְנָה
evité (v.)	מְנָה

F

facia (f.)	פָּגִים
fàcil (ag.)	קָל
famìja (f.)	מַשְׁפֶּחֶת
farfala (f.)	פְּרֹפֶר
farin-a (f.)	קְמָה
fassolet (m.)	מְטֻפֵּחת
fé (v.)	עַשְׂתָּה
fé (f.)	אַמּוֹנוֹה
fer (m.)	בְּרַצְל
ferovìa (f.)	מַסְלָתָה-בְּרַצְל
festa (f.)	הַג
• <i>bon-a festa!</i>	• הַג יְשַׁמְּמָה!
feu (m.)	אַשׁ

feuja (f.)	עלֶה
fieul (m.)	בן
fieul (m.) (<i>masnà</i>)	בָּחוֹר
fija (f.)	בת
fija (f.) (<i>tòta</i>)	בָּחוֹרָה
fin (f.)	סֻמְךָ
finalment!	סֻמְךָ!
fiòca (f.)	שַׁלְגָּה
fium (m.)	נָהָר
fnestra (f.)	מִלְוָן
fò (m.)	אֲשִׁיר
fomna (f.)	אֲשָׁה
• <i>mia fomna</i>	• אֲשָׁתִי
fòra (av.)	בָּחוֹזֵץ
• <i>an fòra</i> (lontan av.)	• רָחֹק
• <i>a l'é tant an fòra?</i>	• זה רָחֹק מָאָד?
forciolin-a (f.) (fotlin-a)	מְזִילָג
formagg (m.)	גְּבִינָה

forn (<i>m.</i>)	פָּנוֹר
fòrse (<i>av.</i>) (fòrsi גַּמְ:) אָוְלִי	
fòrt (<i>ag.</i>) אָבִיר	
fortun-a (<i>f.</i>) מְזֻלָּה	
fotlin-a (<i>f.</i>) (forciolin-a גַּמְ:) מְזֻלָּג	
fotografia (<i>f.</i>) צָלוּם	
Fransa צְרִפָּת	
fratel (<i>m.</i>) (frel גַּמְ:) אָחָ	
frèid (<i>m.</i>) קֹורֶ	
frèid (<i>ag.</i>) קֹרֶ	
frel (<i>m.</i>) (fratel גַּמְ:) אָחָ	
frità (<i>f.</i>) הַבִּיתָה	
fruta (<i>f.</i>) פְּרוֹתָה	
furb (<i>ag.</i>) פְּקִדָּה	

G

gas (<i>m.</i>)	גָּז
gadòla (<i>ag./m.</i>)	טֶפְשׁ
gal (<i>m.</i>)	פָּרְגּוֹל
gat (<i>m.</i>)	חַתִּיל
gavé (<i>v.</i>)	נְטָל
gelato (<i>m.</i>)	קָר
genà (<i>ag.</i>)	בִּישָׁם
general (<i>ag.</i>)	כָּלְלִי
geografìa (<i>f.</i>)	גֵּאוּגְרָפִיה
Gerusalem	יְרוּשָׁלַיִם
già (<i>av.</i>)	כָּבֵר
giambon (<i>m.</i>)	קַפְתָּל

giardin (m.)	גן
giari (m.)	עֲכָבֶר
ginoj (m.)	בְּרַךְ
gionté (v.)	הוֹסִיף
Giordan (fium -)	ירְדוֹן
giornal (m.)	עַתְ�וָן
giov (ag.)	צָעִיר
ginojèt (m.)	גְּרָקִים
giiss (m.)	גֵּיר
giust (ag.)	צָוִידָק
giustissa (f.)	מְשֻׁפֵּט אָצָּק
giuté (v.)	עֹזֵר לְ-
• <i>it peule giuteme?</i>	• אתה יִכּוֹלָה לְעֹזֵר לִי ? (f.)
gran (m.)	חַטָּה
grand (ag.)	גָּדוֹל
grass (ag.)	שְׁמַנוֹן
grassie (mersì גֶּמֶן :	תוֹדָה

• *tante grassie*

grigné (v.)

grop (m.)

gròss (ag.)

guidator (m.)

guidé (v.)

• תֹּזֶה רַבָּה

צַחַק

קְשַׁר

גָּדוֹל

נְחָג

הַדְּרִיכֵךְ

H

Haifa (*sitā*)

חֵיפָה
חַבְרוֹן

Hebron (*sitā*)

I

ij (<i>art. m. pl.</i>)	ה-
imàgin (<i>f.</i>)	אלום
important (<i>ag.</i>) (amportant) (גָם :)	חשוב
impossìbil!	אי-אפשר!
inciòstr (<i>m.</i>)	קיו
inglès (<i>ag.</i>)	אנגלִי
inissi (<i>m.</i>)	ראשית
• <i>an prinsipi, a l'inissi</i>	בראשית
intern (<i>ag.</i>)	פְּנִימִי
internassional (<i>ag.</i>)	בֵּינְלְאוֹמִי
ìnternet	אנטֶרֶנט
ìsola (<i>f.</i>)	אי
intré (<i>v.</i>)	נכַּנס

invern (m.)	חֹרֶף
Israel	יִשְׂרָאֵל
israelian (ag.)	יִשְׂרָאֵלי
israelit (pl.)	בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
istà (f.)	קִיז
istess (ag.)	עַצְמוֹ
Italia	אִיטָלִיה
italian (ag.)	אִיטָלִיקִי

J

jazz (*m.*)
jer (*av.*)

ג'ז

אַתְמֹל

uciaj
mishkafayim – משקפיים

cadrega
kisé – כסא

tirabosson
kholetz – חולץ • *makhletz* - מחלץ

K

kasher (*v  dde introduission*)

כְּשָׁר

kebab, kebap

קֶבֶב

kibbutz (*vilagi agr.*)

קִבּוֹץ

L

la (<i>art. f. sing.</i>)	לָהּ
là	לָהּ
làcrima (<i>f.</i>) (lerma :גַם)	דְמִעָה
làder (<i>m.</i>)	גְּנֵב
lagh (<i>m.</i>)	אֲגִם
• <i>Lagh d'Orta</i>	אֲגִם שֶׁל אֹזֶרֶתָה
le (<i>art. f. pl.</i>)	לָהּ
lë (<i>art. m. sing.</i>)	לָהּ
lait (<i>m.</i>)	חַלְבָן
lauré (<i>v.</i>)	חַרְשָׁן
lej, lege (<i>f.</i>)	מַשְׁפֵט
lenga (<i>f.</i>) (<i>lengagi</i>)	שְׂפָה
leon (<i>m.</i>)	אֲרִיה
lerma (<i>f.</i>) (làcrina :גַם)	דְמִעָה

lesa (f.) (slita :גַם)	מְגַלְשָׁה
lese (v.)	קְרָא
let (m.)	מֶטֶה
leu (m.)	מֶקּוֹם
lìber (m.)	סִפְר
lìber (ag.)	חֻזֶּפֶשִׁי
limon (m.)	לִימּוֹן
litra (f.)	מְכַתֵּב
livel (m.)	רְמָה
lodé (v.)	קָלַל
long (ag.)	אַרְךָ
lontan (ag.)	רַחֲוק
• <i>a l'é tant lontan?</i>	• זֶה רַחֲוק מַאֲדָ?
luce (m.) (lus :גַם)	אוֹר
lun-a (f.)	יְגַת חַלְבָּה
lus (m.) (luce :גַם)	אוֹר
luv (m.)	זַיאָב

M

ma (<i>cong.</i>) (però)	גָם :	אֲבִיל
mach (<i>av.</i>)		רַק
màchina (<i>f.</i>) (<i>vitura</i>)		מְכֹנִית
• <i>an màchina</i>		• בְּמְכֹנִית
madamin (<i>f.</i>), madama (<i>f.</i>)		גְּבָרָת
• <i>ch'a scusa, madamin</i>	סְלִיחָה	גְּבִירָתִי
maestro (<i>m.</i>)		רֶבֶנוּ
magna (<i>f.</i>)		דוֹקָה
mai (<i>av.</i>)		לְעוֹלָם
màir (<i>ag.</i>)		רַזֵּה
màja (<i>f.</i>)		מִיזָה
malavi (<i>ag.</i>)		חֹזֶלֶת
mama (<i>f.</i>)		אַמְּתָא

man (<i>f.</i>)	יד
manché (<i>v.</i>)	חסֶר
mandarin (<i>m.</i>)	מַנְדָּרִיןָה
mandé (<i>v.</i>)	שְׁלֵחָה
mangé (<i>v.</i>)	אֲכָל
mània (<i>f.</i>)	שְׁרוּוֹל
mar (<i>m.</i>)	ימָם
• <i>al mar</i>	• בִּים
maravijos (<i>ag.</i>)	סְבָאָבָה
marciapé (<i>m.</i>)	מַזְרָקָה
mare (<i>f.</i>)	אַמָּה
masnà (<i>f.</i>)	יְלָד
matin (<i>f.</i>)	בּוֹקָר
• <i>ëd matin</i>	• בּוֹקָר
mariagi (<i>m.</i>)	תְּתִינָה, תְּתִיבָה
medicassion (<i>f.</i>)	טְפֻול
mèis (<i>m.</i>)	חַקְשָׁה
melon (<i>m.</i>)	מַלּוֹן

mersì (grassie :ם)	תּוֹדָה
mi (pron. pers. sog.)	אָנִי
mica (f.)	כְּפֵרֶלְחָם
miràcol (m.)	גַּס
mné (v.)	הַזְבֵּיל
mnestra (f.)	מְרַק
mond (m.)	עוֹלָם
• <i>al mond</i>	• בְּעֹלָם
Mondvì (עיר)	מַנְדוּבֵי
montagna (f.)	הַר
mulin (m.)	טְחִנָּה
muraja (f.)	כּוֹתֵל גַּיר
mùsica (f.)	מַגְינָה
mzura (f.)	מְזֻהָה

N

nas (<i>m.</i>)	אָף
natura (<i>f.</i>)	טְבֻעָה
nav (<i>f.</i>)	אוֹגִיהָ
nebia (<i>f.</i>)	עַרְפֵּל
nèir (<i>ag.</i>)	שְׁחוֹר
nen, pa (<i>negassion</i>)	לֹא ^{כָּנֶ} אֵל
neuit (<i>f.</i>)	לִילָה
neuja (<i>f.</i>)	שְׁעַמִּים
neuv (<i>ag.</i>)	חֲדֵש
nìvol (<i>ag.</i>)	מְעַבֵּן
nìvola (<i>f.</i>)	עַנוֹן
nò (<i>negassion</i>)	לֹא
nòm (<i>m.</i>)	שִׁם

nòsse (<i>pl.</i>)	חַתּוֹנָה
nové (<i>v.</i>) (noé : גֵּג)	שְׁמָךְ
nojàutri (<i>pron. pers. sog.</i>)	אֲנוֹחָנוּ
nojesse (<i>v.</i>)	הַשְׁתְּעִימָם
Nosgnor	אֵלֶּה יְהוָה
novità (<i>f.</i>)	חַדְגָּשָׁה
• novità?	• מַה חַדְגָּשָׁה?
nùmer (<i>m.</i>)	מָסֵף

O/Ò

o (<i>cong.</i>)	אוֹ
òasi (<i>f.</i>)	גּוֹהָן-מִזְבֵּר
òm (<i>m.</i>)	אַיִשׁ אֲדָם
ora (<i>f.</i>)	שָׁעָה
orassion (<i>f.</i>)	תְּפִלָּה
orcín (<i>m.</i>)	עֲגִיל
órdin (<i>m.</i>)	סֶדֶר
orìja (<i>f.</i>)	אָזְנוֹ
ors (<i>m.</i>)	דָּבָר
ospidal (<i>m.</i>)	בֵּית-חֻזְלִים
otin (<i>m.</i>)	כְּרָם

P

pàgina (f.)	דף
paisan (m.)	אָכֵר, סְקַלְאִי
Palestin-a	פָּלֶשְׁתִּינָה
pan (m.)	לְחֵם
• <i>pan fërmentà</i>	• חַמֵּץ
• <i>pan sensa liévit</i>	• מַצָּה
papà (m.)	אָבָא
papalin-a (f.)	כָּפָה
paradis (m.)	גן עַדְן
pare (m.)	אָבָב
parèj	כֶּדֶם
• <i>s'a l'é parèj!</i>	• אָם כֶּדֶם!
Parlament (d'Israel)	הַכְּנוּסָה

parlé (v.)	כָּבֵר
• <i>parla pa!</i>	יוֹפִי!
paròla (f.)	אַמְרָה
parpajon (m.)	פֶּרֶף
part (f.)	פָּאָה ^ו חֲלֵק
parte (v.)	יָצַר, לְצַרְךָ
pas (f.)	שְׁלוֹם
Pasqua (f.)	פֶּסֶח
• <i>bon-a Pasqua!</i>	וְהִגְאָה פֶּסֶח שְׂמִיחָה!
passiensa (f.)	סְבִּלְנוּת
pastasùita (f.)	אַטְרִיוֹת
patata (f.)	תְּפִ�וָּה אֲדָמָה ⁵¹
patela (f.)	מַקָּה
pàuta (f.)	בּוֹזָה
pé (m.)	רֶגֶל
pèiver (m.)	פֶּלְפֶּל
pensé (v.) (pënsé) (גַּמְ:)	חַשְׁבָּה

⁵¹ Leteralment: pom èd la tera (“pomme de terre”).

Pentatèuch (<i>m.</i>)	תּוֹרָה
pera (<i>f.</i>)	אַבְנָה
pérché	לְמִה
përdon (<i>m.</i>)	סְלִיחָה, מַחְיָה
però (<i>cong.</i>) (ma : גָם)	אֲבָל
pérson-a (<i>f.</i>)	אַנְשׁוֹן
pess (<i>m.</i>)	קָג
pian (<i>av.</i>)	לְאַט
piat (<i>m.</i>)	צְלָחָת
Piemont	פִּיאַמּוֹנֶט
piemontèis (<i>ag.</i>)	פִּיאַמּוֹנֶטִי
• <i>i amparo 'l piemontèis</i>	• אַנְגִי לְזֵמֶד פִּיאַמּוֹנֶטִית
• <i>pérché it ampare nen èl piemontèis?</i>	• לְמֹה אָתָה לֹא לְזֵמֶד פִּיאַמּוֹנֶטִית?
• <i>com'as dis an piemontèis?</i>	• אַיךְ אָוֶרֶים בְּפִיאַמּוֹנֶטִית?
pietà (<i>f.</i>)	רְחַמִּים

pieuva (f.)	גַּשְׁמָה
pigiama (m.)	פִּיצְמָה
pijé (v.) (pié : גֶּמֶן)	לְקַחַת
pior (m.)	בְּכִי
pioré (v.)	בְּכָה
plandron (m.)	בְּטַלֵּן
Pò (fium - נַהֲרָה)	פֹו
podèj (v.)	יכּוֹלֶן יְכַלּוּ
• <i>it peule giuteme?</i>	
	• אַתְּ יְכּוֹלֶה לְעֹזֵר לִי? (f.)
poesia (f.)	שִׁיר
polid (ag.)	גְּאַלְיָה
polìtica (f.)	פּוֹלִיטִיקָה
poltron-a (f.)	כּוֹרְסָה כְּרָסָה
pom (m.)	פְּתוּחָה
pont (m.)	גַּשְׁר
ponta (f.)	שְׁפִיץ ⁵²

⁵² Sta paròla-sì (*shpitz*) a deriva da l'alman *Spitze* (*ponta*).

pòpol (m.)	עם
• <i>ël pòpol d'Israel</i>	עם ישראָל
popolassion (f.)	ישוב
por (f.) (pau :מַגְנִים)	פהָד
pòrta (f.)	קֶלֶת
portugal, përtugal (m.)	תְּפֹוֹז
possé (v.)	קְטוּפָה
possìbil (ag.)	אָפָשָׁר
pòver (ag.)	עֲבֵדִי
póver (f.)	אָבָק
povron (m.)	פֶּלֶפֶל
povronin (m.)	פֶּלֶפֶל
prà (m.)	מַדְשָׁאָה
precet (m.)	מִצְוָה
prego!	בְּבָקָשָׁה!
pressi (m.)	מִתְּחִיר
prest (<i>tra pòch</i>)	בְּקָרוֹב
prim (ag.)	רָאשָׁוֹן

prima (f.) (*stagion*)

אַבִּיב

profeta (m.)

נְבִיא

pronunsia (f.)

מִבְטָא

protege (v.)

אַבְטָח

reusa
véred – 761

nìvola
'anan – ענן

mont, montagna
har – הר

scrieul, schérieul, pérro
sénay – סנאי

arcancel
késhet be'anan – קשת בענן

Q

quàder (<i>m.</i>)	תְּמִוָּנָה
quaicòs (<i>pron. indef.</i>)	מַשְׁהָוּ
quajcun (<i>pron. indef.</i>)	מַיְשָׁהָוּ
qualità (<i>f.</i>)	אֵיכֹות
quand (<i>av.</i>) (<i>int.</i>)	מַתִּי
quantità (<i>f.</i>)	כְּמֹוֹת
quartié (<i>m.</i>)	רַבָּע
quasi (<i>av.</i>)	כְּמַעַט

R

rabel (m.)	בלגון רענש
rabin (m.)	רב
radis (f.)	שרש
ram (m.)	אנף
ramassa (f.)	מטאטא
randolin-a (f.)	סנוונית
ravanin (m.)	צנוגנית
re (m.)	מלך
regal (m.)	מתקנה
• <i>un regal pér ti</i>	• מתקנה בשביילך
region (f.)	מחוז
reusa (f.)	וּרְד
revision (f.)	חזרה

rich (<i>ag.</i>)	עַשְׂרִיר
rìje (<i>v.</i>)	אַמָּק
ringret (<i>m.</i>) (regret : גֶם :)	צָעֵר
ripòs (<i>m.</i>) (arpòs : גֶם :)	מְנוֹחָה
riunion (<i>f.</i>)	כְּנַסֶּת
riva (<i>f.</i>)	גְּדָה
• <i>riva dël mar</i>	• חַוְף־דִּים
rivé (<i>v.</i>)	בֹּוא
roa (<i>f.</i>)	גָּלְגָּל
robaté (<i>v.</i>)	נְפָל
romanz (<i>m.</i>)	רוֹמָן
ross (<i>ag.</i>)	אָדָם
• <i>diventé ross</i>	• אָדָם
ròtol (<i>m.</i>)	מְגִילָה
rotond (<i>ag.</i>)	עֲגָל

S

sa ...-sì (<i>pr. dimostr. f.</i>)	זאת
sabia (<i>f.</i>)	חול
sachèt (<i>m.</i>)	שְׁקִיה
sal (<i>f.</i>)	מֶלֶח
salada (<i>f.</i>)	סָלַת
salm (<i>m.</i>)	מִזְמוֹר
salvé (<i>v.</i>)	הצִיל
santuari (<i>m.</i>)	מַקְדֵּשׁ
sapin (<i>m.</i>)	אַרְן
saré (<i>v.</i>)	סָגֵר
savèj (<i>v.</i>)	יַדְע
sbalià (<i>ag.</i>)	מַטְעָה
schin-a (<i>f.</i>)	גב

s-cianché (v.)	תְּלִשָּׁה
s-ciapé (v.)	שְׁבָר
scòla (f.)	בֵּית־סֶפֶר
scoté (v.)	שְׁמַע
scrieul (m.)	סְנָאִי
scrive (v.)	קְתֻבָּה
scusé (v.)	חֲלָה
se (<i>cong.</i>)	אָם
sé (<i>av.</i>) (é, sì : מָגָן)	כֹּן
sécol (m.)	מָאָה
segn (m.)	אָוֹת
sèira (f.)	עַרְבָּה
• <i>ëd sèira</i>	בְּעַרְבָּה
semàfor (m.)	רְמֹזָה
sèmpre (<i>av.</i>)	תְּמִימִיד
• <i>për sèmpre</i>	עַד — עַזְלָם ↗ לְעַזְלָם
sensa (<i>prep.</i>)	בְּלִי
sente (v.)	חָשָׁב

serché, sérché (v.)	חַפְשָׁה
seure (f.) (sorela) גּוֹמָה :	אֲחוֹת
seurte (v.)	יִצְאָה
ass (m.)	כְּבָרָה
sicoma	כִּי
silensi (m.)	שְׁקָטָה
sinagòga (f.)	בֵּית־כֶּנוּסָה
siola (f.)	בְּאַלְמָן
sità (f.)	עִיר
sitadin (m.) (citadin) גּוֹמָה :	אַזְרָה
slarghé (v.)	הַרְחִיב
slita (f.) (lesa) גּוֹמָה :	מְגַלְיָשָׁה
slòira (f.)	מְחַרְשָׁה
sman-a (f.)	שְׁבֻעָה
• <i>bon-a sman-a!</i>	• שְׁבֻעָה טֹבָה!
snistra (f.)	שְׂמָאל
soens (av.)	לְעַתִּים קְרוֹבוֹת
sol (m.)	שְׂמָשָׁה

sòld (<i>pl.</i>)	כַּסְסָר
sorela (<i>f.</i>) (<i>seure</i> גָּמָן)	אֲחֹת
speransa (<i>f.</i>)	תִּקְוָה
spiagia (<i>f.</i>)	חוֹף־יָם
spiegassion (<i>f.</i>)	בָּאוֹר
spieghé (<i>v.</i>)	בָּאָר
spogna (<i>f.</i>)	סְפֻוג
spòrch (<i>ag.</i>)	מְלוֹיכָלֶךְ
sta ...-sì (<i>pr. dimostr. f.</i>)	זֹאת
stabi (<i>m.</i>)	רְפֵת
stansa (<i>f.</i>)	חִצְרָה
stassion (<i>f.</i>)	תִּחְנָה
sté (<i>v.</i>)	יִשְׁבָּה
stèila (<i>f.</i>)	כּוֹכָב
stërmà (<i>ag.</i>)	גְּנוּז
stissa (<i>f.</i>)	טְפֵה
sto ...-sì (<i>pr. dimostr. m.</i>)	זֹה
stofi (<i>ag.</i>)	עִירָה

• <i>i son stofi</i>	אֲנִי עִיר
stopon (<i>m.</i>)	סְתָם
stra (<i>f.</i>)	קֶרֶד
• <i>ch'a scusa madamin, a sa pa dime la stra pér Turin?</i>	סְלִיחָה גַּבִּירָתִי אֵיךְ אֲנִי יִכּוֹל לְהַגִּיעַ לְטוֹרִינוֹ?
strach (<i>ag.</i>)	עִיר
• <i>i son strach</i>	אֲנִי עִיר
strass (<i>m.</i>)	סְמִרְטּוֹת
strocioné (<i>v.</i>)	שְׁפִישָׁר
studié (<i>v.</i>)	לְמַד
sùcher (<i>m.</i>)	סֻוְקָר
surtìa (<i>f.</i>)	יְצִיאָה
suvaman (<i>m.</i>)	מַגְבָּת
suvé (<i>v.</i>)	גַּגְתָּה

T

tabach (<i>m.</i>)	טָבָךְ
tant (<i>av.</i>)	מַאֲדָם
• <i>ambelessì a fa tant càud</i>	• פָה חַם מַאֲדָם
tant (<i>ag. indef.</i>)	הַרְבָּה
• <i>minca tant</i>	• לִכְעַמִּים
• <i>tanta eva</i>	• הַרְבָּה ⁵³ מִים
• <i>tante grassie</i>	• תֹזֶה רַבָּה
tàula (<i>f.</i>)	שְׁלֵחָן / שְׁוֵילְחָן
té (<i>m.</i>)	תֵה

⁵³ Ambelessì as peul noté che la semivocal “:” (lë *shèvà* sempi) (=ë) a l’è sparìa rispet a l’istessa paròla ch’as treuva doe righe dzora. An realità a son giuste tute doe le manere. Ant la lenga moderna as tenda a gavé sta semivocal-sì, quand ch’as pronunsia nen. Parèj a diventa pì facil lese. Per capì, a l’è come se, anvece dë scrive “*pérchē*” an piemontèis, i scrivisso “*prchē*”, ma la differensa ‘d pronunsia a resta mìnima. Ant ël test bíblich anvece “:” a ven-a sèmper scrit.

Tel Aviv	תֵּל אָבִיב
teléfon (m.)	טלְפּוֹן
telefoné (v.)	תַּלְפּוֹן
telefonin (m.)	טלְפּוֹן נִידָּה
temp (m.) (cronol.)	זָמֵן
ténnis (m.)	טֶנִיס
tera (f.)	אָרֶץ
tërsa (f.)	צָמָה
testa (f.)	רָאשׁ
ti (pron. pers. sog. f.)	אַתָּה
ti (pron. pers. sog. m.)	אַתָּה
Tigri (fium)	הַצְּדָקָל
timon (m.)	הַגָּהָה
tomatica (f.)	עֲגַבְנִיהָ
torna (av.)	שׂוֹבֵב
torné (v.)	קַזָּר
torta (f.)	עֲזָגָה
tra (prep.) (fra : גַּם :	בּוּין

travaj (m.)	עַבּוֹדָה
travajé (v.)	עַבְדֵּ
treno (m.)	רֶכֶבֶת
tristëssa	צָאָבָה
tron (m.)	רֶעֶם
tròp (av.)	יוֹתָר מִ
trové (v.)	מִצְאָ
Turin (עיר)	טוֹרִינּוֹ
tut (ag. indef.)	⁵⁴ כל כָּל
• <i>tut a pòst!</i>	• בְּסָךְרָ!
• <i>tut èl di</i>	• כָּל הַיּוֹם
• <i>tuti ij di</i>	• כָּל יּוֹם

⁵⁴

Sa seconda manera-sì dë scrive la paròla “tut” a conten-a la vocal **ת** (a). Ambelessì, però, a fa ecession e as les “ò”.

U

uffissi (<i>m.</i>)	לשכה
ùja (<i>f.</i>)	מחט
ùltim (<i>ag.</i>)	אחרון
umidità (<i>f.</i>)	טחב
un (<i>numer</i>)	אחד
ùnich (<i>ag.</i>)	יחיד
univers (<i>m.</i>)	תבל
ùtil (<i>ag.</i>)	שימושי
urgent (<i>ag.</i>)	קחוני
ùva (<i>f.</i>)	ענוב

V

vacansa (f.)	חֹופְשָׁה
• <i>bon-e vacanse</i>	חֹופְשָׁה גַּעֲמָה
vàire (<i>ag./pron. inter.</i>)	פֶּמֶת
valor (<i>m.</i>)	שְׂנוּי
vëdde (<i>v.</i>)	רָאָה
véder (<i>m.</i>)	זְכִיכִית
vej (<i>ag.</i>)	צָלָן
vèj (<i>av.</i>)	אַמְתִּי
vende (<i>v.</i>)	מִכְרָה
verd (<i>ag.</i>)	יְרֻקָּה
verità (f.)	אַמְתָּה
vers (<i>prep.</i>)	אֶל
Vërsèj (עיר)	וּרְצִיאֵלִי

veste, vëstì (v.)	לְבִשָּׁה
viagi (m.)	גַּסְיָנָה
vin (m.)	גַּין
violensa (f.)	חַמֵּס
vita (f.)	חַיִם
vitamin-a (f.)	וִיטָמִין
viv (ag.)	חַי
vive (v.)	קַיִם
“voilà”, vualà	הַבָּה
vojàutri (pron. pers. sog. m.)	אַתָּה
vojàutri (pron. pers. sog. f.)	אַתָּה
vòl (m.)	טִיסָּה
volant (m.)	הַגָּה
vorèj (v.)	רַצָּה
• vorèj bin	• אַהֲבָה
vos (f.)	קוֹל

W

wàfer (<i>m.</i>)	אַפִּיכִית
wàlser (<i>pl.</i>) (<i>popolassion</i>)	וְלִיזֶר
weekend (<i>m.</i>)	סָוףׁ שְׁבֻוּעָה
whisky (<i>m.</i>)	וִיסְקֵי

X

xenofobia (f.) פְּנִזָּעַת זֶרֶם

Y

yiddish

אַידִישׁ

yògurt (*m.*)

יּוֹגָרְט

Z

zafran (<i>m.</i>)	כְּרֶכֶם
zanzarin (<i>m.</i>)	יַתּוֹשׁ
zanziva (<i>f.</i>)	תָּגִיד
zebra (<i>f.</i>)	זְבֻרָה
zero	אֶפְסֵס
zio (<i>m.</i>) (barba : גָּמָן)	דֹוד
zolì (<i>ag.</i>)	חֲבִיב

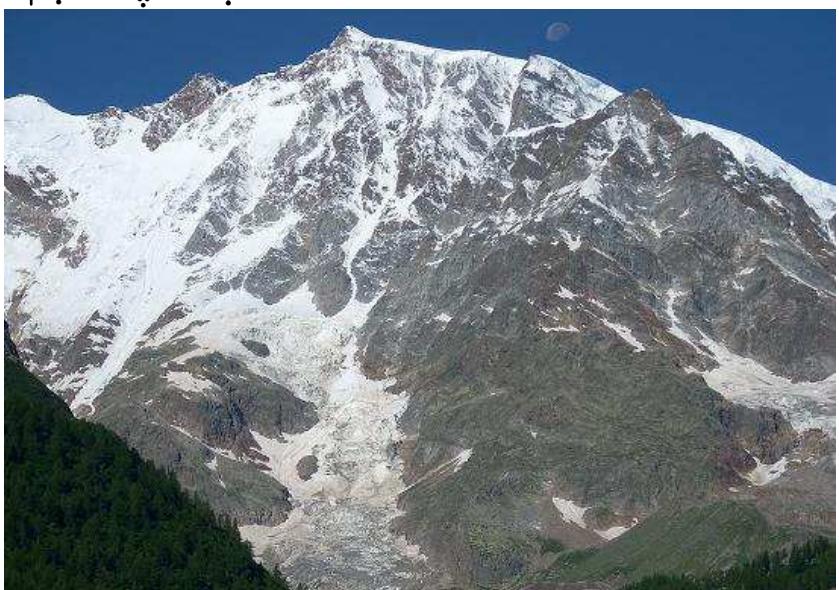
GIONTA FINAL / תוספת**צלומים / Elench èd le foto**

144, 137	אגם של אורתה
139	אורטה סן ג'וליו
142	ביאליה (סביבה)
143	האי היפה
139	הר ביזו
137	הר רוזה
141	וילהסטלונה
150, 146, 145, 143, 140	טורינו
145	EMPL טוצ'ה
146	סאלוצו
138	סטרזה
150	עמק פאליצ'ה
141	פונטיאנלה
149	פוסנו
144	פורמואה: בית ולסר
149	פרק בורכ'ינה
138	קננוвиו
146	קאסאלי מונפירטו
142	קיירי
148, 146	קונאו
148, 147	ראקוניגי

אגם של אורטה *Lagh d'Orta*

(צילום: Claudio Panero)

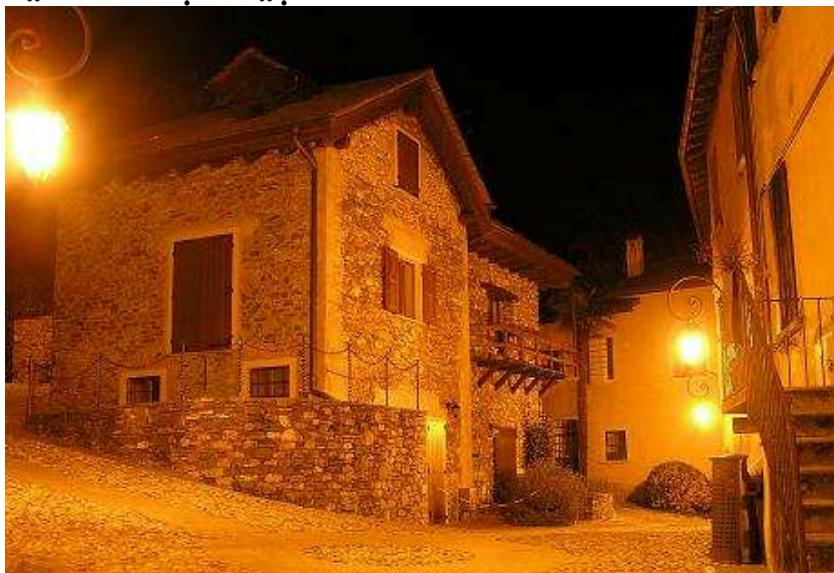

הר רוזה *Mont Reusa / מ. 4.634 m.*

(צילום: Claudio Panero)

סְטֶרֶזָה Stresa (L. Magior) (אגם מאג'ורה)
(צ'לום/Foto: Luciano Collo)

“by night” קַנְנוּבִיו Caneubi 'd neuit
(צ'לום/Foto: Luciano Collo)

הר ביזו Monviso מ. 3.841 m.

(צלום/Foto: Claudio Panero)

אָוֶרְטָה סָן גִּילִיו Órta San Giulio

(צלום/Foto: Claudio Panero)

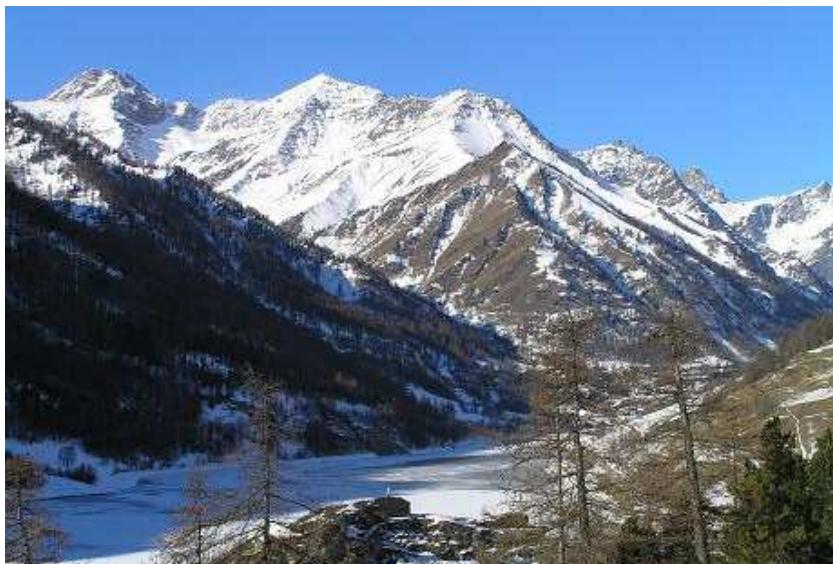
טורינו Turin

(צילום/Foto: Luciano Collo)

טורינו Turin "Palazzo Madama"

(צילום/Foto: Luciano Collo)

פונטיאנאל
Pontcianal

(צילום: Luciano Collo)

וילאסטלוונה
Vilastlon

(צילום: Luciano Collo)

בֵּיאַלָּה Castel ant ij paragi 'd Biela (צְלָוָם/Foto: Claudio Panero)

קִירֵי Cher: èl dòm (צְלָוָם/Foto: Luciano Collo)

Giesia dla Consolà
Turin (צילום: Guido Panero)

טורינו: מז'לה אנטונליינה
Turin (צילום: Guido Panero)

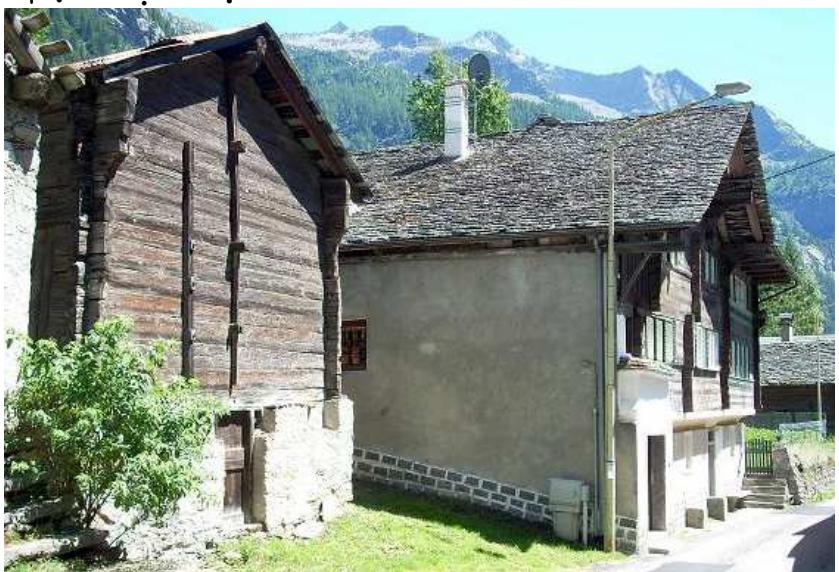

קָאִי הַיְפָה Isola Bela (Lagh Magior) (צילום: Luciano Collo)

אגם של אָוֶרְטָה
Omegna

(צולם/Foto: Claudio Panero)

בית “וַלֵּסֶר”
Ca Wälser (Formassa)

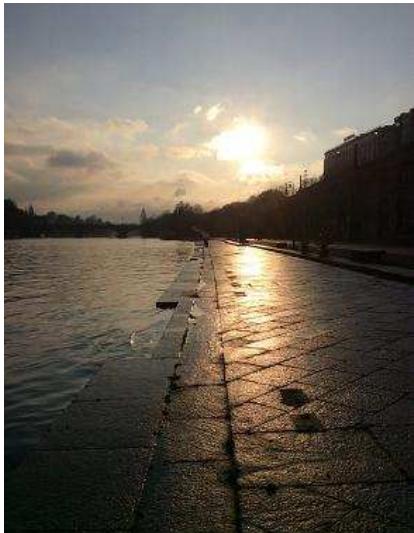
(צולם/Foto: Claudio Panero)

טורינו Turin: stassion feroviaria (צלום/Foto: Guido Panero)

מפל טוֹצָה Cascada (Val Formassa) (צלום/Foto: Claudio Panero)

טורינו: נהר "פו"

Turin: Pò (Foto: Guido Panero)

קָאַסָּאַלִי מַנוּפִירְטוֹ

Casal (Foto: Claudio Panero)

סָאלּוֹצֶז Salusse

(Foto: Claudio Panero)

קוֹנָאָז: בֵּית-כְּנֵסֶת

Coni: sinagòga ("be(i)t knesset")

רָאקוּנִיגַי Racunis: “Margarie” צלום/Foto: Luciano Collo)

וְרָצֵ'לִי Vërsèj: St.Andréa צלומם (Foto: Claudio Panero)

בֵּית-כְּנָסֶת וְרָצֵ'לִי Vërsèj: sinagòga צלומם (Foto: Claudio Panero)

רָאָקְוַנִּיגַי *Racunis: sera real*

(צלום/Foto: Luciano Collo)

קָוֵנָאָן *Coni*

(צלום/Foto: Claudio Panero)

פּוֹסְסָנוּ Fossan

(צלום/Foto: Luciano Collo)

פּרֶק בּוּרְכִ'ינָה Parch "Burcina"

(צלום/Foto: Claudio Panero)

טורינו: בית-כנסת צ'לומי (Foto: Claudio Panero)

VAL PELIS: ARFUGI JERVIS צ'לום (Foto: Claudio Panero)

Indes analìtic èd la part antrodutiva

(*La trascrisson èd le paròle ebrée con caràter latin a seguo nen la grafia piemontéisa*)

Academia talmùdica	LIV
Acent an ebréo	XXV
Acent an piemontèis	LXVI
Adam	VIII
Agetiv e pronòm anterogativ	XLII
Agetiv possessiv tacà a le parole	LII
Aliyâh	LV
Angela, Carlo	LXXV
Arca Santa	LXIV
Archivi “Terracini”	L
Articol determinativ	XX, XLI, LXVII
Ashkënasi	XXXIII
Avèj	LXII
Avèj da manca	XLV
Bandiera d’Israel	XXV
Bar Kokh(e)ba	LXIX
Ben Gurion	LXXI
Bet Lekhem	LIII
Beuves	XLIII
Bibia ebréa (Tanak)	XIV, XXXI
Canson	XXIX, LXXIII
Carmagnòla	LXVIII, LXXX
Casal Monfrà	LXXXIV
Cavour	LXXVIII
Cerea	LVII
Chagall Marc	XLVI
Chi	XI
Chiel, chila, ti	XXIX
Ciau	LVII
Ciro (Persia)	LXIV

Coni	XVIII, LXVIII
Cronologìa e significà dle feste ebrée	XXIII
Dàghesh	XXX, XXXI
Di dla sman-a.....	XLIX
Diàspora.....	LV
Drapò d'Israel	XXV
El Al	XXX
Ël nòm èd Nosgnor	XII, XXXII
Esse.....	LXIII
Feminin.....	XXIX
Feste ebrée	XXII
Forma “costrutta”	LXII
Ghemarah	XXXVIII
Giardin dij giust	LXXVI
Hanukkah.....	XXII, XXIII
Inn israelian	LX
Introdussion an sla lenga ebrea	VI
Israel (cartin-a)	LIX
Jahwé	XXXII
Kasher.....	XXVI, LXXVII
Khai	XXXIII
Khametz.....	XXVI
Kiddush	XXXVII
Kippah	XXXIII
Langhe	LV
Largh Orbassan.....	XLIV
Liber èd la Torah.....	LIII
Maghen David	XXV
Masada.....	LXIX
Mèis èd l'an	XLIX
Meturgħeman.....	LXIX
Mi i më s-ciamo	XLII
Michel (orìgin dël nòm)	XI
Mishnah	XXXVIII

Mondvì	LV
Montalcini, Rita Levi	LXXII
Mòto a leu	XXXV
Na manera diversa 'd pensé	VII
Nabucodonosor	LXIV, LXX
Negassion dël verb avèj	LXIII
Negassion	XXXVI
Nùmer	XLVII
Ora	XLIX
Òrdin èd letura	XIII, XVII
Paròle ch'as taco ansema	LI
Pere ch'a fan antrapé	XLV
Perrone, Lorenzo	LXXV
Përsonagi del mond yiddish	LXXVII
Përsonagi stòrich	LXIV
Pesach	XXII, XXIII, XXVI
Piemont (cartin-a)	LVIII
Piemontèis come 'nterfacia tra franséis e italian	X
Plural	XXIX
Podèj (present)	XLI
Pont d'anteresse ebréo an Piemont	LVIII
Present dël verb andé	XXXIX
Present	XXXIX
Presenza ebréa an Piemont	LXVIII
Proféta	XXXI
Pronunsia piemontéisa	LXV
Purim	XXII
Ramses	LXIV
Regn d'Israel e 'd Giuda	LXX
Rinàssita 'd na lenga	LXIX
Ròsh Hashanàh	XXII, XLIX
Saba	XXXVII
Salut	LVII

Savijan.....	LXVIII
Scòla religiosa.....	LIV
Scrite dle sinagòghe	XVIII, LVI, LXXX, LXXXIII
Shalòm.....	XV
Shavuòt.....	XXII, XXIII
Shel.....	L
Shèmà Israel	XXXV
Simchat Torah.....	XXII
Sinagòga 'd Coni	XVIII
Sinagòga 'd Turin	LVI
Smijansa dle lenghe	IX
Statut albertin.....	LXXVIII
Stèila 'd David.....	XXV
Sukkòt.....	XXII, XXIII
Talmud.....	XXXVIII, LXXXV
Tanak.....	XIV, XXXI
Tel Aviv.....	XXXV
Torah	LIII, LXIV
Tratin tra doe parole.....	XXX
Turin	LVI
Unser shtetel brent	XXXIII
Verb	XXXIX
Vërsèj.....	LXXXI
Vico (via).....	LV
Vocàj	XXXI
Vorèj (present).....	XL
Waw inversiv.....	XXIV
Wiesenthal Simon.....	XLIII
Yad Vashem	LXXIV
Yeshivah boys choir	XXIX, LIV
Yiddish	XXXIII, LXX, LXXVII
Yòm Kippur.....	XXII, XXIII

[Pagina lasciata intenzionalmente bianca]

Finito di stampare in proprio nel mese di ottobre 2015
Piemonte (Italia)

[Pagina lasciata intenzionalmente bianca]

מלון עברית – פiemontese
Dissionari ebréo - piemontéis

*Pér amparé a lese e capì an manera elementar
le doe lenghe. Con d'informassion an sla stòria,
la coltura e la religion ebréa an Piemont.
Element gramaticaj dla lenga ebréa e informa-
sion an sla letura-pronunsia piemontèisa.
Personagi piemontèis e ebréo-piemontèis.*

למעלה מ- 2.000 ערכים
Apopré 2.000 vos
צלומים (פiemontese)
Fotografie dël Piemont